

ƏN BÖYÜK BÖHTAN: ŞİRK

Şübhəsiz ki, Allah Özünə şəriik qoşulmasını bağışlamaz, bundan başqa daha kiçik günahları isə istədiyi kimsəyə bağışlayar. Allaha şəriik qoşan kəs iftira atmaqla böyük bir günah etmiş olur. (Nisa surəsi, 48)

**HARUN YƏHYA
(ADNAN OKTAR)**

MÜNDƏRİCAT

YARADILIŞ HƏQİQƏTİ

GİRİŞ

ŞİRK NƏDİR?

QURANDA MÜŞRİKLƏR NEÇƏ SİNFƏ AYRILIR?

ALLAH ADINA, DİN ADINA ŞƏRİK QOŞMA

MÜŞRİKLƏRİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

ŞİRKİN İKİ ƏSAS SƏBƏBİ

ŞİRKƏ YOL AÇAN TƏHLÜKƏLİ BİR DAVRANIŞ:"ROMANTİKLİK

ŞİRKİN ƏN TƏHLÜKƏLİ NÖVÜ: GİZLİ ŞİRK

BÜTLƏRİ QIRMAQ

DARVİNİZMİN ÇÖKÜŞÜ

OXUCUYA

Bu kitabda və digər işlərimizdə təkamül nəzəriyyəsinin süqutuna xüsusi yer ayrılmasının səbəbi bu nəzəriyyənin hər cür din əleyhdarı olan fəlsəfənin təməlini meydana gətirməsidir. Yaradılışı və dolayısıyla, Allahın varlığını inkar edən darvinizm 150 ildir ki, bir çox insanın imanını itirməsinə və ya şübhəyə düşməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə də, bu nəzəriyyənin yalan olduğunu gözlər önünə gətirmək əhəmiyyətli imani bir vəzifədir. Bu əhəmiyyətli xidmətin bütün insanlığa çatdırılması isə zəruridir. Bəzi oxucularımız ola bilər ki, yalnız bir kitabımızı oxumaq imkanı tapa bilər. Bu səbəblə, hər kitabımızda bu mövzuya xülasə də olsa yer ayrılması uyğun hesab edilmişdir.

Qeyd edilməsi lazım olan başqa bir xüsüs də bu kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Yazıçının bütün kitablarında imani mövzular Quran ayələri yönündə izah edilir və insanlar Allahın ayələrini öyrənməyə və yaşamağa dəvət edilirlər. Allahın ayələri ilə əlaqədar bütün mövzular oxucuda heç bir şübhə və ya sual buraxmayacaq şəkildə açıqlanmışdır.

Bu mövzuda istifadə edilən səmimi, sadə və səlis üslub isə kitabların hamı tərəfindən rahat başa düşülməsini təmin edir. Bu təsirli və sadə izah sayəsində kitablar "bir nəfəsə oxunan kitablar" ibarəsinə tam uyğun gəlir. Dini qəti şəkildə rədd edən insanlar belə bu kitablarda bildirilən həqiqətlərdən təsirlənir və yazılanların doğruluğunu inkar edə bilmirlər.

Bu kitab və yazıçının digər əsərləri oxucular tərəfindən şəxsən oxuna biləcəyi kimi, qarşılıqlı söhbət şəraitində də oxuna bilər. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun, kitabları bir yerdə oxumaları mövzu ilə əlaqədar öz təfəkkür və təcrübələrini də bir-birlərinə ötürmək baxımından faydalıdır.

Bununla belə, yalnız Allahın razılığı üçün yazılan bu kitabların tanınmasında və oxunmasında iştirak etmək də böyük xidmətdir. Çünki yazıçının bütün kitablarında isbat və razı salıcı yön son dərəcə güclüdür. Bu səbəblə, dini izah etmək istəyənlər üçün ən təsirli üsul bu kitabların digər insanlar tərəfindən də oxunmasının təşviq edilməsidir.

Kitabların arxasına yazıçının digər əsərlərinin təqdimatının əhəmiyyətli səbəbləri vardır. Bu sayədə kitabı nəzərdən keçirən şəxs yuxarıda yazılan xüsusiyyətləri daşıyan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə sahib daha bir çox əsərin olduğunu görər, imani və siyasi mövzularda faydalana biləcəyi zəngin bir qaynağın mövcudluğuna şahid olacaq.

Bu əsərlərdə digər bəzilərdə görülən, yazıçının şəxsi qənaətlərinə və şübhəli qaynaqlara əsaslanan izahlara, müqəddəsata qarşı lazım olan ədəb və hörmətə diqqət yetirilməyən üslublara, şübhəli və həmçinin incidici yazılara rast gələ bilməzsiniz.

YAZIÇI VƏ ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Harun Yəhya təxəllüsündən istifadə edən yazıçı Adnan Oktar 1956-cı ildə Ankarada anadan olmuşdur. İbtidai və orta təhsilini Ankarada almışdır. Daha sonra İstanbul Memar Sinan Universitetinin İncəsənət fakültəsində və İstanbul Universitetinin Fəlsəfə bölməsində təhsil almışdır. 1980-ci illərdən bu yana imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər hazırlamışdır. Bununla yanaşı, yazıçının təkamülçülərin saxtakarlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologiyalarla olan qaranlıq əlaqələrini ortaya qoyan çox əhəmiyyətli əsərləri vardır.

Harun Yəhyanın əsərləri təxminən 30.000 şəklində olduğu cəmi 45.000 səhifəlik külliyyatdır və bu külliyyat 60 fərqli dilə tərcümə edilmişdir.

Yazıçının təxəllüsü inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət olaraq adlarını yad etmək üçün Harun və Yəhya adlarından götürülmüşdür. Yazıçı tərəfindən kitabların üz qabığında Rəsulullahın (səv) möhürünün olmasının simvolik mənası isə kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Bu möhür Qurani-kərimin Allahın son kitabı və son sözü, Peyğəmbərimizin (səv) xatəmül-ənbiya olduğunun rəmzidir. Yazıçı bütün yayımlarında Quranı və Rəsulullahın sünnesini özünə rəhbər etmişdir. Bu surətlə, inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün təməl iddialarını bir-bir ortadan qaldırmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tam susduracaq son sözü söyləməyi əsas almışdır. Böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhüründən bu son sözü söyləmək niyyətinin duası olaraq istifadə edilmişdir.

Yazıçının bütün işlərindəki ortaq hədəf Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allahın varlığı, birliyi və axirət kimi təməl imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və azğın tətbiqlərini gözlər önünə çəkməkdir.

Necə ki, Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polşadan Bosniya-herseqovinə, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və Rusiyaya qədər dünyanın əlavə bir çox ölkəsində sevilərək oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnaq, uyuğur, İndoneziya, Malay, benqal, serb, bolqar, Çin, Danimarka və İsveç dili kimi bir çox dilə tərcümə edilən əsərlər xaricdə geniş oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir.

Dünyanın dörd tərəfində fəvqəladə təqdir toplayan bu əsərlər bir çox insanın iman etməsinə, bir çoxunun da imanında dərinləşməsinə vəsilə olur. Kitabları oxuyub araşdıran hər kəs bu əsərlərdəki hikmətli, dolğun, asan aydın olan və səmimi üslubun, ağıllı və elmi yanaşmanın fərqlində olar. Bu əsərlər sürətli təsir etmə, qəti nəticə vermə,

etiraz və təkzib edilə bilinməyən xüsusiyyətləri daşıyır. Bu əsərləri oxuyan və üzərində ciddi şəkildə düşünən insanların artıq materialist fəlsəfəni, ateizmi və digər azğın görüş və fəlsəfələrin heç birini səmimi olaraq müdafiə etmələri mümkün deyil. Bundan sonra müdafiə etsələr də, ancaq romantik inadla müdafiə edəcəklər. Çünki fikri dayaqları aradan götürülmüşdür. Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhya külliyyatı qarşısında fikirlə məğlub olmuşlar.

Şübhəsiz, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmət və ifadə təsirliliyindən qaynaqlanır. Yazıçı bu əsərlərə görə öyünmür, yalnız Allahın hidayətinə vəsilə olmağa niyyət etmişdir. Bundan başqa, bu əsərlərin çap və nəşrində hər hansı bir maddi qazanc güdülür.

Bu həqiqətlər göz önünə gətirildikdə insanların görmədiklərini görmələrini təmin edən, hidayətlərinə vəsilə olan bu əsərlərin oxunmasını təşviq etməyin də çox əhəmiyyətli xidmət olduğu ortaya çıxır.

Bu qiymətli əsərləri tanıتماğın yerinə insanların zehinlərini bulandıran, fikri qarışıqlıq meydana gətirən, şübhə və tərəddüdləri aparmaq və imanı qurtarmaq üçün güclü və iti təsiri olmadığı ümumi təcrübə ilə sabit olan kitabları yaymaq isə əmək və zaman itkisinə səbəb olar. İmanı qurtarmaq məqsədindən çox, yazıçının ədəbi gücünü vurğulamağa yönələn əsərlərdə bu təsirin əldə edilə bilməyəcəyi məlumdur. Bu mövzuda şübhəsi olanlar varsa, Harun Yəhyanın əsərlərinin tək məqsədinin dinsizliyi yox etmək və Quran əxlaqını yaymaq olduğunu, bu xidmətdəki təsir, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin açıq şəkildə göründüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlaya bilərlər.

Bilmək lazımdır ki, dünyadakı zülm və qarışıqlıqların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin təməl səbəbi dinsizliyin fikri hakimiyyətidir. Bunlardan xilas olmağın yolu isə dinsizliyin fikirlə məğlub edilməsi, iman həqiqətlərinin ortaya qoyulması və Quran əxlaqının insanların qavrayıb yaşaya biləcəkləri şəkildə izah edilməsidir. Dünyanın gündən-günə daha çox büründüyü zülm, fəsad və qarışıqlıq mühiti diqqətə alındığında bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə edilməsinin lazım olduğu aydındır. Əks halda, çox gec ola bilər.

Bu əhəmiyyətli xidmətdə öndərliyi üzərinə götürən Harun Yəhya külliyyatı Allahın izni ilə 21-ci əsrdə dünya insanların Quranda təsvir edilən hüsur, sülh, düzgünlük, ədalət, gözəllik və xoşbəxtliyə daşımağa vəsilə olacaq.

GİRİŞ

Bir çox insan şirkin böyük bir azğınlıq olduğunu eşidər, amma bunun onunla əlaqədar olduğunu heç düşünməz. Müşriklərin, yəni şirk qoşanların, yalnız daşdan, ya da taxtadan oyulmuş totemlərə səcdə edən insanlar olduqlarını sanar. Ona görə müşriklər, yalnız Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–dən əvvəl Kəbədəki bütlərə tapınan cahiliyyə ərəbləri və onlara bənzər primitiv bütperəstlərdir.

Halbuki şirk, yalnız taxtadan oyulmuş bütlərə tapmaqla məhdud bir anlayış deyil və sanılanın əksinə bir çox cəmiyyətdə məşhurdur. İnsanın Allahın razılığına müxalif olaraq mədət umduğu, razılığını axtardığı hər varlıq, Allahın razılığına seçim etdiyi hər şey Allahdan başqa əldə etdiyi bir saxta ilahdır əslində. Buna görə şirki uzaq görməmək, əksinə insanın çox yaxınında ola biləcəyini bilmək lazımdır. Bununla birlikdə şirk insanın çəkinməli olduğu günahların ən başında gəlir. Çünki bu, Allaha qarşı işləmə biləcək böyük bir günahdır. Allahla yanaşı başqa bir ilaha ibadət edərək Ona şərikin qoşmaq, böhtan atmaq, əlbəttə ki, ən böyük günahı işləmək və hörmətə uyğun olmayan bir tutum içində olmaq deməkdir. Məhz buna görə Allah dilədiyi günahı bağışlayacağını ancaq şirki bağışlamayacağını, şirkin əslində böyük bir azğınlıq olduğunu Quranda bildirmişdir. Allah bir ayədə belə buyurur:

Şübhəsiz ki, Allah Ona şərikin qoşmağı bağışlamayacaq. Bundan başqa olan daha kiçik günahları isə istədiyi kəsə bağışlayacaqdır. Allaha şərikin qoşan şəxs, əlbəttə ki, dərin bir azğınlığa düşmüşdür. (Nisa surəsi, 116)

Məhz şirkdən çəkinməyin əhəmiyyəti buradadır. Allahın bu qədər əhəmiyyətlə üzərində dayandığı, bağışlamayacağını bildirdiyi, azğınlıq olaraq xarakterizə etdiyi bir günah, əlbəttə ki, müsəlmanların ən çox çəkinəcəkləri vəziyyətdir. Üstəlik, bunlarla bərabər Quranın bir çox yerində Allah möminləri şirkə qarşı xəbərdar etmiş, onları bu böyük pisləkdən qətiyyətlə çəkəndirmişdir. Quranda Hz. Loğmanın oğluna verdiyi, "Ey oğlum, Allaha şirk qoşma. Həqiqətən, Allaha şirik qoşmaq böyük zülmüdür!" (Loğman surəsi, 13) şəklindəki öyüd də bunlara bir nümunədir. Şirkin bu dərəcə əhəmiyyətli bir mövzu olmasının digər bir səbəbi isə insanın əməllərinin boşa getməsinə və ziyana uğramasına səbəb olmasıdır. Bu həqiqət Quranda belə bildirilir:

Sənə və səndən əvvəlkilərə belə vəhy olunmuşdur: "Əgər şərikin qoşsan, əməlin puç olacaq və mütləq ziyana uğrayanlardan olacaqsan. (Zumər surəsi, 65)

Açıq şəkildə göründüyü kimi Allaha şirk qoşmaq son dərəcə təhlükəli, insanı cəhənnəmə qədər aparıcı bir günahdır. Buna görə Allahdan qorxan və Onun cənnətini ümid edən bir adamın bu təhlükəyə qarşı diqqətli olması lazımdır. Ancaq diqqətli ola bilmək üçün də əvvəlcə şirki tanımaq, nələrin şirk olduğunu bilmək lazımdır. Bunu bilən insan Allah qorxusuna sahibsə bu günahı işləməkdən qətiyyətlə çəkinəcəkdir.

Bu kitab şirki Quranda göstərilədiyi həqiqət mənasıyla təsvir etmək və bəzi kəslər tərəfindən normal sayılan bir çox davranışın əslində şirkin tam özü olduğunu izah etmək məqsədiylə hazırlanmışdır.

Ola bilsin ki, məqsədinə çatır və bir qisim insanların bütün bu bütələri buraxıb, yalnız və yalnız gerçək Rəbbimiz olan Allaha qulluq etmələrinə vəsilə olar. Ancaq bunu da xatırlatmaq lazımdır ki, insanın bu təhlükəni özündən uzaq görməsi, bundan müstağni olması, özündə şirkin qətiyyəni olmadığı düşünməsi ona çox böyük zərər gətirə bilər. Çünki belə bir insan mövzunu düşünməyə belə ehtiyac görməyəcək, mövzu haqqında izah edilənləri, verilən nümunələri özünə aid etməyəcək və buna görə də əgər şirk içində yaşayırsa, belə yaşamağa davam edəcək. Bunun nəticəsində isə şirk içində öləcək və Allahın hüsuruna belə bir günah ilə çıxacaq. Bu isə, heç bir müsəlmanın istəməyəcəyi bir vəziyyətdir.

Buna görə bu kitabda izah edilənləri insanın sanki özünə anladılmış kimi səmimiyyətlə oxuması, üzərində səmimiyyətlə düşünməsi və verilən nümunələrə oxşar səhvlər etməkdən, hətta şirki xatırladan bir rəftar sərgiləməkdən belə şiddətlə çəkinməlidir. Bu şəkildə davranan insan əlbəttə ki, qazanar. Çünki insan aciz və səhv edən bir varlıqdır. Ancaq əhəmiyyətli olan səhv etmək deyil, səhvi başa düşüb düzəltməkdir.

Burada bəhs olunan mövzu yəni şirk isə çox təhlükəli bir səhv olduğu üçün insanın belə bir günaha girməkdən çox qorxması, özünə bu mövzuda həmişə nəzarət etməsi lazımdır. İnsanın edəcəyi səhvləri ilk başdan rədd etmək yerinə, səhv edə biləcəyindən qorxaraq özünə aid etməsi hər zaman qazanacağına vəsilə olacaq.

ŞİRK NƏDİR?

Şirk sözü hərfi mənada "şərik olmaq" deməkdir. Şirk termini Quran tərcümələrində bəzən Allaha "şərik qoşmaq", "ortaq qoşmaq" olaraq da tərcümə edilmişdir.

Quranda bildirilən həqiqət isə Allahdan başqa heç bir ilah olmadığıdır. Bu həqiqət Quranda "La ilahə illəllah" hökmü ilə xəbər verilir. Bu ifadə Quranda dəfələrlə təkrarlanır və imanın əhəmiyyətli bir şərti olaraq vurğulanır. Yalnız bu cəhətin müsəlmanlar tərəfindən daha yaxşı qavranılması və dərin düşünlməsi lazımdır. Çünki Allahın tək güc və qüdrət sahibi olduğu, tək ilah olduğu çox qəti bir həqiqətdir, lakin bu həqiqəti yalnız zahir mənasiyla qiymətləndirmək böyük səhv olar. Qurana baxdığımızda bu təməl həqiqətin əksinə bir inanc, tutum və davranışın şirk olduğunu görürük. Buna görə şirkə ümumi mənada, "La ilahə illəllah" həqiqətinin xaricində, Allahdan başqa "güc və qüdrət sahibləri", "ilahlar" olduğu kimi (Allahı tənzih edirik) səhv bir rəftar və anlayışa düşmək şəklində təsvir edə bilərik.

Burada ilah termininin nə mənaya gəldiyini bilmək, əlbəttə, mövzunun özünü anlamaq baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Bizim üçün əhəmiyyətli və etibarlı olan tərif Quranda təsvir ediləndir. Quranda Allah bizə Özünü bir çox sifətiylə tanıtmış və başqa ilah olmadığını bildirmişdir. Buradan da aydın olur ki, ilah Allahın Quranda bildirilən bu sifət və xüsusiyyətlərinə sahib olan varlıqdır. Buna görə yeganə ilah Allahdır. Allahın sifətlərinə sahib olan başqa heç bir varlıq yoxdur və ola bilməz. Buna görə Allahın hər hansı bir sifətinə başqasının sahib olduğunu iddia etmək "Allahdan başqa ilahlar əldə etmək", digər deyimlə "şirk qoşmaq" mənasını verir.

Burada incə bir fərqi qeyd etmək yerinə düşərdi. Məsələn, Allahın sifətlərindən biri olan "Qani" yəni "Zəngin" termini insanlar üçün də istifadə edilir. Əlbəttə, bu xüsusiyyəti vurğulamağın bu adamın maliyyə vəziyyətini təsvir etmək baxımından heç bir qorxusu yoxdur. Ancaq şirkə yol açan vəziyyət bu zənginliyin adamın özündən qaynaqlandığını zənn etməkdir. Vəziyyət belə olduqda zənginliyin həqiqi sahibinin Allah olduğu unudulur. Bu adamın sahib olduğu hər şeyi ona Allahın verdiyi, Allahın Qani sifətiylə bu adamda təcəlli etdiyi, verdiyi hər şeyi istəsə bir anda geri ala biləcəyi göz ardına vurular. Bu səbəbdən Allahdan başqa hər kəsin mütləq kasıb və aciz olduğu, ancaq istədiyi qulları üzərində dilədiyi sifətləriylə təcəlli edə biləcəyi düşünülür. Bunun nəticəsində o adam sahib olduğu mal, mülk və zənginliyin həqiqi sahibi zənn edilərək, onun özbaşına belə bir sifətə sahib olduğu, zənginliyinin özündən qaynaqlandığı sanılır. Bu çox cahil bir yanaşmadır və şirkə yol açmağa bilər. Çünki bu dünyagörüşüylə hərəkət edildiyində Allah tamamilə unudular və o adama əsla həqiqəti olmayan saxta bir ilahlıq xüsusiyyəti verilmiş olar. (Allahı tənzih edirik)

Doğru olan rəftar isə zənginliyin əsl sahibinin Allah olduğunu bilmək, Onun göylərin və yerin mülkünün tək hakimi olduğunu təqdir etmək və insana verdiyi bu zənginliyi Allahın dilədiyi anda ala biləcəyinin də şüurunda olmaqdır. Zənginlik verilən adamı qiymətləndirərkən də onun zəngin və ya kasıb olması əhəmiyyətli olmamalı, onun Allahın bir qulu olduğu düşünülməlidir. Məsələn, bu adamın ailə üzvləri malın əsl sahibi olaraq onu görsələr, yalnız ondan mədət umarlarsa, malın əsas Malikinin Allah olduğunu unudurlarsa bu çox yanlış bir düşüncə olar. Eyni şəkildə bu adamın yanında çalışan insanlar da özlərini yedirən və içirən, saxlayan Allah olduğunu unutmamalıdır. Allahı unudub, başçılarını müstəqil bir güc olaraq dəyərləndirsə bu çox böyük bir ağılsızlıq olar. Necə ki, bu həqiqət insanlara Quranda belə bildirilmişdir:

"... Şübhəsiz ki, Allahdan başqa ibadət etdikləriniz sizə ruzi verməyə qadir deyillər. Elə isə ruzini Allahdan diləyin, Ona ibadət edin və Ona şükür edin. Siz ancaq Ona qaytarılacaqsınız" (Ənkəbut surəsi, 17)

Bütün bunların yanında Quranda Allahdan başqa güc və qüvvət sahibi olmadığı bildirilir. (Kəhf surəsi, 39) Allahın yaratdığı varlıqların sahib olduqları kimi görünən güc və qüvvət isə həqiqətdə Allaha aid olan sonsuz gücün onlardakı kiçik bir əksidir. Allah dilədiyi anda bu gücü onlardan geri ala bilər. Buna görə bir kimsəni, Allahın ona bu dünyada müvəqqəti olaraq və imtahan üçün verdiyi güc və qüdrətə görə gözdə böyütmək, ona bu mənada heyran olmaq, bu gücü ona aidmiş kimi görmək bir növ onun ilahlaşdırılması olar (Allahı tənzih edirik). Həqiqətdə böyük görülməsi, heyran olunması, mədət umulması lazım olan yeganə mütləq güc Allahdır. Bu həqiqət Quranda belə bildirilir:

Onlar Allahı lazımınca qiymətləndirmədilər. Şübhəsiz ki, Allah Qüvvətlidir, Qüdrətlidir! (Həcc surəsi, 74)

Eyni məntiq Allahın yaratdıqlarında təcəlli edən, yəni əks olunan digər bütün sifətləri üçün də etibarlıdır. Bunları qiymətləndirərkən də bu sifətlərin əsl sahibinin Allah olduğunu bilmək, insanlarda görünən yalnız bir təcəlli olduğunu dərk etmək lazımdır.

Şirkin başlanğıc nöqtəsi: "İlahiləşdirmə"

Şirk anlayışının təməlində Allahın yaratdıqlarına "mənlik vermə", yəni ətrafındakı şəxslərə və əşyalara Allahdan müstəqil, müstəqil varlıqlarmış gözüylə baxmaq kimi səhv yanaşma var. Bu səhv dünyagörüşünə görə həm Allahın sahib olduğu zənginlik, gözəllik, güc və ehtişam vardır, həm də insanların. Yəni insanların da müstəqil olaraq bu şəkildə zənginliyə, gücə, ehtişama sahib olduğu yanlış bir düşüncədir. Ancaq bir kimsəyə və ya bir əşyaya belə səhv bir anlayışla baxmaq, onun sahib olduğu xüsusiyyətləri özündən bilmək, bu xüsusiyyətlərin onda müstəqil və mütləq olaraq var

olduğunu sanmaq, buna görə o adama dəyər vermək, ya da ondan qorxmaq onu ilahiləşdirmək deməkdir.

Bu səhv dünyagörüşü şirkin çıxış nöqtəsini meydana gətirir. İrəliləyən hissələrdə də araşdıracağımız kimi hər cür şirk növünün, müşrik rəftarının arxasında ilahiləşdirmə yanılması vardır. Halbuki, səmimi bir mömin əvvəl imanını "muvahhid", yəni Allahı birləyən, Ona heç bir şeyi şirk qoşmayan bir təməl üzərində qurmalıdır. Bunun üçün də hər kəsin və hər şeyin var olmalarına görə Allaha borclu olduğunu hər an xatırlaması tələb olunur. Hər şey və hər kəs Allahın diləməsiylə yaranmışdır. Varlıqlarını Allah ayaqda tutur və dilədiyi an dilədiyini yox edib ortadan qaldıra bilər. Həmçinin, hər kəsə və hər şeyə sahib olduqları bütün xüsusiyyətləri verən də yenə Uca Allahdır. Güc, imkan, zəka, gözəllik, şöhrət, mövqe Allahın diləməsiylə olan xüsusiyyətlərdir. Allah dilədiyi anda bunları insanın əlindən ala bilər. Bu, Allaha görə çox asandır. Allah hər yerdə və hər kəsdə müxtəlif şəkillərdə təcəlli edər. İnsanlar ətraflarında həmişə bu təcəlliləri seyr edər. Allaha iman edən bir insanın heç bir şeyin Allahdan müstəqil bir varlıq olmadığını bu şəkildə qəlbinə yerləşdirməsi tələb olunur. Ancaq bu həqiqətə uyğun bir inanc, düşüncə və davranış forması içərisində olduqda şirkə düşməkdən özünü xilas edə bilər.

Şirk qoşanların əsassız bəhanələri

Şirk, tövhid, qulluq, ibadət kimi anlayışların həqiqət mənalərini ən gözəl və ən doğru olaraq öyrənə biləcəyimiz qaynaq Quran və peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in hədisləridir. Buna görə hər mövzuda yalnız Allahı ilah edən bir rəftar və anlayışa, inanc və davranışa sahib ola bilmək və şirkdən qoruna bilmək, ancaq və ancaq Quranı və hədisləri oxuyub anlamaqla və əskiksiz bir şəkildə əməl etməyə çalışmaqla reallaşar. Bu səbəbdən, insanın iman etdiyi və Quranın haqq olduğunu bildiyi halda inanc, düşüncə, əxlaq anlayışı, həyat tərzini və dəyər mühakimələri baxımından Uca Allahın Quranda bildirdiyi ölçülərdən və mütləq doğrulardan fərqli meyarlar əldə etməsi və həyatını bu səhv meyarlara görə tənzipləməsi böyük bir səhv olar. Eyni şəkildə Allahın əmrləri yerinə başqa variantları seçim etməsi, müxtəlif səbəblər gətirərək Allahın hökmlərini tərksis etməsi də şirkə səbəb olur.

Bu mövzuda insan hansı səbəbi gətirirsə gətirsin keçərli olmaz. Məsələn, bir kimsənin razılığını Allahın razılığından üstün tutmaq, Allahı razı etmək yerinə onu razı etməyə çalışmaq başqa bir saxta ilah əldə etmək deməkdir. Bir kimsədən Allahdan qorxan kimi hətta daha çox qorxmaq, onun qorxusuyla Allahın əmrlərini, ya da məmnun olacağı hərəkətləri tərksis etmək də eyni mənadadır. Bir kəsi Allahı sevən kimi sevmək, o kəsi Allaha şərik qoşmaq, onu Allahın yanında başqa bir saxta ilah olaraq görmək mənasını verir. Nümunələri bir az daha ətraflı izah etmək mümkündür. Məsələn, bir adam dini yaşaması lazım olduğunu anladığı halda olduğu

mühiti və ya ətrafı səbəb göstərərək, onların reaksiyasını almamaq üçün dindən güzəştə getdiyini söyləyirsə bu, açıq bir şirk göstəricisidir. Çünki bu vəziyyətdə Allahın məmnun olmasını deyil, ətrafında olan kəslərin məmnun olmasını seçir. Ya da insanın ailəsi və ya birlikdə olduğu insanlar da dini qavramaya bilər, belə bir vəziyyətdə insanın onları üzümək adına dinə lazımı olanları tərk edib, güzəştə getməsi də eyni təhlükənin əlamətidir. Çünki bu vəziyyətdə əsas Allahın razılığından əsla güzəştə getməmək, insanların məmnuniyyətini deyil, Allahın razılığını seçim etməkdir. İnsan, əlbəttə ki, ailəsinə sevgi və hörmətdə yanlılıq istəməz, amma onlar şirk qoşmağa çağırırlarsa, o zaman nə edilməsi lazım olduğunu da yenə Allah Quranda bizlərə belə bildirir:

Biz insana valideynləri ilə gözəl davranmağı buyurduq. Əgər onlar bilmədiyən bir şeyi Mənə şarik qoşmağın üçün səni məcbur etsələr, onlara güzəştə getmə. Dönüşünüz Mənə olacaq, Mən də bütün etdikləriniz barədə sizə xəbər verəcəyəm. (Ənkəbut surəsi, 8)

Bu vəziyyətə veriləcək ən yaxşı nümunə Peyğəmbərimiz (s.ə.v.)-in dövrüdür. Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) dini təbliğ etdiyi dövrlərdə bir çox insan İslamın haqq olduğunu anlamış, Quranın Uca Rəbbimiz Allahın kitabı olduğunu və ona riayət edilməsi lazım olduğunu qavramışdır. Lakin bu insanlardan çox azı həqiqətən din əxlaqının hökmlərini yerinə yetirmiş və Peyğəmbərimiz (s.ə.v.)-ə tabe olmuşdur.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) dövründəki bəzi kəslər isə yaşadıkları cəmiyyətdən alacaqları reaksiyadan qorxmışlar, onların hədələrindən çəkinmiş, mövqelərini, nüfuzlarını itirməkdən narahat olmuş, Peyğəmbər (s.ə.v.)-ə iman gətirdikləri təqdirdə ticarətlərinin, maliyyə işlərinə təsir edəcəyini, müsəlmanlara vaxt ayırdıqda, dinə xidmət edincə öz ağıllarına görə itkiyə düşər olacaqlarını düşünmüşlər. Bəziləri mövcud çətin mühitə görə onlara üz verəcək pis hadisələrdən ürkmüş, kimisi çöl istisində Peyğəmbər (s.ə.v.) birlikdə yola çıxmağı çətin görmüş, nəfsinin rahatlığını seçmişdir.

Nəticədə baxıldığında bu insanlar bəzi səbəblər önə sürərək dindən güzəştə getmişlər. Amma Quran ayələri istiqamətində baxıldığında bu insanların əslində şirk içində olduqları dərhal aydın olar. Çünki bu kəslər vicdanlarıyla doğrunu gördükləri halda ya insanları, ya cəmiyyəti, ya pulu, ya mövqelərini ya da nəfslərini Allahın razılığından üstün tutmuşlar. Allahdan başqalarını razı etməyə çalışmışlar, Allahdan başqa varlıqlardan mədət ummuşlar. Yenə o dövrdə bir çox insan əslində haqq olduğunu bildiyi halda yalnız eqoist istəklərinə və ya nəfsinin rahatlığı üçün dindən güzəştə getmişdir. Bəziləri təhlükə altına girməmək, bəzisi tənbellik etmək, bəzisi heç bir fədakarlıq etməmək, bəzisi də eqoist istəklərini təmin etmək üçün güzəştə getmiş və nəfsini seçmişdir. Quranda Peyğəmbər (s.ə.v.)-in yanında iştirak etməmək üçün nəfsləri adına bəhanələr gətirərək insanların vəziyyətindən belə bəhs edilir:

"... İçərilərindən bir qismi isə: "Evlərimiz nəzarətsiz qalıb" – deyərək Peyğəmbərdən izn istəyirdi. Halbuki, evləri nəzarətsiz deyildi. Onlar sadəcə olaraq qaçmaq istəyirdilər." (Əhzab surəsi, 13)

Göründüyü kimi Peyğəmbərimiz (s.ə.v) dövründə yaşayan bu insanlar Peyğəmbər (s.ə.v)–lə və möminlərlə birlikdə olmamaq, onlarla birlikdə dini yaşamamaq üçün müxtəlif bəhanələr gətirmişlər. Bəlkə, o an qarşıya qoyduqları bu bəhanələrə özlərini də inandırmışlar, ətraflarına da bunun nə qədər məntiqli olduğunu izah etmişlər. Halbuki, bu bəhanələr Allah Qatında etibarsızdır. Bu adamlar yalnız özlərini aldatmışlar, ancaq bu vəziyyət onları əzabdan qurtarmağa yetməyəcək. Çünki onlar öz nəfslərini, həvəslərini, ehtiraslarını, cəmiyyət önündəki nüfuzlarını Allahın razılığından üstün tutmuşlar. Quran ayələrinə baxıldığında bu davranışlarının mənasının "şirk qoşmaq" olduğu açıq şəkildə aydın olur. Bu nöqtədə əhəmiyyətli olan budur: Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in dövründə yaşayan insanlar o dövrün şərtlərində yuxarıda nümunələrini verdiyimiz şəkillərdə sınınmışlar, amma dövrümüzdəki insanlar da sınıdır. Nəfsləriylə Allah rızası arasında seçim etmələri lazım olduqda səmimi davrandıqları, yoxsa keçmiş dövrlərdə yaşayan müşriklər kimi bəhanələmi qarşıya qoyduqları Allah Qatında məlumdur. Hər kəs dünyada etdiklərinin qarşılığını axirətdə buna görə alacaq. Bəhanələri heç bir fayda verməyəcəkdir, bunların Allah Qatında qəbul edilməyəcəyi bir Quran ayəsində belə ifadə edilir:

"Həmin gün zalımlara bəhanələri fayda verməyəcək və onlardan tövbə etmələri tələb olunmayacaqdır." (Rum surəsi, 57)

Buna görə keçmişdə olduğu kimi indiki vaxtda da insanların Uca Allahın Quranda bildirdiyi meyarlardan uzaqlaşmamaları, din əxlaqından uzaqlaşma istiqamətində etibarsız bəhanələr uydurmamaları çox əhəmiyyətlidir. Quranda xəbər verilən meyarları tərk edərək başqa meyarları mənimsəmənin də əslində şirk qoşmaq mənasına gəldiyi açıqdır. Belə davranan bir adam hər şeydən əvvəl, mənimsədiyi bu meyarları yaradan varlığı, öz əskik ağı ilə Allahın xaricində bir qayda qoyan olaraq görür, yəni onu üstün güc sahibi Rəbbimiz Allaha şirk qoşur deməkdir. Bu meyarları qoyan adam, özü, atası, babası, yoldaşı, müdiri, içində yaşadığı cəmiyyət, müxtəlif fəlsəfə və ideologiyaların qurucuları və tətbiq ediciləri və s. ola bilər. Bu baxımdan baxıldığında haqq dinin, yəni Allahın bildirdiyi yoldan fərqli bir yolu mənimsəyən, başqa yolları seçən kimsə şirkin içinə girmiş deməkdir. Bu adam özünü dinsiz, ateist, xristian, yəhudi və s. olaraq xarakterizə edə bilər. Hətta müsəlman olduğunu belə iddia edə bilər ... Lakin 5 vaxt namaz qılır, oruc tutur, İslamın bir çox şərtini yerinə yetirir də olsa tək bir nöqtədə belə Qurana müxalif bir anlayışı, düşüncəsi, dəyər mühakiməsi varsa, Allahın Quranda bildirdiyi əmrləri, məmnun olduğu rəftarları tərk edib yerinə başqalarını seçirsə o adam şirk içində yaşayır ola bilər. Çünki özünə Allahdan başqa qayda qoyucu tutmuşdur.

Allaha şərik qoşan birinin, mütləq ortaq qoşduğu şey üçün, "bu da bir tanrıdır", "mən bunu Allahdan başqa bir ilah qəbul edirəm, buna pərəstiş edirəm" (Allahı tənzih edirik) deməsi və ya bu şəkildə düşünməsi lazım deyil. Şirk hər şeydən əvvəl ürəkdə olar, daha sonra düşüncə və hərəkətlərdə öz əksini tapar. Qurandan anladığımızı görə bir adamın şirkə girməsinin əsasında Allahdan başqa hər hansı bir şeyi Allahdan üstün tutması durar. Şirk qoşan insanlarda, ümumiyyətlə, Allahın mütləq bir şəkildə inkarından söhbət getmir. Hətta müşriklərin böyük bir hissəsi özlərinin müşrik olduqlarını açıq şəkildə qəbul etmək və özlərinə belə bir xüsusiyyəti aid etmək istəməzlər. Vicdanlarını örtükləri və özlərini aldatdıqları üçün axirətdə belə şirklərini inkar edərlər. Onların bu vəziyyətləri ayələrdə belə bildirilir:

O gün onların hamısını bir yerə toplayacaq, sonra isə şərik qoşanlara deyəcəyik: "İddia etdiyiniz şərikləriniz haradadır?" Sonra onların: **"Allaha – Rəbbimizə and olsun ki, biz müşrik olmamışdıq!"** – demələrindən başqa bir bəhanələri qalmayacaq. Bax gör onlar özlərinə qarşı necə yalan söyləyirlər. Uydurduqları bütələr isə onlardan uzaqlaşıb yox olacaqlar (Ənam surəsi, 22–24)

QURANDA MÜŞRIKLƏR NEÇƏ SİNİFƏ AYRILIR?

Şirk mövzusunda Quranda bir çox baxımdan yer verilmişdir. Şirkin ümumi məntiqi hər zaman eyni olsa da, şirk qoşmanın bir çox növü olduğu Quranda bildirilir. Şirk və şirk qoşanların vəziyyətlərinin izah edildiyi ayələr araşdırıldığında müşriklərin hamısının ortaq bir xüsusiyyət olaraq Allahdan başqa ilahlar, yəni yol göstərənlər, hökm edənlər, nizam quranlar, dostlar, köməkçilər hesab edən kəslər olduqları görünür. Ancaq şirk qoşduqları şeylər baxımından müşriklərin növləri vardır. Quranda müəyyən edilmiş və bəhsi keçən müəyyən müşrik növlərini bu başlıqlar altında araşdırma bilərik.

Güc sahibi gördükləri insanları saxta ilah hesab edənlər

Bu mövzuda Quranda verilən ən diqqətə çarpan nümunə Fironun qövmüdür. Çünki bu qövm böyük bir qəflətə düşərək rəhbərlərini, yəni öz idarəçilərini saxta ilah hesab etmişdir. Fironun yaxın ətrafının və qövmünün meydana gətirdiyi şirk sistemi və bu sistemin xüsusiyyətləri əslində hər çağda, hər cəmiyyətdə görünən universal bir modeldir. Firon qövmü içində ilahlığını elan etmiş (Allahı tənzih edirik), qövmü də ona boyun əymişdir. Fironun qondarma ilahlığını dilə gətirdiyi azğın bir ifadəni Allah Quranda belə bildirir:

O, camaatını toplayıb onlara səsləndi: "Sizin ən uca rəbbiniz mənəm!" (Naziat surəsi, 23–24)

Firona əvvəlcə tabe olan və onu dəstəkləyənlər öz yaxın çevrəsi idi. "Firon dedi: "Ey əyanlar! Mən sizin üçün özümdən başqa bir məbud tanımıram. ..." (Qəsəs surəsi, 38) ayəsindən də aydın olduğu kimi Firon qövmünün əyanları üzərində bir hakimiyyət qurmuş və sözdə ilahlıq iddiasını onlara qəbul etdirmişdi. Onlar da xalq üzərində imtiyaz sahibi olduqları üçün bu azğın sistemin özləri üçün sərfəli olacağını düşünmüş və Fironun mənəfəət ummuşlardı. Buna görə onun ilahlıq iddia etdiyi (Allahı tənzih edirik) azğın bir nizamını mənimsəmişlər. Ancaq bu inancları onları fəlakətə apardı. Dünyada və axirətdə də sonsuza qədər düçar olduqları qorxunc bir əzaba məhkum oldular. Quranda Fironun əmrinə tabe olanların öndə gedənlərinin vəziyyəti və aqibətləri belə izah edilir:

Firon və onun əyanlarına. Onlar isə Fironun əmrinə tabe oldular. Halbuki, Fironun əmri doğru yol göstərən əmr deyildi. Firon Qiyamət günü öz qövmünün qabağına düşüb onları Oda aparacaq. Girəcəkləri yer nə pis yerdir! Onları həm burada, həm də Qiyamət günündə lənət təqib edəcəkdir. Onlara verilən pay nə pis paydır! Bu,

sənə söylədiyimiz məmləkətlər haqqında hekayətlərin bəzisi. Onlardan izi qalanı da vardır, yerlə–yeksan olanı da. Biz onlara zülm etmədik, lakin onlar özləri özlərinə zülm etdilər. Rəbbinin əmri gəldikdə Allahdan başqa çağırdıqları bütələr onları heç nədən qurtara bilmədilər. Bütələr onların ancaq tələfatını artırdı. (Hud surəsi, 97–101)

Yaxın ətrafından sonra Firona boyun əyənlər Fironun ordusu və hökmü altındakı Misir xalqı idi. Kasıb, gücsüz və möhtac olan xalq Fironun əmrinə boyun əymişdi. Bu vəziyyəti xəbər verən ayələrdə belə buyrulur:

Firon qövmünü çağıraraq dedi: “Ey xalqım! Məgər Misir səltənəti və altımdan axan bu çaylar mənim deyilmi?... (Zuxruf surəsi, 51)

Firon öz xalqını aldatdı, onlar da ona itaət etdilər. Həqiqətən, onlar fasiq adamlar idilər (Zuxruf surəsi, 54)

O vaxtlar Misirdə əsarət altında olan İsrail övladlarının əhəmiyyətli bir hissəsi də təzyiqliq və qorxudan qaynaqlanan bir şirk içində idilər. Onlar da Misir xalqının digər hissəsi kimi Fironun Allahdan müstəqil–Allahın tənzih edirik–bir gücü olduğunu zənn edir və ondan Allahdan qorxan kimi (Allahı tənzih edirik) qorxurdular. Buna görə Fironun boyunduruğunda yaşamağı Allahın elçiləri ilə göndərdiyi dinə iman etməkdən üstün tutmuşdular:

Firon və onun əyanları tərəfindən özlərinə işgəncə veriləcəyindən qorxaraq Musaya öz qövmündən yalnız azsaylı bir nəsil iman gətirdi. Həqiqətən də, Firon yer üzündə qəddar hakim və həddi aşanlardan idi. (Yunus surəsi, 83)

Ayədə də xəbər verildiyi kimi Fironun zalım və təzyiqliq dolu nizamına görə hz. Musaya yalnız bir qrup gənc tabe olmuşdu. Xalqın böyük əksəriyyəti isə təzyiqliq, qorxaqlıq, cahillik, hər nə bahasına olursa olsun mənfəətlərini qorumaq qayğısı kimi dünyəvi səbəblərlə Fironu haqsız yerə ilahlaşdırmışlar (Allahı tənzih edirik), onun nizamını Allahın dinindən üstün tutaraq müşrik bir cəmiyyət halına düşmüşlər. Halbuki, onların etmələri lazım olan şey, tək ilahın Allah olduğunu bilib, yalnız Ondan qorxmaq, Ona təvəkkül edərək güvənmək və Onun razı olacağı şəkildə hərəkət edərək peyğəmbərlərinin izindən getməkdir. Əgər gücün tək sahibinin Allah olduğunu, Fironun müstəqil bir gücə sahib olmadığını bilsəydilər və bu həqiqətə iman etsəydilər Fironun çəkinməz, onun verəcəyi əzabdan qorxmazdılar.

Fironun Allahın idarəsində olan aciz bir varlıq olduğunu dərk etsəydilər, Firona boyun əyməyə bilərdilər. Halbuki, Fironun sahib olduğunu düşündükləri mülk və zənginlik, ehtişam, hərbi güc, həqiqətdə Allaha aid idi. Onlar bu həqiqəti qavraya bilmədikləri və Allahın gücünü də haqqıyla təqdir edə bilmədikləri üçün Fironun zahiri gücünə aldandılar. Allahın dilədiyi anda Fironun sahib olduğu hər şeyi ala biləcəyini bilsəydilər belə bir çirkin bir müşrik əxlaqı göstərməz, belə alçalmazdılar. Necə ki, Allah Fironu suda boğaraq istədiyi anda əlindən bütün gücünü ala biləcəyini də göstərmişdir. Əslində bu, Fironu ağılsız şəkildə tanrılaşdıran (Allahı tənzih edirik)

müşrikləri utandıracaq bir nümunədir. Məhz buna görə Fironun qövmü hər cür müşrik cəmiyyət modelinə açıq-aşkar bir nümunədir. Bu model əsrlərdir dünyadakı bir çox ölkənin insanları tərəfindən də yaşanmış məşhur bir şirk növüdür.

Bütlərə tapınanlar

Allaha şirk qoşulan canlı və ya cansız hər şeyin "büt" olaraq adlandırılı bilinəcəyini əvvəlki hissələrdə ifadə etmişdik. Lakin bu hissədə "büt" sözünü ən klassik mənada, yəni daş, metal, taxta kimi maddələrdən şəkil və surət verilərək düzəldilən heykəllər üçün istifadə edəcəyik. İlk baxışda insan bu cür bütlərə inanmağın köhnə cəmiyyətlərin, ya da indiki vaxtda elm və texnologiyanın çatmadığı bəzi primitiv totemci qəbilələrin adəti olduğunu düşünə bilər. Ancaq bu hadisəni göründüyü qədər bəsit qəbul etmək doğru deyil. Çünki bu cür bir şirkin özündə bu heykəllərin təmsil etdikləri anlayışlar gizlənilir. Buna görə bütə tapınanlar, ümumiyyətlə, bu bütlərin şəxsən özlərindən çox, onların xatırlatdıqları anlayışı seçirlər. Bu şəkildə, yol göstərici, əmr verən, qoruyucu, qurtarıcı olaraq Allaha ortaq qoşduqları varlıqları, öz ağıllarına görə yonduqları heykəli ölümsüzləşdirməyə çalışırlar. Nəticədə bütləri yonmağın təməlinə bu yanlış bir məntiq gizlənilir.

Yonulan bütlər əslində şirk qoşulan varlığı, ya da anlayışı təmsil edirlər. Buna görə əsli ilə eyni ehtiram və hörmətə bərabər tutularlar. Əslində şirk qoşulan isə bunların təmsil etdikləri məna və zehniyyətdir. Quranda Hz. İbrahimin müşrik qövmünün də bənzər şəkildə təmsili heykəllər yonaraq bunlara ibadət etdikləri belə xəbər verilir:

Bir zaman o öz atasına və tayfasına: “Bu nə heykəllərdir ki, siz onlara sitayiş edirsiniz?” – demişdi. Onlar: “Biz atalarımızı onlara ibadət edən görmüşük!” – demişdilər. (Ənbiya surəsi, 52–53)

Ayələrdən aydın olduğu kimi bu cür tapınmalar insanlara atalarından miras qalır. Bu səbəbdən bütə tapınmaq həqiqətdə nə qədər məntiqsiz bir hərəkət olsa da, uşaqılıqdan etibarən alınan təlqinlər nəticəsində ən müasir cəmiyyətlərdə belə unudulmayan ictimai bir davranış forması halına düşə bilər.

Yonulan bütlərin bir xüsusiyyəti də zamanla bunların, təmsil etdikləri anlayışla eyni xüsusiyyətdə tutulmağa başlanmasıdır. Məsələn, bir çox Şərqi Asiya ölkəsində başlanğıcda Buddanın özü haqsız yerə ilahlaşdırılmışdır (Allahı tənzih edirik). Daha sonra onu təmsil edən heykəllər düzəldilərək xatirəsi və düşüncə sistemi qorunmağa çalışılmışdır. Bu gün isə şəxsən bu heykəllər saxta ilahlar halına gətirilmiş və insanların tapındıqları, hörmət etdikləri, dua etdikləri, kömək istədikləri bütlər olmuşlar. Dünyanın bir çox yerində bənzər məntiqdə müxtəlif bütə tapınma şəkilləri mövcuddur.

Tarixi qeydlərdə, Quranın endirildiyi dövrdə də ərəblərin çoxlu sayda və növdə bütələrin olduğu yerdən bəhs edilir. Necə ki, Quran ayələrinə də onların bu vəziyyətləri təsvir edilir. Tarixi sənədləri araşdırdıqda bu bütələrin əslində müəyyən anlayışları təmsil etdiklərini, bir növ simvol xüsusiyyətində olduqlarını da açıq şəkildə görürük. Yəni əslində ərəb cəmiyyəti də sanıldığı kimi yalnız daşdan, taxtadan yonulmuş şəkillərin, heykəllərin şəxsən özünə tapınmırdı. Onun təmsil etdiyi mənaya ibadət edirdilər. Məsələn, bu bütələr güc, pul, qadın, bərəkət kimi mənalar daşıyırdı. Buna görə müşriklər də ağılsız bu mənalara yəni gücə, pula, qadına və s. tapınırdılar. Bu məntiqlə baxıldığında bütələrin əslində dövrümüzdəki cəmiyyətlərinin ibadət və özlərinə görə dinə qarşı seçdikləri dəyərlərdən çox da fərqli şeylər olmadıqları aydın olar. Buna görə müşriklərdən, bütəpərəstlərdən bəhs edərkən onları çox primitiv qəbilələr, çox primitiv insanlar olaraq görmək səhv olar. Keçmişdə yaşamış bütəpərəstlər də dövrümüzdəki insanlar kimi normal insanlar idi; Allahın varlığını bildirdilər, lakin pul, güc, zənginlik, qadın kimi anlayışlara həddindən çox dəyər verərək, onları özlərinə tanrı etdikləri üçün (Allahı tənzih edirik) bütəpərəst olmuşdular.

Quranda bütəpərəstliklə əlaqədar verilən nümunələrdən bir digəri də bəzi İsrail oğulları ilə əlaqədardır. Hz. Musa ilə birlikdə Fironun qövmündən xilas olan İsrail oğulları səfərləri əsnasında bütə tapınan bir qövmlə qarşılaşmışlar və içərlərindən bəziləri Musa peyğəmbərdən özlərinə eyni şəkildə bir büt düzəltməsini istəmişlər. Bu vəziyyət Quranda belə bildirilir:

Biz İsrail oğullarını dənizdən keçirtdik və onlar öz bütələrinə tapınan bir qövmə rast gəldilər. Onlar dedilər: “Ey Musa! Onların məbudları olduğu kimi, bizim üçün də bir məbud düzəlt”. Musa dedi: “Həqiqətən, siz cahil bir tayfasınız. Şübhəsiz ki, bunların etiqad etdikləri əqidə məhvə məhkumdur, gördükləri işlər isə batildir”. (Əraf surəsi, 138–139)

Göründüyü kimi, İsrail oğullarından bir qrup cahil şəkildə bir rəftar göstərərək, gözləriylə gördükləri, qarşısında əyiləcəkləri, bəlkə də dəbdəbəli mərasimlər edəcəkləri bir saxta ilah istəyirlər. Bu vəziyyət onların Allahın qədrini təqdir edə bilmədiklərinin və qavraya bilmədiklərinin göstəricisidir. Hz. Musa onlara həqiqəti açıqladığı halda peyğəmbərləri yanlarından ayrılar–ayrılmaz dərhal özlərinə bütələr seçmişlər. Bu, çox böyük bir azgınlıqdır. Necə ki, bu davranışlarının ardınca peşman olduqları Quranda belə bildirilmişdir:

Musanın ardınca qövmü öz zinət əşyalarından böyürən bir buzov heykəli düzəldilər. Məgər bu heykəlin onlarla danışmadığını, onlara düz yol göstərmədiyini görmürdülərmi? Buna baxmayaraq ona məbud kimi sitayiş edib zalımlardan oldular.

Onların əlləri yanlarına düşdükdə (tutduqları işə görə peşman olduqda) və haqq yoldan azdıqlarını gördükdə: “Əgər Rəbbimiz bizə rəhm etməsə və bizi bağışlamasa, əlbəttə, ziyana uğrayanlardan olarıq” – dedilər. (Əraf surəsi, 148–149)

Ancaq Allah Quranda ağılsız şəkildə bu buzovu ilah qəbul edənlərə əlaqədar olaraq belə buyurur:

Həqiqətən, buzova sitayiş edənlərə öz Rəbbindən bir qəzəb və dünya həyatında zillət üz verəcəkdir. Biz iftira yaxanları belə cəzalandırırıq. (Əraf surəsi, 152)

Ayədə bildirildiyi kimi, Allah Özünə şəriq qoşanları dilədiyi təqdirdə bağışlamaz. Çünki ayədə də ifadə edildiyi kimi Allaha şirik qoşanlar əslində yalan uydururlar. Bir və tək olan İlahın Allah olduğu açıq-aşkar bir həqiqət olduğu halda, onlar saxta ilahlar əldə etməkdədirlər. Bu uydurma ilahların qarşısında bel büküb əyilmək isə Allaha qarşı işlənmiş çox çirkin bir günahdır.

Cinlərə tapınanlar

İnsanların Allaha şəriq qoşduqları varlıqlardan biri də cinlərdir. Cinlər yaradılış baxımından insanlardan fərqli bir quruluşa sahibdirlər. Quran ayələrində cinlərin insanın əksinə torpaqdan deyil, oddan yaradıldıkları göstərilmişdir. (Rəhman surəsi, 15) Cinlər hər zaman gözlə görünmədikləri, insanlardan fərqli bəzi güc və xüsusiyyətlərə sahib olduqları üçün onlarla həmsöhbət olan bəzi cahil və zəif xarakterli kəslər, cinləri gözlərində böyüdüb onlardan mədət ummağa başlayarlar. Cinlərin, sanki Allahdan müstəqil varlıqlarmış kimi özlərinə aid gücləri olduğunu sanar, onlardan kömək umar, onların himayəsinə girər, onlardan qorxar, onlara bağlanarlar. Qısaca, ağılsızca onları ilah bilərlər (Allahı tənzih edirik). Bu vəziyyət ayələrdə belə xəbər verilir:

" Həqiqətən, insanlardan bəziləri cinlərin bəzilərinə sığınırıdılar. Bu isə onların azgınlığını artırırdı. " (Cin surəsi, 6)

Cinləri Allaha şəriq qoşdular. Halbuki, onları da Allah yaratmışdır ... (Ənam surəsi, 100)

Halbuki, cinlər də bütün yaradılmışlar kimi Allahın qullarıdır. Allahın onlara verdiyindən başqa kənarında heç bir güc və məlumatları yoxdur. İnsanlar kimi möminləri və kafirləri vardır. Bu dünyada imtahan olar, axirətdə də imani vəziyyətlərinə görə cənnətə və ya cəhənnəmə göndərilir. Quranın bir çox ayəsində, xüsusilə də Cin surəsində cinlərlə əlaqədar əhəmiyyətli məlumatlar verilmişdir. Bu ayələrin birində Allah cinlərlə əlaqədar belə buyurur:

Mən cinləri və insanları yalnız Mənə ibadət etsinlər deyə yaratdım. (Zariyat surəsi, 56)

Göründüyü kimi, cinlərin yaradılış məqsədi Allaha qulluq və ibadət etməkdir. Yəni cinlər də eynilə insanlar kimi Allahın yaratmasıyla var olan, hər an Allaha möhtac olan varlıqlardır. Buna görə onların özlərinə xas bəzi fiziki xüsusiyyətlərinin sehrinə

qapılaraq onları haqsız yerə ilahlaşdırmaq, əmrlərinə girmək son dərəcə ağılsız və azğın bir mövqe olar.

Bütün bu həqiqətlərə baxmayaraq cinlərin təsiri altında qalan, cinləri Allaha şərik qoşaraq bu yolla qürurunu razı salan bir çox insan gəlib keçmişdir. Ancaq cinlərə ayrı bir güc ithaf edən, onlara müstəqil bir mənlik verən, onları Allahdan müstəqil güclərə sahib zənn edən hətta onları Allaha ortağ görən insanlar böyük bir ziyana uğrayanlardır və şirk içində olduqlarını anlayacaqlar. Allah Quranda bu cür insanların axirətdəki vəziyyətlərini belə xəbər verir:

Onlar Allahla cinlər arasında qohumluq olduğunu uydurdular. Həqiqətən, cinlər onların Cəhənnəmə gətiriləcəyini bilirlər. Allah onların Ona aid etdikləri sifətlərdən uzaqdır. (Saffat surəsi, 158–159)

Allah cinlərdən inkarçı olanlar ilə onların azdırdıqları kəslərin axirətdəki vəziyyətlərini bir ayədə belə açıqlayır:

Allah onların hamısını bir yerə toplayacağı gün deyəcəkdir: "Ey cin tayfası! Artıq siz insanlardan bir çoxunu özünüzə tabe etdiniz". Onların insanlardan olan dostları isə deyəcəklər: "Ey Rəbbimiz! Biz bir–birimizdən faydalandıq və bizim üçün müəyyən etdiyiniz əcəlimizə yetişdik". Allah deyəcək: "Sizin qalacağınız yer Oddur. Allahın istədikləri kəslərdən başqa siz orada əbədi qalacaqsınız". Həqiqətən, Rəbbin Müdrikdir, Biləndir. (Ənam surəsi, 128)

İstəklərini ağılsızca ilah tutanlar

Quranda bəhs edilən, insanların böyük bir cahilliklə ilah əldə etdikləri (Allahu tənzih edirik) anlayışlardan biri də "istək"dir. İstək nəfsin arzu və həvəsləri, istək və ehtirasları mənasını verir. İstəyini ilah edən də insanın öz nəfsinin istəklərini Allahın əmr və istəklərindən üstün tutması ilə olur. İstəyin ilah edilməsi həqiqətdə bütün müşriklərin içində olduğu bir azğınlıqdır. İstər heykəllərə tapınsın, istər cinlərə tapınsın, istəsə başqa kəslərə və ya varlıqlara tapınsınlar, bütün şirk qoşanlar eyni zamanda nəfslərinin arzu və əmrlərini yerinə yetirməyə çalışırlar. Ancaq bura qədər saydığımız bütələrə tapınmayıp yalnız istəklərinə tapınan kəslər də yaşadığımız cəmiyyətdə böyük bir qrupu təşkil edirlər.

Nəfsin istəkləri sərhədsizdir və bunların hamısının yerinə yetirilməsini istəyir. Buna görə də insanı Allahın qadağalarını aşmağa, Allahın əmr və hökmlərini tapdalamağa məcbur edər. Quranda nəfsin bu cəhəti vurğulanmış və Hz. Yusifin belə dediyi ayələrdə bildirilmişdir:

"... Çünki həqiqətən nəfs Rəbbimin rəhm etdiyi kəs istisna olmaqla var gücüylə pisliliyi əmr edər ..." (Yusif surəsi, 53)

Məsələn, nəfs çox zəngin olmaq, sərhədsiz mal, mülk və sərvət əldə etmək istəyər. Bunu halal və qanuni yollardan əldə etmə imkanı yoxsa, qeyri qanuni yolları seçim etməkdən də çəkinməz. Ona görə nəfs insana, bu arzusuna çatmaq üçün oğurluq, saxtakarlıq etməyi, insanların mallarını haqsızlıqla yeməyi, malı yığıb saxlamağı və bunlara bənzər üsulları istifadə etməyi əmr edir. Halbuki, bunların hamısı Allahın haram buyurduğu hərəkətlərdir. Bir tərəfdən də nəfs insana malının bir hissəsini infaq etmək, sədəqə, zəkat vermək kimi Allahın fərz buyurduğu ibadətlərdən mümkün dərəcədə çəkinməyi, beləcə malının azalmasının qarşısını almağı təlqin edir. İman edən bir kimsə Allahın əmrlərinə tabe olar və haram etdiklərindən çəkinər. Ağilsız şəkildə istəyini ilah edən kəs isə bunun tərsinə nəfsinin əmrinə uyar, Allahın qadağanlarını tapdalayar, əmrlərini də yerinə yetirməz.

Şəhvət də nəfsin sərhədsiz istək və ehtirasları arasındadır. Nəfs, zina etməkdə bir qorxu görməz hətta adamı buna məcbur edər. Halbuki, zina möminlərə haram qılınmışdır. Allahın haram qıldığını bilə-bilə qəsdən zina edən və bunda problem görməyib peşman olmayan, tövbə etməyən kimsə cahil şəkildə istəyini ilah etmiş, onu Allaha şirk qoşmuş olar. Buna görədir ki, bu cür kəslər ayədə müşriklərlə (yəni bütllərə tapınmağı din kimi mənimsəmiş kəslərlə) bir sayılmışdır:

Zinakar kişi ancaq zinakar və ya müşrik bir qadınla evlənə bilər. Zinakar qadın da yalnız zinakar və ya müşrik bir kişiylə ərə gedə bilər. Möminlərə isə bu, haram edilmişdir. (Nur surəsi, 3)

Nəfsin istəyi, yəni arzu və ehtiraslarını saymaqla bitməyəcəyi üçün bu nümunələri çoxaltmaq da mümkündür. Amma insan artıq istək və həvəsinə görə yaşamağı bir həyat şəkli halına gətirdisə, nəfsi onu istədiyi istiqamətə rahatlıqla yönəldə bilirsə, buna qarşı bu insan nəfsini pisliklərdən təmizləməyə cəhd etməyib ona təslim olarsa, Allahın qoyduğu sərhədləri nəfsinin əmri ilə asan aşsa bilirsə, bu insan istək və həvəsinə, həqiqətən, böyük bir azgınlıqla ilah etmişdir. O artıq öz saxta tanrısına tamaşa edir, yəni nəfsinə tapınır, o nə desə onu edir, onun əmrlərindən çölə çıxmır deməkdir. Məhz belə bir adamın bir müddət sonra digər müşriklər kimi nəfsinin əsiri olmasına görə ağılı və bəsirəti gedər, vicdanı korlaşar, buna görə heyvanlardan daha aşağı bir vəziyyətə düşər. Nəflərini böyük bir cahilliklə ilah edənlərin bu vəziyyəti Quranda belə təsvir edilir:

Zinakar kişi ancaq zinakar və ya müşrik bir qadınla evlənə bilər. Zinakar qadın da yalnız zinakar və ya müşrik bir kişiylə ərə gedə bilər. Möminlərə isə bu, haram edilmişdir. (Furqan surəsi, 43–44)

İstəyini ağılsızca ilah etmə bugünkü cəmiyyətləridə ən məşhur olan şirk növüdür. Dünyanın bir çox ölkəsində cəmiyyətin geniş bir sektoru böyük ölçüdə Allahdan, din əxlaqından xəbərsiz, ehtiraslarını, arzularını, istəklərini təmin etmədə sərhəd tanımayan və bütün ömrünü bu yolda sərf edən fərdlərdən meydana gəlmişdir. Bu insanların yeganə məqsədləri, məqam–mövqe sahibi olmaq, pul və mal arxasınca

qaçıb sərvət yığmaq, nəflərinin hər cür istəyini sərhədsiz edə bilməkdir. Amma dərhal bildirmək lazımdır ki, pul qazanmaq, mal mülk sahibi olmaq pis bir əlamət olaraq qəbul olunmamalıdır.

Səhv olan insanın bunları edərkən nəfsinin əsiri olması, bunu tamamilə egoist bir bağlılıq və ehtirasa çevirməsi və ən əhəmiyyətli bunu edərkən Allahın qoyduğu sərhədlərdən güzəştə getməsidir. Yəni müşriklərdə məqsəd, Allahın dinini yaşamaqdansa, Allahın qoyduğu əmr və qadağalara əməl etməkdənsə nəfsinin arzularını yerinə yetirməkdir. Bu cür insanların gözlərinin qarşısında sanki bir pərdə vardır. Belə ki, özlərini yaradanı, nə üçün yaradıldıklarını və axirətin varlığını düşünməzlər. Bu mövqedə olan insanların vicdanlarının və şüurlarının bağlandığı bir başqa ayədə belə bildirilir:

Nəfsinin istəyini ilahiləşdirən şəxsi gördünmü? Allah əzəli elmi sayəsində onu azğınlığa saldı, qulağını və qəlbini möhürlədi, gözünə də pərdə çəkdi. Allahdan başqa kim onu doğru yola yönəldə bilər? Məgər düşünüb anlamırsınız? (Casiyə surəsi, 23)

Müşriklər ağıl və vicdandan istifadə etmədikləri üçün müəyyən təməl həqiqətlər haqqında sağlam qiymətləndirmə qabiliyyətləri itmişdir. Quranda Kəhf qissəsində bəhsi keçən, gözünü mal və dünya ehtirası bürümüş bağ sahibinin Allahın qüdrəti və axirətin varlığı mövzusunda anlayışsızlığını, şirk qoşanların hər dövrdə düşdükləri ağıl və məntiq zəifliyini göstərməsi baxımından çox əhəmiyyətli bir nümunədir. Ayələrdə belə buyrulur:

Onlara iki kişinin əhvalatını misal çək. Bunların birinə iki üzüm bağı verib onları xurmalıqlarla əhatə etdik və aralarında əkin saldıq. Hər iki bağ öz barını verdi və bu bardan heç bir şey əskilmədi. Biz də onların arasından bir çay axıtdıq. Onun başqa sərvəti də var idi. O öz mömin yoldaşı ilə söhbət edərkən ona: "Mən sərvətə səndən daha zəngin və adamlarıma görə səndən daha qüvvətliyəm!" – dedi. O özünə zülm edərək bağına daxil olub dedi: "Bunun nə vaxtsa yox ola biləcəyini düşünmürəm. O Saatın gələcəyini də zənn etmirəm. Rəbbimin yanına qaytarılmalı olsam, sözsüz ki, bundan daha firavan bir həyat qismətim olacaq!" (Kəhf surəsi, 32–36)

Bu müşrik bağ sahibinin vəziyyəti, din əxlaqından uzaq, Uca Allahı gərəyi kimi təqdir edə bilməyən, axirətə inanmayan insanların vəziyyətini çox köklü bir şəkildə təsvir edir. Bu cür insanlar sonsuza qədər yox olma kimi səhv fikirlərin qorxusuna qarşı, hər nə qədər qəti bir məlumatla inanmasalar da, xoşbəxt və məmnun olacaqlarını ümid etdikləri axirət anlayışına "ehtimal edərək" özlərinə təsəlli edirlər. Amma həqiqi mənada ölümdən sonra həyata, yəni axirətə iman etmədikləri üçün də heç bir hazırlıq görməz, bunun gərəklərini yerinə yetirməzlər. Burada əhəmiyyətli bir xüsusa daha diqqət çəkməkdə fayda vardır. Nəfsin arzu və istəkləri, həvəs və ehtirasları sərhədsizdir demişdik. Bu vəziyyət yalnız inkarçılar üçün etibarlı deyil; möminlərin nəfləri də onlara pisliyi əmr edər. Allah insanları imtahan etmək və kimin nəfsinin əmirlərinə uyaraq istəyini ağılsız şəkildə ilah etdiyini, kimin də nəfsinə hakim

olub yalnızca Allahın əmərlərini güddüyünü ortaya çıxarmaq üçün nəfisdə belə bir xüsusiyyət yaratmışdır. İstəklərini bu dünyada yerinə yetirə biləcəkləri üçün Allahın sərhədlərini gözardı edən müşriklər bu imtahanı itirərlər. Və nəflərini Allahın razılığından üstün tutduqlarına görə sonsuz əzaba məhkum olurlar. Onların bu vəziyyətləri Quranda belə izah edilir:

... Onlara deyiləcəkdir: "Siz dünya həyatınızda pak nemətlərinizi sərf edib qurtardınız və onlardan zövq aldınız. Bu gün isə siz yer üzündə haqsız olaraq təkəbbür göstərdiyinizə və asi olduğunuza görə alçaldıcı əzabla cəzalandırılacaqsınız!"" (Əhqaf surəsi, 20)

Bu dünyada Allahın əmərlərini hər şeydən üstün tutan, nəflərinin əmr etdiyi pisliklərə əməl etməyən möminlər isə axirətdə, həm Allahın məmnuniyyətinə, həm də bir mükafat olaraq nəflərinin hər cür istəklərini qanuni şəkildə təmin edə biləcəkləri cənnətlərə qovuşurlar. Bu müjdəni xəbər verən ayə belədir:

Onlar üçün qızıl sinilər və piyalələr dolandırılacaqdır. Orada nəflərin istədiyi və gözlərə xoş gələn hər şey olacaqdır. Siz orada əbədi qalacaqsınız. (Zuxruf surəsi, 71)

Ağılsız şəkildə özlərini ilahlaşdıranlar

Cəmiyyətdə məşhur olaraq görünən şirk növlərindən biri də insanın böyük bir ağılsızlıqla özünü ilahlaşdırmasıdır. İlk baxışda, bəlkə, belə bir insan modelinə çox nadir rast gəldiyi zənn edilə bilər. Halbuki, belə insanlara bugünkü cəmiyyətlərdə tez-tez rast gəlmək mümkündür. Bir çox insan, bəlkə də, yaşadığı bu təhlükəli vəziyyəti adlandıra bilmir, ancaq səmimi olaraq qiymətləndirildiyində bunun nə dərəcə məqsədə uyğun bir diaqnoz olduğu aydın olur.

Məsələn, insanların bir çoxu qazandığı nailiyyətləri, sahib olduğu üstün xüsusiyyətləri, zəkasını, gözəlliyini, soyunu, zənginliyini, mallarını, rütbəsini, mövqeyini və s. xüsusiyyətlərini öz əsəriymiş kimi düşünər və buna görə də qürurlanar. Üstəlik bu sayılan xüsusiyyətlərin birdən çoxuna sahibsə bu qürurun sərhəddi daha da artar. Bütün bunların ondan qaynaqlandığına, öz müvəffəqiyyəti olduğuna son dərəcə əmindir. Buna görə digər insanları ucuz görə, onları alçalda bilər, özünü sahib olduğu bu xüsusiyyətlərə görə üstün bilər.

Belə insanlar olduqları mühitdə eqoizmlə, ya da digər ifadəylə qürurlu rəftarlarıyla diqqət çəkərlər. Bu vəziyyət əslində Allaha qarşı işlənmiş bir cinayətdir. Çünki insana sahib olduğu hər şeyi verən Allahdır. Gözəllik Allahın təcəllisidir, bir sözlə Allahın gözəlliyidir, təriflənməsi lazım olan da Allahdır. Məsələn, bir şəkildə baxıldığında şəklin gözəlliyi qarşısında əsl təriflənməsi lazım olan rəssamdır, şəkil öz-özünə var olmamışdır. Bənzər şəkildə o insana sahib olduğu gözəlliyi verən də Allahdır və buna görə təriflənməsi lazım olan yenə Allahdır.

Mal, mülk üçün də eyni şəkildə düşünmək lazımdır. Malın əsl sahibi Allah olduğuna görə, insanın sahib olduğu heç bir şeydə öyünmək payı ola bilməz. Allah dilədiyi anda gözəlliyi də, malı da rahatlıqla geri ala bilər; bu, Allah üçün son dərəcə asandır. Buna görə bir insanın əslində özünə aid olmayan bir şeylə öyünməsi, bundan qürurlanması böyük bir səhvdir. Doğrusu isə malın və gözəlliyin sahibinin Allah olduğunu bilmək və hamısı üçün Allaha şükr etməkdir. Quranda Süleyman peyğəmbərlə əlaqədar izah edilən bir hekayədə Hz. Süleymanın sahib olduğu atlara və mallara olan sevgisinin qaynağı belə açıqlanır:

Biz Davuda Süleymanı bəxş etdik. O necə də gözəl qul idi! Daima Allaha üz tutardı. Bir dəfə axşam çağı ona üç ayağı üstündə durub bir ayağının dırnağını yerə vuran, çapar atlar göstərildi. Süleyman dedi: “Mən, günəş üfüqdə batnadək nemətə olan məhəbbəti Rəbbimi zikr etməkdən üstün tutdum – atlar məni əsr namazından yayındırdı”. (Sad surəsi, 30–32)

Bu mövzuda Quranda verilən bir başqa nümunə isə Zülqərneyn ilə əlaqədardır. Bilindiyi kimi Zülqərneynə Allah güc, imkan və nemət vermişdi. Yəcuc və Məcuc təhlükəsinə qarşı özündən bir qövm kömək istədiyində dərhal onlara kömək etmişdi. Həqiqətən, Zülqərneyn çətini bacardığı və fitnə–fəsadı önlədiyi halda bu böyük müvəffəqiyyətindən özünə pay çıxarmamış tam tərsinə Allahı ucaltmışdır. Onun bu üstün əxlaqı ayədə belə xəbər verilir:

Zülqərneyn dedi: “Bu, Rəbbimdən olan bir mərhəmətdir. Rəbbimin vədi gəldikdə isə onu yerlə–yeksan edəcəkdir. Rəbbimin vədi həqiqətdir”. (Kəhf surəsi, 98)

Açıq şəkildə göründüyü kimi mömin rəftarı daim Allaha yönələn, Onun qarşısındakı acizliyini bilən və hər şeyin əsl sahibinin Allah olduğunu bilərək, Allaha qarşı bunun təvazökarlığını yaşayan bir modeldir.

Bura qədər araşdırdığımız Quran ayələrindən də aydın olduğu kimi, şirk yalnız əllə yonulmuş bəzi heykəlciklərə səcdə etmək şəklində qəbul olunaraq çox məhdud və sadə bir dünyagörüşü olacaq. Bu cür məntiqi ancaq müşriklər özlərini təmizə çıxarmaq məqsədiylə istifadə edirlər. Bu kəslər şirk anlayışının İslamın gəlməsindən sonra Kəbədəki bütlərin qırılması ilə ortadan əbədi qalxdığını zənn edirlər.

Halbuki, Quranda şirk təfərrüatlarıyla təsvir edən və möminləri şirkdən çəkindirən, qadağan edən çoxlu sayda ayə vardır. Quranın hökmü qiyamətə qədər etibarlı olduğuna görə bu ayələr bir çox hikmətə istiqamətli olaraq insanlara endirilmişdir.

Quranda din adına ortaya çıxaraq haqq dində olmayan bəzi hökmlər, əmrlər, halal və haramlar qoyan bir müşrik təbəqədən də bəhs edilir.

ALLAH ADINA, DİN ADINA ŞİRK QOŞANLAR

Əvvəlki hissədə, dindar olduğunu iddia edərək, Allah adına dində olmayan bəzi hökmlər, qaydalar icad edən, halallar, haramlar qoyan və bu şəkildə Allaha şərik qoşan bir müşrik təbəqədən söz etmişdik. Bunlar dini öz istək və arzularına, mənfəət və fanatizmlərinə görə dəyişdirməyə, əslindən uzaqlaşdırmağa cürət edən insanlardır. Öz ağıllarına görə Quran hökmlərində əlavələr, çıxarışlar və dəyişikliklər etməyə çalışırlar. Beləliklə, haqq dinlə eyni adı daşıyan, ancaq məzmunu tam fərqli olan batil bir din qururlar.

Sözün gedən kəslər bu şəkildə, yalnız özlərini deyil, özləriylə birlikdə geniş insan kütlələrini də şirkə sürükləyər. İnsanlara öz azğın dinlərini təlqin edirlər. Din əxlaqının əslindən, Qurandan və hədislərdən xəbəri olmayan cahil kütlələr də bu kəslərin uydurduqları azğın dini mənimsəyirlər. Bunlar məhz bu hissənin mövzusunun meydana gətirən həqiqi müşriklərdir. Nəticədə, bu kəslər əvvəlki ümmətlərin düşdükləri vəziyyətə düşmüşlər. Bir ayədə əvvəlki ümmətlərin içində şirk qoşanların vəziyyəti belə bildirilmişdir:

Onlar Allahı qoyub baş keşişlərini və rahiblərini, bir də Məryəm oğlu İsanı tanrılar qəbul etdilər. Halbuki, onlara ancaq tək olan İlahə ibadət etmək əmr olunmuşdu. Ondən başqa məbud yoxdur. O, bunların şərik qoşduqları şeylərdən uzaqdır. (Tövbə surəsi, 31)

Allaha iftira yaxaraq Onun adına hökmlər uyduran və bunlara tabe olanlardan ibarət olan bu müşrik birliyinin ümumi məntiq və zehniyyətlərini təsvir edən ayələrdən bəziləri belədir:

Beləliklə, müşriklərin bir çoxuna övladlarını öldürməyi öz şərikləri gözəl göstərdilər ki, həm onları məhv etsinlər, həm də dinlərinə qarmaqarışlıq salsınlar. Əgər Allah istəsəydi, onlar bunu etməzdilər. Elə isə onları uydurduqları ilə birlikdə tərək et. Onlar öz batil iddialarına görə: “Bu mal–qara və əkinlər haramdır. Bunları bizim istədiklərimizdən başqa heç kəs yeyə bilməz” – deyirlər. Müşriklər mal–qaradan bəzisinə minməyi haram edir, bəzisini də kəsərkən üstündə Allahın adını çəkmirlər. Onlar bunu Allaha iftira ataraq edirlər. O da onları atdıqları iftiraya görə cəzalandıracaqdır. Onlar: “Bu mal–qaranın qarınlarındakı balalar kişilərimizə halal, qadınlarımıza isə haramdır” – deyirlər. Əgər o bala ölü doğularsa, hamısı onu yeməyə şərik olurlar. Allah onları bu vəsflərinə görə cəzalandıracaqdır. Həqiqətən, O, Müdrikdir, Biləndir. Axmaqlılıqları üzündən dərk etmədən öz övladlarını öldürən və Allahın onlara verdiyi ruzini Allaha iftira ataraq haram edənlər, əlbəttə, ziyana uğramışlar. Onlar azdırlar və doğru yola yönəlmədilər. (Ənam surəsi, 137–140)

Yuxarıdakı ayələrdə, müşriklərin Allahın bildirmədiyi qanunlar verərək Allahın nemətlərini haram qılmağa, Allahın halal buyurduğu ruzilərə, nemətlərə qadağa

qoymağa meylli olduqları görülür. Bunların əsasən qadağanedicisi, dini çətinləşdirici bir zehniyyətə sahib olduqları da gözə dəyməkdədir. Ayələrdə xüsusilə bildirilən bir mövzu da, söz mövzusu müşriklərin bunlarla Allaha iftira etdikləridir. Buradan da aydın olduğu kimi, bu kəslərin Allah adına ortaya çıxdıqları çox dəqiq bir həqiqətdir. Onsuz da ilk ayədə də dində qarışıqlıq çıxardıqları ifadə edilir. Bunların Allahın icazə vermədiyi və razı olmadığı tam fərqli bir din qurduqları bir başqa ayədə belə bildirilir:

Yoxsa onların Allahın dində izin vermədiyi şeyləri onlar üçün şəriət qanunu edə bilən şərikləri vardır? Əgər həlledici Söz olmasaydı, aralarındakı iş bitmiş olardı. Həqiqətən, zalımları ağırılı–acılı bir əzab gözləyir. (Şura surəsi, 21)

Bunlar özlərini nə qədər dindar görsələr də əslində Allah qatında müşrikdir. Quranda müşriklərin nəsillər boyu eyni azğın anlayışı davam etdirdikləri və eyni düşüncəni bir–birlərinə köçürdükləri bildirilir:

Müşriklər deyəcəklər: “Allah istəsəydi, nə biz, nə də atalarımız Ona şərik qoşar, nə də biz bir şeyi haram edə bilərdik”. Onlardan əvvəlki də öz peyğəmbərlərini beləcə yalançı hesab etmişdilər. Axırda əzabımızı daddılar. De: “Bizə göstərə biləcəyiniz bir bilginizmi var? Siz ancaq zənnə qapılırsınız və ancaq yalan danışırırsınız”. (Ənam surəsi, 148)

Ayədən də aydın olduğu kimi müşriklər Allahdan gələn qəti sənədləri bir tərəfə buraxaraq, zənn və təxminlə hərəkət edirlər. Müşriklərin Quranda xəbər verilən dini buraxaraq atalarından və ya babalarından öyrəndikləri səhv bir dini mənimsədikləri başqa ayələrdə də belə bildirilir:

Xeyr! Müşriklər: “Biz atalarımızı bu yolda gördük və biz də onların yolunu tutub gedəcəyik!” – deyirlər. Biz səndən əvvəl hansı bir şəhərə xəbərdarlıq edən bir peyğəmbər göndərdiksə, onun cah–calal içində yaşayan sakinləri: “Biz atalarımızı bu yolda gördük və biz də onların yolunu tutub gedəcəyik!” – dedilər. Peyğəmbər dedi: “Əgər sizə atalarınızın tutduğu o yoldan daha doğrusunu göstərsəm necə?” Onlar dedilər: “Biz sizinlə göndərilənləri inkar edirik”. (Zuxruf surəsi, 22–24)

Atalarının dininə kor–koranə tabe olmaqda qərarlı olan müşriklərin söz anlamaz, mühafizəkar və fanatik xüsusiyyətləri başqa bir çox ayədə təsvir edilir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Onlara: “Allahın nazil etdiyinə tabe olun!” – deyildikdə, onlar: “Xeyr, biz atalarımızın tutduğu yolu tutacağıq!” – deyirlər. Bəs ataları bir şey anlamayıb doğru yola yönəlməyiblərsə necə? (Bəqərə surəsi, 170)

Onlara: “Allahın nazil etdiyinə və peyğəmbərə tərəf gəlin!” Deyildikdə: “Atalarımızın getdiyi yol bizə yetər” deyirlər. Ya ataları bir şey bilməyib doğru yolda deyildilərsə? (Maidə surəsi, 104)

Onlar yaramaz əməl etdikləri zaman: “Atalarımızı belə gördük. Allah da bizə bunu əmr etmişdir” – deyirlər. De: “Allah yaramaz əməlləri əmr etməz. Yoxsa Allaha qarşı bilmədiyinizi danışırınsınız?” (Əraf surəsi, 28)

Bura qədər araşdırdığımız ayələrdən çıxan nəticəyə görə, müşriklərin doğru yoldan azmalarının səbəbi Quranı və sünnəti təməlini almamalarıdır. Onlar Allahın kitabı və Peyğəmbərimiz (s.ə.v.)-in hədisləri yerinə atalarının izlərini, əsərlərini, onlardan din adına öyrəndikləri batil qaydaları mənimsəyər və tətbiq etməyə çalışırlar. Allahın halal qıldığı şeyləri ataları haram etmişsə, onlar da haram qəbul edərlər. Allahın fərz qılmadığı, lakin atalarının din adına fərz qıldığı şeyləri yerinə yetirməyə çalışırlar. Ancaq insanın atalarının dediklərinə əməl etməsi əslində imanla heç bir əlaqəsi yoxdur. Allahdan qorxan və Onun razılığını axtaran bir insan, atalarının ənənəsini mühafizə etməklə deyil, yalnız və yalnız Quran və Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) vasitəsiylə bildirdiyi əmrlərinə əməl etməyə borcludur.

Sosial bir sinif olaraq müşriklər

Müşriklərlə əlaqədar Quran ayələrini araşdırdığımızda, özləri saxta bir din meydana gətirərək şirk qoşanların sosial bir zümrə olaraq bəhs edildiyini görürük. Quranda ümumi mənada şirk qoşmaq və müşriklilik izah edilərkən bəzi yerlərdə "müşriklər" xüsusi adı altında müstəqil bir cəmiyyət təbəqəsindən bəhs edilir. Bunlar ortaq xüsusiyyətlərə, inanc və quruluşa sahib ictimai bir zümrədir. Bunlar digər dinlərə mənsub müşriklərdən ayrı bir kateqoriya kimi xatırlanarlar. Bir ayədə Allah belə buyurur:

Şübhəsiz ki, Qiyamət günü Allah möminlər, yəhudilər, sabiilər, xaçpərəstlər, atəşpərəstlər və müşriklər arasında hökm verəcəkdir. Həqiqətən, Allah hər şeyə şahiddir (Həcc surəsi, 17)

Peyğəmbərimizin (s.ə.v) dövrünə baxdığımızda bu müşriklərin xarakterlərini və əxlaq pozğunluqlarını asan anlaya bilərik. O dövrdə Hz. İbrahimə vəhy edilən haqq dindən azaraq şirkə dayanan bir inanc və ibadət sistemini mənimsəmiş bir ərəb cəmiyyəti vardı. Bunlar bütlərə tapınırdılar, lakin Allahı inkar etmirdilər. Allahın varlığını bilir, ancaq öz uydurduqları bəzi bütləri da ağılsız şəkildə Allahla bir tutur (Allahı tənzih edirik), Ona ortaq qoşurdular. Hətta bu bütləri özlərinə vasitəçi edərək bunların Allah Qatında özləri üçün şafaətçi olacaqları kimi batil bir inanca sahib idilər. Bir ayədə müşriklərin bu əyri inancları belə təsvir edilir:

Onlar Allahı qoyub özlərinə nə bir zərər, nə də bir fayda verə bilməyənlərə ibadət edir və: “Onlar Allah yanında bizim şafaətçilərimizdir!” – deyirlər. De: “Yoxsa Allaha göylərdə və yerdə bilmədiyini bir şeyimi xəbər verirsiniz?” Allah onların qoşduqları şəriklərdən uzaqdır və ucadır. (Yunus surəsi, 18)

Bu müşriklərin həccə getdiklərini, hacıları qonaq etdiklərini, Kəbəni ziyarət etdiklərini, namaz qıldıklarını, Allah üçün xərclədiklərini yenə Qurandan öyrənirik. Bunlar özlərini dindar, Allah qatında bəyənən kəslər olaraq tanıdılar. Ancaq ibadətlerini yalnız Allaha layiq qılmadıqları, şirk düşüncəsiylə etdikləri üçün bunlar onlara bir fayda verməmişdi. Özlərini nə qədər dindar, nə qədər üstün, nə qədər Allaha yaxın saysalar da Allah onların Məscidi–Harama girmələrini qadağan etmişdi. Bunu xəbər verən ayə belədir:

Ey iman gətirənlər! Həqiqətən də, müşriklər murdardılar. Odur ki, özlərinin bu ilindən sonra Məscidulharama yaxınlaşmasınlar. Əgər kasıblıqdan qorxursunuzsa, bilin ki, Allah istəsə, Öz lütfündən bəxş etməklə sizi varlandırır. Həqiqətən, Allah Biləndir, Müdrikdir. (Tövbə surəsi, 28)

Quran hər dövrə xitab etdiyi üçün, bu ayələrin günümüzə baxan hikmətlərini də bilmək lazımdır. Necə ki, müşriklərlə əlaqədar ayələrdə haqq dini pozmağa çalışıb, din adına ortaya bir şirk dini çıxarıb sonra buna uyanların və digər insanları da buna dəvət edənlərin əxlaq və düşüncəsi açıq şəkildə təsvir edilir. Buna görə bu gün də bənzər əxlaq və düşüncəyə sahib olanların, uydurulmuş bir şirk dinini tətbiq edən, ayələrin əsas məna və təriflərinə girdikləri açıqdır. Həqiqətən, də din adına bir çox azğın inancın məşhur olduğu bəzi cəmiyyətlərdə Allah adına dində hökm qoyan, halallar, haramlar, fərzlər, çıxaranlar və bunlara tabe olanlar, ayələrdə təsvir edilən, "Allaha qarşı yalan uydurmuş nizam", "Allahın nazil etdiyinə deyil, atalarına uyan", "Allaha qarşı bilmədiklərini söyləyən" bir müşrik təbəqəni meydana gətirirlər.

Üstəlik, bu müşrik təbəqəyə mənsub olanlar özlərini dinsiz olaraq görmür, hətta tərsinə, dinə əsl özlərinin sahib çıxdığını, əsl dindarların özləri olduğunu önə sürürlər. Buna görə də tarix boyunca haqq dini pozmağa çalışaraq Allaha şərikin qoşanlar, cəmiyyətlər, özlərini doğru yola, xalis dinə döndərmək üçün göndərilən elçiləri öz zəif ağıllarına görə azğın, özlərini isə dinlərində qərarlı olaraq görmüşlər. Hətta bir çox qövm elçilərini "Allaha qarşı yalan qoşub uyduran"lar kimi ağıldan kənar bir ittihadla günahlandırmışdır. (Muminun surəsi, 78; Səba surəsi, 8) Eyni günahlandırma Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–ə belə edilmişdir. (Şura surəsi, 24)

Başqa ayələrdə, "dinə sahib çıxma" iddiasıyla yola çıxan və bu şəkildə elçilərə böhtan atan müşriklərdən belə söz edilir:

Öz aralarından onlara xəbərdarlıq edən bir peyğəmbər gəldiyinə təəccüb edərək kafirlər dedilər: "Bu, yalançı bir sehrbazdır! O, bütün məbudları bir məbudmu etdi? Həqiqətən, bu, əcaib bir şeydir". Onların adlı–sanlı adamları çıxıb gedərək dedilər: "Gedin öz məbudlarınızla səbirlə davranın. Doğrusu, bu sizdən istənilən bir şeydir. Biz bunu axırıncı dində də eşitməmişik. Bu, uydurmadan başqa bir şey deyil. Məgər içimizdən təkcə onamı Zikr vəhy edilmişdir?" Xeyr, onlar Mənim Zikrimə şəkk gətirirlər. Xeyr, onlar Mənim əzabımı hələ dadmayıblar.(Sad surəsi, 4–8)

Bəhs edilənlər, doğru yolda olduqlarına dair özlərini aldadaraq inandırmışlar. Hətta axirət günündə şirk qoşduqları onlara xəbər verildiyi zaman müşrik olduqlarını qəbul etmək istəməzlər. Onların bu vəziyyətləri ayələrdə belə bildirilmişdir:

O gün onların hamısını bir yerə toplayacaq, sonra isə şərik qoşanlara deyəcəyik: “İddia etdiyiniz şərikləriniz haradadır?” Sonra onların: “Allaha – Rəbbimizə and olsun ki, biz müşrik olmamışdıq!” – demələrindən başqa bir bəhanələri qalmayacaq. (Ənam surəsi, 22–23)

Ayələrdən də aydın olduğu kimi, şirk qoşulmasının təməlində, Allahın endirdiyi hökmləri deyil, din adına uydurulmuş hökmləri mənimsəmək durur. Qurani və sünnəti rəhbər tutmayan bir kəsin şirkə düşməsinin səbəbi yalnız bu səhv mövqedən qaynaqlanmır. Bu kimsə hər şeydən əvvəl Uca Allahı, Quranda tanındığı kimi tanıyıb təqdir edə bilmədiyi üçün şirkə düşmüşdür. Xurafatlara, uydurma hekayələrə əsaslanan batil bir inancı vardır. Bu inancını Allaha bərabər tutar. Allaha olan sevgi və hörmət anlayışının da Quranda təsvir edilənlə heç əlaqəsi yoxdur. Halbuki, Allah Quranda Özünü insanlara tanıtmışdır. Buna görə Allahı təqdir edə bilməyin və dini həqiqətən anlamağın ən gözəl yolu Qurani və sünnəti rəhbər etməkdir. Quranda hər şeyin açıqlandığı və Quranın müsəlmanlara nemət olduğu belə bildirilir:

... Biz Kitabı sənə hər şeyi izah etmək üçün, müsəlmanlara da bir hidayət, bir rəhmət və bir müjdə olaraq nazil etdik. (Nəhl surəsi, 89)

MÜŞRÜKLƏRİN XÜSUSİYƏTLƏRİ

Bəhs etdiyimiz müşrik kütləsinin ən böyük ortaq xüsusiyyətlərindən biri "fanatizm"dir. Fanatizm insanın düşüncə və davranışlarını, etibarlı, məntiqli və ağıllı heç bir dəlilə söykənmədən uydurulmuş bəzi qadağan, prinsip və sanksiyalara görə məhdudlaşdırması, həyatını bunlara görə tənzimləməsidir. Fanatizm din üçün bəhsi keçən mövzu olduğunda isə, insanın dinin həqiqi və etibarlı qaynağını buraxaraq, "zənn və təxmin"ə söykənən saxta qayda və prinsiplərə uyğun gəlməsi ağla gəlir. Xalq arasında, əksəriyyətlə səhv olaraq dindar müsəlmanlar üçün istifadə edilən bu deyim, əslində dindənə bəzi hökmlərə, əmr və qadağalara, din adına tabe olan müşrikləri tam mənasıyla müəyyənləşdirir. Onsuz da fanatizm müşriki belə batil bir dini mənimsəməyə yönəldən ən əhəmiyyətli faktordur. Çünki nəfsin, bir çox mənfi xüsusiyyətlər olduğu kimi fanatizmə qarşı da bir meyli vardır.

Müşrik üçün belə bir fanatizmi yaşamaq və onun müdafiə etmək, doğru yolu mənimsəməkdən daha cazibədar gəlir. Bundan özünə görə mistik bir zövq alar.

Müşriklər "fanatizm" üzərində qurulan dinlərini, qəribə simvollar, paltarlar və ayinlərlə doldururlar, çünki bunlar böyük bir nümayiş vasitəsidir. Bunlar sayəsində daha dindar və təqvalı insanlar kimi tanınır, cəmiyyətdə prestij əldə etməyə ümid edirlər. Amma fanatizm müşriklərin zahirdə istifadə etdikləri bir təqva əlaməti olmasından başqa daxildən özlərini təmin edən batil bir quruluşdur. Çünki bu tip insanların yanlış məntiqlərinə dinin özü, həqiqəti yəni Allah Qatından endiyi halı çatmır. Dinin asan bir şəkildə yaşana bilməsi, dində ağılı, fərasətin hakim olması onların azğın məntiqlərinin qəbul edə bilmədiyi bir vəziyyətdir. Onlar ancaq çətin bir din yaşayırlarsa, insanlara da bunu göstərməklə rahatlayırlar. İnsanın etdiklərini yalnız Uca Allahın bilməsinin kafi olması onları narahat edər. Belə bir quruluş ixlaslı yəni səmimi olmağı tələb etdiyi üçün bunu yaşaya bilməz, göstərişi seçərlər.

Ancaq bunu da ifadə etməliyik ki, Allahın insanlara rəhmətinin bir nəticəsi olaraq müşriklər, özlərindən əvvəlki dinlərə mənsub müşriklərin əksinə, Allahın son kitabı olan Qurani-Kərimin bir sözünü belə dəyişdirməmişlər. Qurandan sonra başqa kitab endirilməyəcəyi, başqa din gəlməyəcəyi və qiyamətə qədər Quranın etibarlı olacağı Peyğəmbərimiz (s.ə.v) tərəfindən də bildirilmişdir. Quranı Allah qorumuşdur, qoruyacaq, bunu da yenə Quranda Allah vəd etmişdir. Buna görə dinini lazımı kimi açıq və ətraflı bir şəkildə öyrənmək istəyən səmimi hər insan üçün yol açıqdır; Quran və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in Qurana uyğun nümunə həyatı rəhbərdir.

Müşrik isə, insanları Qurandan uzaq tutacaq hər cür batil inancı müdafiə edər. Gətirdiyi dəlillərin heç biri Qurana uyğun deyil. Ayədə ifadə edildiyi kimi, zənn və təxminlə yalan söyləyər. Allah haqqında bəzi zənləri düşünər. Bütün bu şübhələrindən

qaynaqlanan etibarsızlıq və əzginlik içindədir. Bəzən də öz etibarını və qərarlılığını təcavüzkarlığı, ədəbsizliyi, lağ etmək və tələsikliyi ilə yenidən qazanmağa çalışır.

Müşrik eyni zamanda cahildir. Cildlərlə kitabı əzbərdən bilsə də cəhalətdən xilas ola bilməz. Quranın və hədislərin nuruyla aydınlatmadığı üçün cahildir. Hər şeydən əvvəl Allahı lazımi kimi tanıya bilməz, Quranda Allahın Özünü tanıtdığı kimi bilə bilməz. Batil dininin ona tanıtdığı çox fərqli bir saxta tanrıya ibadət edər. Quranda bəhs edilən həqiqətləri gözardına vurur.

Bu cəhaləti və ağılsızlığı hərəkətlərində, davranışlarında və danışdıqlarında da öz əksini tapmışdır. Quranı anlamaması, hədisləri qavraya bilməməsi, cəhaləti, Quranda təsvir edilən mənadağı ağıla sahib olmaması və məntiq zəncirindəki pozğunluqlar davamlı olaraq digər insanlar qarşısında alçalmasına gətirib çıxarar. Batil bir dinə bağlı olduğu üçün bunu ağıllı bir şəkildə müdafiə edə bilməz.

Müşrik Allaha birbaşa yönələ bilməz; Rəbbimiz ilə səmimi bir yaxınlıq qura bilməz, çünki ürəyi sərtləşib. Allaha qarşı yaxınlıq və bağlılıq hiss etməz, yalnız özünü aldadar. Allahın adı dilindədir, lakin ürəyində deyil. Allaha çatmaq üçün öz ağılına görə vasitəçilər təyin edər. Bu vasitəçilərin razılığını qazanmağı kifayət etdiyini düşünər. Halbuki, bu vasitəçilər onu Allahdan daha çox uzaqlaşdırar, şirkini artırır. Müşriklərin Allah qatında şəfaətçi sanaraq saxta ilahlarını necə bütələşdirdikləri və bunların Allah Qatında heç bir etibarlılıqlarının olmadığı Quranda belə bildirilir:

Onlar Allahı qoyub özlərinə nə bir zərər, nə də bir fayda verə bilməyənlərə ibadət edir və: “Onlar Allah yanında bizim şəfaətçilərimizdir!” – deyirlər. De: “Yoxsa Allaha göylərdə və yerdə bilmədiyi bir şeyimi xəbər verirsiniz?” Allah onların qoşduqları şəriklərdən uzaqdır və ucadır. (Yunus surəsi, 18)

Müşrik Qurandan uzaq olduğu üçün, Quran əxlaqından da uzaqdır. Hal və hərəkətlərində, rəftar və danışdıqlarında Qurana və sünneyə uyğun olmayan bir model izləyər. Quranı oxumadığı, oxusa da müşrik düşüncəylə doğru anlaya bilmədiyi üçün Allahın Quranda möminlərə təqdim etdiyi bütün nemətlərdən, bütün elmlərdən, bütün əxlaqi gözəlliklərdən, mənəvi üstünlüklərdən məhrum olar. Üstünlüklər bir kənara hər cür əxlaqsızlığa, saxtakarlığa da olduqca meyillidir. Darda qaldıqda, ya da nəfsinin arzu və istəklərinə zidd olduqda bir bəhanə gətirərək, vicdanını basdıraraq hər cür sərhədi tapdalaya bilərsiniz.

Allaha şirk qoşan insanın bir başqa xüsusiyyəti də xəsis olmasıdır. Bir ayədə, möminlərin ehtiyaclarından artıq qalanlarını infaq etmələri bildirilərkən, müşriklər mallarının ancaq çox cüzi bir miqdarını, onu da əksəriyyətlə nümayiş məqsədilə əllərindən çıxarırlar. Malı, pulu yığmaq ən böyük ehtiraslarından biridir. Hətta xərcləməkdənsə yığmaq nəfslərinə daha xoş gəlir. Həqiqi imana sahib olmadıqları, bu səbəbdən Allaha güvənmədikləri və təvəkkül etmədikləri üçün gələcək qorxusu içində yaşayırlar.

Müşrik bir insan davamlı gələcəyinə istiqamətlənmiş investisiyalar edər. Əlbəttə, insan ağıllı davranıb, gələcəyi də düşünə bilər, amma bunu bir hərislik, ehtiras halına gətirmək və təvəkkülsüz bir üslub və rəftar üçün girmək son dərəcə çirkindir. Bu, eyni zamanda adamın imanının, Allahı idrak etməsinin əskikliyi də ortaya qoyur. Allaha etibarı tam olan, ruzini verənin Allah olduğunu bilən bir insanın dünyaya meyilliliyi bu dərəcədə ehtirası mümkün ola bilməz.

Bununla birlikdə qısqanclıq, ehtiras və egoizm kimi pis əxlaq xüsusiyyətləri də müşrik quruluşdakı bir insanın xarakter və şəxsiyyətinin təməlini meydana gətirir. Bu tip insanlar estetikadan, sənətdən və incəlikdən məhrumdurlar. Rəftar və hərəkətləri də estetik və incəlikdən uzaqdır. Digər insanlara qarşı son dərəcə kobud davranırlar. Üstəlik belə olmalarını da özlərinə görə bir üstünlük əlaməti olaraq göstərməyə çalışırlar.

Müşriklərin bir digər xüsusiyyəti də qorxaq olmalarıdır. Müşriklər, xüsusilə səmimi möminlərə qarşı səbəbini bilmədikləri bir qorxu içindədirlər. Bu, Allaha şirk qoşmalarından ötrə onların ürəklərində yaratdığı bir qorxudur. Ayədə bu vəziyyət belə ifadə edilir:

Haqqında heç bir dəlil nazil etmədiyi şeyi Allaha şərik qoşduqlarına görə, kafirlərin qəlblərinə qorxu salacağıq. Onların sığınacaqları yer Oddur. Zalımların məskunlaşacağı yer necə də pisdir! (Ali-İmran surəsi, 151)

Bundan başqa müşriklər bədbəxt və pessimist bir ruh halına sahibdirlər. Şirk qoşduqları üçün çətinliklər, bəlalər, sıxıntılar, tərsliklər onları buraxmaz. Bunlar onların əzab və rüsvayçılıqlarının dünyadakı başlanğıcıdır. Başlarından əksilməyən bu bəlalara görə şüuraltında Allaha qarşı ağılsız gizli bir üsyan duyurlar. Lakin buna baxmayaraq batil dinlərindən də imtina etməzlər. Çünki həyat tərzlərini, ailə strukturlarını, ətraflarını, ictimai və ticarət əlaqələrini bu batil dinlərinin üzərində qurmuşlar. Bu nizamı tərk etmək asanlıqla işlərinə gəlməz.

Müşriklərin ən əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri də pis olmalarıdır. Tövbə surəsinin 27-ci ayəsində, "müşriklər ancaq bir pislikdir ..." ifadəsiylə onların hər istiqamətiylə, maddi və mənəvi bir bütün olaraq pislik içində olduqlarına işarə edilir. Mənəvi pislikləri ilə yanaşı maddi pislikləri də müşriklərin olduqca xarakterik xüsusiyyətlərindəndir. İstər bədənləri, istər geyimləri, istərsə yaşadıkları mühitlər az qala sağlamlıqlarına, bədənlərinə zərər verəcək dərəcədə pisdir. Həqiqi mənada, əsl təmizlikdən xəbərləri yoxdur.

Qidalanmaları da ağıllı olmadığı və müxtəlif batil inanclara və xurafatlara əsaslanan bir şəkil və düşüncə ehtiva etdiyi üçün, bəzən qeyri-kafi və rejimsiz qidalanmadan qaynaqlanan fiziki və zehni inkişaf pozğunluqları görünər.

Müşrikin ağıl sağlamlığı da yerində deyil. Həyatı boyunca şirk sistemindən qaynaqlanan mənfi, sağlam olmayan həyat tərzini onun zehni inkişafını və zehni funksiyalarına da mənfi istiqamətdə təsir edər.

Bununla bərabər müşrikin mühakimə və məhkəməsi səhvdir. Danışq və davranışları nizamsız və əsassız, ağıldan uzaqdır. Enişli-yoxuşlu, qeyri-sabit bir ruh halına malikdir. Sakitkən birdən-birə həyəcanlanar, təcavüzkarlıq dərəcəsinə çatan ani hərəkətlər edər. Yüksək və kobud səs tonuyla insanın rahatlığını pozan şəkildə danışar.

Ancaq düşdükləri bu pis vəziyyətin də fərqi tam mənasiyla çata bilməzlər. Çünki Quranda Allahın zikrini görməzliyə vuran kəslərin üzərini şeytanların qabıqla bağlayacaqları, bunların da onları doğru yolda sanacaqları xəbər verilir. Ayələrdə belə buyrulur:

Kim Mərhəmətli Allahın zikrindən üz döndərsə, Biz şeytanı ona calayırıq və o da ona yoldaş olar. Şübhəsiz ki, şeytanlar onları haqq yoldan sapdıracaq, onlar isə özlərinin haqq yolda olduqlarını güman edəcəklər. (Zuxruf surəsi, 36–37)

Necə ki, müşrik bir insan içində olduğu vəziyyəti ona izah edildiyində çox vaxt səmimi baxmadığından anlamaz, anlamaq da istəməz. Bu mövzuda yazılanları oxusa belə özünə aid etməz, mövzunun birbaşa həmsöhbəti olduğunu fərq etməz, fərq etsə də anlamazlığa vurur. Bütün əlamətlər özünə işarə etsə belə özünə aid etməz, şirk kənarında axtarar.

Ancaq səmimi olduqları halda cəhalət səbəbiylə başlanğıcda belə bir səhv anlayışa düşənlər həqiqətləri öyrəncə vicdanlarına müraciət edərək, tövbə edərək doğru yola yönələrək, xilas ola bilərlər. Həqiqi müşrik xarakteri daşımadıqları halda, məlumatsızlıqları üzündən müşriklərə tabe olan kəslərə, səmimiyyətləri və xalis niyyətlərinə görə Allahın hidayət nəsib etməsi ümid edilər. Məhz bu kitabın bir məqsədi də bu cür səmimi niyyətli, vicdanlı kəslərə, səhvlərini və əskiklərini fərq etdirmək, olduqları qaranlıq haqqında onları məlumatlandırmaq və tövbə edərək Allahın xalis dininə girmələrinə səbəb olmaqdır.

Yoxsa Allah gözlərindəki, qulaqlarındakı və ürəklərindəki örtüyü qaldırmadıqca, burada izah edilənlərdən həqiqi bir müşriki vicdanının hərəkətə keçməsi, hidayətə çatması gözlənilə bilməz. Bu kitabı alıb oxuduğu halda öz vəziyyətini fərq edə bilməməsi, özünü müstağni görməsi də Allahın möcüzələrindəndir. Əlbəttə ki, gözəl olan və gözlənilən nəticə bütün bu deyilənlərin, müşrik sistemi içində yaşayan insanların vicdanına xitab etməsi və hidayətlərinə vəsilə olmasıdır. Unutmaq olmaz ki, ürəklər Allahın əlindədir. Əgər adam səmimi yaxınlaşar, tövbə edər, olduğu vəziyyəti fərq edər və Allahdan hidayət istəsə Allah o adama qarşılıq verər.

Buna görə bu cür böyük bir təhlükəyə, Allahın belə bir çirkin göstərdiyi bir sistemə qarşı diqqətli olmaq lazımdır. Edilməsi lazım olan şey isə insanın belə bir

təhlükəni ən başdan rədd edərək, özündən uzaq görməsi yerinə, potensial olaraq ola biləcəyini düşünüb, bu gözlə özünü, içində olduğu sistemi, dünyagörüşünü və dinə yanaşmasını nəzərdən keçirməsidir. İnsanın səhvlərini anlayıb düzəltməsi ayıb deyil, tam tərsinə səmimiyyət göstəricisidir, Allah qorxusunun olduğuna dəlildir.

Bura qədər gördüyümüz kimi, Quranı və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in sünnəsini tərk edərək, xurafatları, azğın tətbiqləri, batil inancları yaşamaq insanı, doğru yola yönəltmək bir kənara dursun, fitnənin və şirkin tam ortasına sürüyər. Buna görə tək çarə yeganə çıxış yol olan Əhli–Sünnə məzhəbinin yoluna, Quranın yoluna daha möhkəm sarılmaqdır. Əlbəttə, bir çox azğın görüş və tətbiqlər özünü haqq göstərə bilmək məqsədiylə Quran və sünnə adına ortaya çıxacağından bunlara qarşı da son dərəcə oyaq olmalı, Quranın və sünnənin rəhbərliyindən uzaqlaşmamalı.

ŞİRKİN İKİ TƏMƏL SƏBƏBİ

İnsanları şirkə aparan iki əhəmiyyətli səbəb vardır. Bunlar cəhalət və səmimiyyətsizlikdir. İnsanın şirkdən qurtulması və şirkə düşməməsi üçün əvvəlcə lazımı və kifayət qədər imani məlumatla sahib olması, daha sonra da səmimiyyətsizlikdən şiddətlə çəkinməsi lazımdır.

Cəhalət

Allahın Quranda xəbər verdiyi faktorların ən əhəmiyyətlilərindən biri din əxlaqı mövzusunda cəhalətdir. Bir ayədə şirk qoşanların biliksiz bir birlik olduğu belə bildirilir:

Əgər müşriklərdən biri səndən aman diləsə, ona aman ver ki, Allahın sözünü eşitsin. Sonra onu özünün xatircəm olduğu yerə çatdır. Çünki onlar haqqı bilməyən bir qövmdür. (Tövbə surəsi, 6)

Xalis imanın şərti olan biliyə insan ancaq Quran və hədislər sayəsində çata bilər. Quranda insanlara tövhidin nə demək olduğu açıq şəkildə bildirilmişdir. Allahdan başqa ilah olmadığı, bütələrin nələr olduğu, təmiz bir iman necə olması lazım olduğu, Allahın razı olduğu rəftar, davranış və düşüncənin necə olduğu, nələrin necə bir düşüncə və davranış formasının şirkə yol açma biləcəyi, nəfsin tələləri, şeytanın hiylələri, çəkinilməsi lazım olan əxlaq və davranışlar bir-bir, incəliklə təsvir edilmişdir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də həyatı boyunca bütün bu həqiqətləri təfərrüatlı olaraq açıqlamışdır.

Yeri gəlmişkən bəhs etdiyimiz öyrənməyin, əlbəttə ki, yalnız bir məlumat artırma olmadığını vurğulamaq lazımdır. Quranda diqqət çəkilən məlumat, yəni "elm", insanın ürəyinə təsir edən, onun aqlını və vicdanını hərəkətə keçirən bir məlumatdır. Əgər bu cür bir anlayış olmazsa, insan Quranda izah edilənləri yalnız məlumat olaraq öyrənsə, bunun faydası olmaya bilər.

Quranda Allahın birliyini, Ondan başqa heç bir tanrı olmadığını xəbər verən, həmçinin şirk mövzusu və şirk qoşanların vəziyyətləri haqqında çoxlu sayda ayə vardır. Bu mövzuların tez-tez vurğulanması və ən incə təfərrüatlarıyla tərif edilməsi, bu mövzuların qavranmasının insanlar üçün nə qədər həyati bir əhəmiyyətə sahib olduğunu göstərməkdədir. Quranı lazımı kimi oxuyub düşünməmiş bir insanın isə, əlbəttə, bu təməl həqiqətləri bilməsi mümkün deyil. Bu kimsə Quranda ifadə edildiyi kimi "cahil"dir.

Bəhsi keçən kəslərin vəziyyəti Quran göndərilməmişdən əvvəl dindən imandan xəbəri olmadan yaşayan müşrik cəmiyyətinin vəziyyətindən fərqlənir. Quranın

endirilməsindən əvvəlki dövr, ayələrdə məlumatsızlığın, cahilliyin hakim olduğu dövr mənasını verən "cahiliyyə" olaraq adlandırılır. Ancaq Quran endirildiyi halda Qurana uymayan bir kimsə, istərsə aradan 1400 il keçsin hələ də bir cahiliyyə fərdidir. Üstəlik, Quran əlinin altında olmasına baxmayaraq, onun çatdırdığı doğru yola tabe olmadığı üçün cəhalətinə və şirkinə görə heç bir bəhanəsi və üzürü də ola bilməz. Bu adam istəsə atadan, babadan qalma eşitdiyi məlumatlarla, xurafatlarla dindar olduğunu iddia etsin, Quran əxlaqını yaşamadığı müddətcə cahildir və Quranda nəzərdə tutulan imana və anlayışa hələ qovuşa bilməmişdir. Allahın nazil etdiyinə və elçiyə tabe olmayaraq, atalarının yoluna tabe olanlar əslində məlumatsızlıq və azğınlıq üzərində qurulmuş bir anlayışa tabedirlər. Bu həqiqətə Allah Quranda belə diqqət çəkir:

Onlara: "Allahın nazil etdiyinə və göndərdiyi Elçiyə tərəf gəlin" – deyildikdə: "Atalarımızın tutduğu yol bizə bəsdir" – deyirlər. Əgər ataları bir şey bilməyib, doğru yola yönəlməyiblərsə onda necə olsun? (Maidə surəsi, 104)

Quranda peyğəmbər göndərilən, buna baxmayaraq şirk qoşan qövmlərin cahil olaraq xarakterizə edildiklərini görürük. Bu da bizə cəhalətin həqiqətən də şirkin təməlindəki çox əhəmiyyətli bir faktor olduğunu göstərir. Mövzuyla əlaqədar ayələrdən bir neçəsi belədir:

Biz İsrail oğullarını dənizdən keçirtdik və onlar öz bütələrinə tapınan bir qövmə rast gəldilər. Onlar dedilər: "Ey Musa! Onların məbudları olduğu kimi, bizim üçün də bir məbud düzəlt". Musa dedi: "Həqiqətən, siz cahil bir tayfasınız. (Əraf surəsi, 138)

Ad tayfasının qardaşını xatırla! Bir zaman o özündən əvvəl də, sonra da qorxudan peyğəmbərlər gəlib–getmiş qumsal təpələrdə yaşayan tayfasını: "Allahdan başqasına ibadət etməyin. Mən sizə üz verəcək əzəmətli günün əzabından qorxuram!" deyə xəbərdar etmişdi. Onlar isə demişdilər: "Sən bizi məbudlarımızdan döndərməyəmi gəldin? Əgər doğru danışarlarsansa, bizə vəd etdiyini gətir!" Hud dedi: "Bu haqda bilgi ancaq Allaha məxsusdur. Mən sizə yalnız mənimlə göndərilənləri təbliğ edirəm. Lakin mən sizin cahil adamlar olduğunuzu görürəm". (Əhqaf surəsi, 21–23)

Yuxarıdakı ayələrdə bəhs edilən "cahillik etmə" anlayışında çox hikmətli bir məna vardır. Belə ki, ayələrdə istifadə edildiyi mənayla cahillik etmək yalnız bilməməyi deyil, bildiyi, həqiqətləri görüb tanıdığı halda anlamazlığa vurmağı da əhatə edir. Hz. Musanı və ona endirilən Tövratı bilən, Hz. Musanın təbliğinə, onun Fironla olan mübarizəsinə şahid olan İsrail oğullarından bəzilərinin vəziyyəti buna bir nümunədir. İsrail oğulları içindən bir qisim insan bu qədər elmə qovuşduqdan sonra heç bir şey bilmirmiş kimi Allahdan başqa ilah istəmişlər (Allahı tənzih edirik), üstəlik bu tələblərini də Hz. Musaya söyləmişdilər. Bu, olduqca təəccüblü və ibrətamiz bir vəziyyətdir. Buradan da, cahillikdən xilas olmağın yolunun elm öyrənməkdən atıq, ürəyə yansımış, ürəkdə təsir oyandıran, düşüncə və davranışlarda əksini tapan bir elmi qavramaq olduğunu anlayırıq.

Necə ki, şirkə düşərək azmış bəzi köhnə qövmlərin, xüsusilə də İsrail oğullarından bəzi kəslərin (səmimi olanları tənzih edirik) səhvi buradadır. Əllərində böyük bir məlumat olmasına, üstəlik bu məlumatı çox yaxşı öyrənmələrinə baxmayaraq, yenə də azmışdılar. Buna görə Quranda belə davranan kəslər "kitab yüklü uzunqulaq" olaraq adlandırılır. Allahın ayədə bildirdiyi kimi; **"Onlara Tövrata əməl etmək tapşırıldıqdan sonra ona əməl etməyənlər belində çoxlu kitab daşıyan, amma onlardan faydalana bilməyən uzunqulağa bənzəyirlər. (Cümə surəsi, 5)**

Quranda bəzi yəhudilərdən söz gedərkən həmçinin, **"Halbuki, onlardan bir zümrə var idi ki, Allahın Sözüünü eşidib anladıqdan sonra, bilə-bilə onu təhrif edirdilər."** (Bəqərə surəsi, 75) şəklində də xəbər verilir. Bu da elmə sahib olmağın tək başına kafi olmadığını, bir də bu məlumatı həqiqətən Allah qorxusuyla qiymətləndirəcək səmimi bir ürəyin lazımlı olduğunu göstərir.

Beləcə, şirkdən təmizlənmiş xalis bir imana sahib olmağın bir digər əhəmiyyətli şərti görünür: "Səmimiyyət". Təbii olaraq bunun əksi olan "səmimiyyətsizlik" də adamı şirkə sürükləyən faktorlardan biri olur.

Səmimiyyətsizlik

Burada səmimiyyətsizlik deyərkən nəzərdə tutduğumuz insanın həqiqətləri gördüyü, öyrəndiyi halda, nəfsinin dünyəvi mənfəətlərini güdmək uğrunda həqiqətlərə uymaması, hətta bunların tam əksinə hərəkət etməsidir. Quranı lazımı kimi oxuyan, ağıla və vicdana sahib olan bir kimsə Allahın razı olacağı rəftar və əxlaq formasının necə lazım olduğunu görür və anlayır. Ancaq səmimiyyəti dərəcəsində bu anladığına uya bilər və həyatını buna görə şəkilləndirər.

Səmimiyyətsiz insan bəzi kiçik hesablar və mənfəətlər uğrunda, bildiyi doğruları bir anda tərək edə bilər. İstəklərinin, yəni nəfsinin istək və arzularının, ehtiraslarının arxasınca gedər. Allahın sərəhdələrini aşar, əmrlərini gözərdi edər. Qısaca, dünyaya meyil edər, axirətini isə çox ucuz bir qiymətə satar.

Unutmaq olmaz ki, insan Allahın əmrləri ilə nəfsinin əmrləri arasında bir seçim etməsindən bəhs edərkən nəfsinə tabe olarsa, nəfsini Allaha şirk qoşmuş olar. Bu mövqeyindən imtina edib tövbə etmədikcə də şirkdən təmizlənməz. İstəsə nəfsiylə toqquşmayan digər mövzulara son dərəcə diqqət göstərsin yenə də bu vəziyyət dəyişməz. Məsələn, bir insan kənardan baxıldığında çox ibadət edir kimi görünə bilər, həqiqətən bəzi ibadətləri edə bilər. Ancaq bu adam bilə-bilə Allahın tək bir hökmünə məsuliyyətsiz yanaşarsa, məsələn 5 vaxt namazını qılmırsa, bu nöqtədə vicdansızlıq edir və ya daha doğru bir deyimlə nəfsini seçmiş olar. Üstəlik, nəfsinin istək və arzuları istiqamətində, bilə-bilə, təkidlə, tövbə etməyib peşmanlıq duymadan bu rəftarına davam edirsə bunun mənası şirk ola bilər. Belə kəslər işlərinə gəlməyən

mövzularda Uca Rəbbimiz Allahın əmrlərini tərک edib istəklərinə uyduqları üçün ağılsız istəklərini ilah edər, bu səbəbdən müşrik olurlar. Müşriklərinə tövbə etmədikləri və dirəndikləri müddətcə, ibadətləri də daxil olmaqla bütün etdikləri boşa çıxacaq. Allah Quranda belə bildirir:

Sənə və səndən əvvəkilərə belə vəhy olunmuşdur: “Əgər şərik qoşsan, əməlin puç olacaq və mütləq ziyana uğrayanlardan olacaqsan. Sən yalnız Allaha ibadət et və şükür edənlərdən ol!”(Zumər surəsi, 65–66)

Bura qədər aydın olacağı kimi, nəzərdə tutduğumuz mənada səmimiyyətsizlik, tamamilə din əxlaqından uzaq kəslərə xas bir vəziyyət deyil. Səmimiyyətsizliklərinə görə şirkə girən kəslər bəzən dindar görünüşləri altında ikili standart tətbiq edən kəslərdir. Belə kəslər bir tərəfdən dünyalarını qurtarmağa, nəflərini məmnun etməyə çalışarkən bir tərəfdən də din əxlaqına əməl edirmiş kimi görünərək vicdanlarını rahat etməyə çalışırlar. Bunlar dini, Allahın istədiyi, Quranda bildirdiyi və Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in öyrətdiyi şəkildə deyil, öz istəkləri istiqamətində yaşayırlar. Yəni özlərinə görə batil bir din meydana gətirər və bunu yaşayırlar. Amma etdikləri şeyin mənası açıqdır; Allahın razılığını deyil, nəflərinin razılığını seçmişlər. Səmimi bir imanda isə belə bir şeydən söhbət gedə bilməz. Nəfsin istəkləri, əmrləri, tələbləri heç əhəmiyyətli deyil. Əhəmiyyətli olan tək şey Allahın istəkləridir; mömin Allahın razılığını və məmnuniyyətini qazanmaq üçün nəfsinə asanlıqla söz keçirər. Allahın əmr və qadağanlarına qarşı son dərəcə diqqətçil olar. Allaha olan sıx sevgisi, qorxusu, bağlılığı bunu tələb edir. Buna görə heç bir mövzuda nəfsiylə dini arasında bir seçim etməz. Əgər bir mövzuda Allahın məmnun olacağını ümid etdiyi yolu anladısı vaxt itirmədən onu edər.

Möminlərin tam əksi bir anlayışa sahib olan müşriklər isə, ilk olaraq Allaha qarşı səmimiyyətsizdirlər. Allah bunların ürəklərindən keçəni, niyyətlərini bilir və hər etdiklərinə şahid olur. Halbuki, müşriklər bu açıq həqiqətə baxmayaraq Allaha qarşı səmimi davranmır, iki üzlü rəftarlarına davam edirlər. Səmimiyyətsiz şəkildə qarşıya qoyduqları, hətta özlərini belə inandırdıqları bəhanələrin qəbul ediləcəyini düşünürlər. Onsuz da soruşduqda demək olar ki, hamısı özlərini cənnətə layiq görürlər.

Müəyyən bir məlumata sahib olduğu halda bilə–bilə şirkə yönələn adamın bəsirət qabiliyyətinin bağlandığı Quranda bildirilmişdir. Buna görə müşriklərin bu cür anlaşılmaz, səmimiyyətsiz, ikili standart münasibətlərində hər hansı bir ağıl və məntiq axtarmaq əslində mənasızdır. Bu həqiqət göz qarşısında saxlanıldığında, səmimiyyətsizliyin və bundan qaynaqlanan şirkin təməlində bir növ şüursuzluq və Allahı lazımı kimi təqdir edə bilməmək olduğu aydın olur. Zumər surəsində müşriklərin bu şüur nöqsanlığından belə söz edilir:

Onlar Allahı layiqincə qiymətləndirmədilər. Halbuki, Qiyamət günü yer bütünlüklə Onun Ovcunda olacaq, göylər isə Onun Əli ilə büküləcəkdir. O, pakdır, müqəddəsdir və onların Ona qoşduqları şəriklərdən ucadır. (Zumər surəsi, 67)

Səmimiyyətsiz iki üzlü bir müşrik yalnız özü üçün deyil ətrafı üçün də bir təhlükədir. Çünki özü çəkinmədən, sıxılmadan şirk qoşarkən bir tərəfdən də digər insanları buna təşviq edir. Bu təhlükədən xilas olmağın tək yolu isə səmimiyyətdir. Bir insan bütün ömrünü şirk içində keçirmiş və ya bilmədən bu cür insanların arxasınca gedə bilər. Amma bilməlidir ki, bir gün tövbə edib, səmimi bir ürəklə Allaha yönəlsə əlbəttə ki, Allahdan qurtuluş ümid edə bilər. Bunun üçün əsas olan isə həyatının hər anında, hər saniyəsində yalnız Allahın razılığını əsas tutmaq, din əxlaqını Allahın sonuncu haqq kitabı olan Qurandan və hədislərdən öyrənmək və öyrəndiklərini tam mənasıyla tətbiq etməkdir. Amma unutmaq olmaz ki, əməl edərkən heç bir bəhanə, şərt qoymamalı Allahın hökmlərinə və razılığına qeyd-şərtsiz təslim olmalı və heç vaxt itirmədən tətbiq etməlidir. Bu təqdirdə əlbəttə ki, Əfvi bol olan Allahdan rəhmət ümid edə bilər. Bu həqiqətə Allah Quranda belə diqqət çəkmişdir:

Qullarıma mənim bu sözümü de: “Ey Mənim özlərinə qarşı həddi aşmış qullarım! Allahın rəhmindən ümidinizi üzməyin. Şübhəsiz ki, Allah bütün günahları bağışlayır. O, həqiqətən, Bağışlayandır, Rəhmlidir!” Əzab sizə gəlməmişdən öncə Rəbbinizə üz tutun və Ona itaət edin. Sonra sizə heç bir kömək olunmaz. Əzab sizə fərqinə varmadığınız bir halda qəflətən gəlməmişdən əvvəl Rəbbinizdən sizə nazil edilən ən gözəl Sözüə tabe olun! (Zumər surəsi, 53–55)

ŞİRKƏ GƏTİRİB ÇIXARAN TƏHLÜKƏLİ BİR DAVRANIŞ: "ROMANTİKLİK"

Şirkin məntiqi və ağıllı bir dayağı olmadığı açıqdır. Bir insan düşünüb ağılla, vicdaniyla ölçüb-biçdiyində, Allahdan başqa ilah olmadığını və ola bilməyəcəyini açıq-aşkar görür və anlar. Buna baxmayaraq insanlardan bir qismi hətta əksəriyyəti, bu həqiqəti fərq etməyin tələb etdiyi düşüncə və davranış formasını sərgiləməz, tam əksinə hərəkət edər. Bu, çaşdırıcı və məntiqsiz olduğu halda çox tez rast gəlinən bir vəziyyətdir.

Bir həqiqəti ağıl və məntiq qəbul etdiyi halda, bu həqiqətə uymamaq və fərqli yollar mənimsəmək bəzi romantik faktorların ağıl və məntiqi üstələdiyindən, bunları örtməsindən qaynaqlanar. Biz bunu qısaca "romantiklik" ya da "romantizm" olaraq adlandıracağıq.

İnsanın doğru düşünməsi və doğru hərəkət edə bilməsi ancaq ağılından istifadə etməsi sayəsində olar. Quranın bir çox ayəsində möminlərin ağıllarından istifadə edərək çox əhəmiyyətli həqiqətləri qavradıqları, müşriklərin, kafirlərin isə ağıllarından istifadə etmədikləri və buna görə indiki vəziyyətə düşdükləri izah edilir. Məhz bunun əhəmiyyətli səbəblərindən biri müşriklərin yalnız duyğularının təsirində hərəkət etmələridir.

Ağlın qapanmasına səbəb olan romantiklik insanı şeytanın bütün təlqinlərinə açıq hala gətirər, onun oyuncağı edər. Şeytanın romantiklik silahı müşrikləri dilədiyi kimi istiqamətləndirib hər cür azgınlığa sürükləyə bilər.

İnsana yaradılışdan verilmiş sevgi, qorxu, güvən, ehtiyac, sığınma, və s. kimi bütün duyğular Uca Allahın razılığını qazanması, Allah yolunda istifadə etməsi, yaxşının və doğrunun müdafiəçisi, təqibçisi olması üçün verilmişdir. Ancaq bu duyğular Quranda təsvir edilən şəkildə yaşanmazsa, şeytani istiqamətdə bir ikrah dolu güc meydana gətirərlər.

Şirkin ortaya çıxması da bu sevgi, qorxu, sığınma, yardım gözləmə, güvənmə kimi duyğuların, mövcud məqsədindən azdırılıb səhv istiqamətləndirməsi ilə olar. Bu duyğular rəhmani və ya şeytani istiqamətdə istiqamətləndirilə bilər. Rəhmani tərəfə istiqamətləndirildikdə insanı imana, ixlasa, Allaha apararkən, şeytani istiqamətə çevrildiklərində şirkə və pisliliyə sürükləyər. Çünki insan Allaha və Onun istədiyi istiqamətə yönəlməsi və qarşılığını da Allahdan gözləməsi lazım olan bu cür hissləri, başqalarına yönəltdikdə ilahlıq xüsusiyyətini də onlara yükləmiş olar. (Allahı tənzihi edirik) Buna görə Allahı buraxaraq Allahı sevər kimi sevdiyi adamı, ya da Uca Allahdan qorxar kimi qorxduğu kimsəni və ya Allahı unudub da başqasından kömək gözlədiyi kəsi azgın şəkildə ilahiləşdirmiş olar.

Halbuki, növbəti hissədə də açıqlayacağımız kimi, sevməyə, təriflənməyə, ucaldılmağa, Ondan qorxmağa, kömək istənilməyə, güvənilməyə həqiqi mənada layiq olan yalnız Allahdır. Çünki hər şeyin qaynağı, hər şeyə varlığını verən, üstünlük və gözəlliklərin, bütün bilik və gücün yeganə sahibi Allahdır. Bütün bu xüsusiyyətlər ilahlıq xüsusiyyətləridir. Bu xüsusiyyətləri, Allahı unudaraq və böyük bir ağılsızlıq göstərərək yaradılmışlara vermək bu varlıqları ilah etmək mənasını verər ki, bu da şirkdir.

İndi isə, sevgi, qorxu, yardım gözləmə hisslərini bir-bir nəzərdən keçirərək, ağılla bu hissləri nəzarət altına almamaq, ağılla deyil, duyğularıyla hərəkət etməyin şirkə necə yol açə biləcəyini araşdıraraq.

Sevgi

İman edən bir adam bütün ürəyiylə sevməsi, yaxınlaşması, bağlanması lazım olan varlığın Allah olduğunu bilir. Çünki Allah özünü yoxdan var etmiş, bədənini, ağılı, şüurununu, imanını və sahib olduğu bütün hər şeyi ona vermişdir. Bütün ehtiyaclarını qarşılamiş və hələ də qarşılamaqdadır. Özü üçün bu dünyada saysız nemətlər yaratmışdır. Üstəlik, Ona iman etdiyi və itaət etdiyi təqdirdə, onu, həm dünyada, həm də axirətdə çox böyük və sonsuz bir nemətlə, Qatından bir sevgi və razılığı ilə müjdələyir. Bütün bunları da yalnız Özündən bir rəhmət və lütf olaraq qarşılıqsız bir şəkildə verir. O halda həqiqi mənada, hər kəsdən çox sevməyə, bağlanılmağa layiq olan yalnız Allahdır.

Sevginin meydana gəlməsindəki səbəblərdən biri də sevilən kimsədəki üstün və gözəl xüsusiyyətlərə qarşı duyulan maraq və heyranlıqdır. Bu maraq və heyranlıq qarşı tərəfdən də qarşılıq gördüyündə aradakı əlaqə qüvvətli bir sevgi bağına çevrilər. Ancaq burada əhəmiyyətli olan nöqtə, üstünlük və gözəlliyin həqiqi sahibini tapmaq və maraq, sevgi və heyranlıq hisslərini ona yönəltməkdir. O da yenə, bütün gözəlliklərin, üstün və uca sifətlərin qaynağı, sahibi olan Allahdır. Onun yaratdıqlarının sahibiymiş kimi görüdükləri üstün sifətlər isə, yalnız Allahın sonsuz sifətlərinin çox kiçik bir əksidir və həqiqətdə Allaha aiddirlər. Allahın qulları üzərində təcəlli edər, yəni görünürlər. Bütün bunlara görə sevgi ancaq Allahın Şəxsinə duyular. İnsanın bir kəsi və ya bir əşyanı Allahdan ayrı, müstəqil bir varlıq kimi görərək Allahı sevər kimi sevməsi isə, onun şirk qoşduğunun ən diqqətə çarpan əlamətlərindən biridir.

Burada nəzərdə tutulan təməlinde yanlış və haqsız bir sevgi olduğu hallardır. Əlbəttə ki, sevgi bəsləmək səhv deyil, səhv olan Allahı tamamilə unudub, sanki bir ehtirasla qarşı tərəfə bağlanmaqdır. Ya da o insan üçün Allahın razılığını və məmnun olacağı şeyləri tərk etməkdir. Halbuki, imani gözlə baxıldığında insanların sahib

olduqları bütün gözəlliklərin əsl sahibinin Allah olduğu aydın olar. Bunu fərq edən insan təbii olaraq Allaha yönələr, qarşısındakı insanı sevərkən əslində Allahı sevdiyinin şüurundadır. Ancaq müşriklərin sevgilərində vəziyyət fərqlidir. Bir ayədə müşriklərin Allahı tərək edib, özlərinə sevgi bağı ilə bütələr qurduqları belə ifadə edilir:

İbrahim dedi: “Siz aranızda ancaq dünya həyatına bəslədiyiniz vurğunluğa görə Allahı qoyub bütələrə pərəstiş etdiniz. Sonra isə Qiyamət günü bir–birinizi kafir adlandırıb lənətləyəcəksiniz. Sığınacağınız Od olacaqdır. Sizə yardım edə bilən kəslər də tapa bilməyəcəksiniz”. (Ənkəbut surəsi, 25)

Yuxarıdakı ayədə xəbər verildiyi kimi, axirətdə bu sevgi bağı nifrətə və qarşılıqlı inkara çevriləcək. Bunun səbəbi, insanların sevgi bağı quraraq əldə etdikləri bu bütələrin axirətdə öz əzablarına səbəb olmasıdır. Yalnız Allahı ilah hesab edən bir kəsin başqa bir şeyi, başqa bir insanı Allah qədər, ya da Ondan daha çox sevməsi əsla mümkün ola bilməz. Bunun əksini göstərən müşriklər isə ayədə belə təsvir edilir:

İnsanlardan elələri də vardır ki, Allahdan qeyrilərini Ona tay tutur, onları da Allahı sevdikləri kimi sevirlər. İman gətirənlərin isə Allaha olan sevgisi daha güclüdür. Kaş zülm edənlər əzabı gördükləri zaman bütün qüdrət və qüvvətin Allaha məxsus olduğunu və Allahın şiddətli əzab verdiyini görəydilər. (Bəqərə surəsi, 165)

Ayədə iman edənlərin ən çox Allahı sevdikləri ifadə edilmişdir. Bunun əksinə hərəkət edən bir insanın səmimi olmadığı, ya da Allahı və dini lazımı kimi tanımadığı ola bilər. Onsuz da ayənin sonundan şirk qoşanların Allah haqqında yanlış və əskik bir məlumata, anlayışa sahib olduqları aydın olur. Bunlar Allah ilə səmimi bir yaxınlıq quramadıqlarından və Allahı lazımı kimi təqdir edə bilmədiklərindən, sahib olduqları sevgini başqa şəxslərə yönəldərlər.

Burada sevgi yolu ilə yaşanan şirk modelinin ən çox və sıx rast gəlinəyi əlaqə növü olan qadın–kişi əlaqələri üzərində xüsusilə dayanmaqda fayda vardır.

Qadın–kişi əlaqələrində Allah rızası xaricində qarşılıqlı qurulan bağlılıq və bərabərliklər, insanları şirkə aparan ən əhəmiyyətli mövzulardan biridir. Ümumiyyətlə, romantizm, duyğusallıq və qarşılıqlı bəzi mənfəətlər üzərində qurulan bu cür bərabərliklərdə insanlar Allahın razılığını deyil, bir–birlərinin rızasını və razılığını axtarırlar. Bir–birlərinin rızasını Allahın razılığından üstün tuturlar. Bir–birlərini məmnun edə bilmək üçün Allahın sərhədlərini aşmaqda bir problem görməz, narahatlıq hiss etməzlər. Allahın təməlində Ona yönəldilməsi üçün verdiyi sevgi duyğusunu bir–birlərinə yönəldərlər. Allahı deyil bir–birlərini xatırlayırlar. Nəticədə Allaha qarşı yerinə yetirmələri lazım olan bütün vəzifələri bir–birlərinə qarşı yerinə yetirən, bir–birlərini Uca Allahdan müstəqil varlıqlar olaraq görmə azgınlığına düşənlər meydana çıxar. Quranda bu cür münasibətlər bir–birinə tapınmaq, bir–birini ilah etmək kimi xatırlanır.

Bu cür bir şirk əlaqəsində qadınlara qarşı bəslənən ehtiras dolu sevgiyə Quranda diqqət çəkilir. Əgər bu sevgi Allahı unutduran, Allahı lazımı kimi xatırlamağa mane olan, Allah sevgisindən seçilən, ürəkdən Allah sevgisini çıxarıb onun yerinə qoyulan bir sevgi növüdürsə, adamı birbaşa şirkə təhrik edər. Cəmiyyətdə günahsız görünən belə bir mövqenin əslində Allah Qatında çox fərqli bir qarşılığı olduğu bizə Quranda belə xəbər verilir:

Onlar Allahı qoyub, yalnız qadınlara tapınırlar və yalnız üsyankar şeytana sitayiş edirlər. (Nisa surəsi, 117)

Eyni təhlükə yalnız kişilər üçün deyil, qadınlar üçün də etibarlıdır. Bəzi cəmiyyətlərdə, bu şirk sevgisi, "eşq", "romantizm", "saf və təmiz duyğular", və s. şəklinə günahsız göstərilir, hətta ucaldılıb təşviq edilir. Xüsusilə, gənc yaşdakı insanları təsirinə alan bu romantizm təlqini ağıl və şüurun inkişafına mane olduğu üçün dindən, imandan, yaradılış məqsədlərindən xəbəri olmayan, Allahı unutmuş, Allah sevgisini, Allah qorxusunu bilməyən, şirkə təbii bir davranış, bir həyat tərzinə gətirmiş azğın nəsillər meydana çıxarır. Ancaq burada əhəmiyyətli bir nöqtəni təkrar xatırlatmaqda fayda vardır: Əlbəttə ki, insanlar bir-birlərini sevə bilər, bir-birlərinə sevgiyə bağlanar, amma bütün bunlar Allahdan müstəqil olmamalıdır. Halbuki, Allah sevgisinə əsaslanmaq şərti ilə insanların bir-birlərinə sevgiyə bağlanması Quranda haqqında danışılan və cənnətdə olacağı bildirilən bir modeldir. Bir ayədə, cənnətdə " **ərlərini sevən, həmyaşdlar** " (Vaqiə surəsi, 37) olacağı xəbər verilmiş və bu modelin məqbulluğuna diqqət çəkilmişdir.

Möminin sevgisi aydın, nurlu, ürəkdə rahatlıq meydana gətirən bir sevgidir. Çünki sevgisinin əsl mənbəyi Allahdır. Qarşısındakı varlığın dünyada Allahın təcəllilərini daşdığı üçün sevər. Buna görə də, sevdiyi bir kimsə və ya varlıq öldükdə və ya sevdiyi bir əşya itdikdə, ondan alınınca mömin kədərlənməz, bir məhrumiyyət, ayrılıq ağrısı çəkməz. Çünki sevdiyi varlıqdakı maddi-mənəvi bütün gözəlliklərin, təcəllilərin əsl sahibi Allahdır. Allah əbədi və əzəlidir. Ən əhəmiyyətli ona şah damarından daha yaxındır. Yalnız onu imtahan etmək üçün müvəqqəti olaraq bəzi təcəllilərini geri almışdır. İmanını və bu anlayışını davam etdirdiyi müddətcə, istər bu dünyada, istərsə də axirətdə sonsuza qədər özünə daha çox, sıx olaraq bir çox gözəl sifətiylə təcəlli edəcək. Məhz bu sirri qavradığı və təmiz həqiqi imana qovuşduğu üçün möminə kədər və acı verəcək, onu romantikliyə salacaq heç bir vəziyyətdən söz gedə bilməz deyil. Bir ayədə iman edənlərin bu ruh halı belə təsvir edilir:

Həqiqətən də: "Rəbbimiz Allahdır!" – deyib sonra düz yol tutanlara heç bir qorxu yoxdur və onlar kədərlənməyəcəklər.(Əhqaf surəsi, 13)

Müşriklərdə isə vəziyyət tamam əksidir. Sevdikləri, bağlandıqları kəslər onları bir-bir tərk etdiklərində, hər biri üçün sonsuz ayrılıq ağrısını ürəklərində duyarlar. Allaha üstün tutduqları, şirk qoşduqları hər kəs və hər şey onların dünyada və axirətdə əzablarına səbəb olacaq. Bu vəziyyət mahnıların, şeirlərin, romanların və

filmlərin imtina edilməz mövzularıdır. Bunların bir çoxunun təmasını qarşılıqsız, ümitsiz eşqlər, ayrılıqlar, xəyanətlər, tərki etmələr, ölümlər və bunlardan qaynaqlanan acı, kədər və iztirab yaradır.

Bu şəkildə dünyada başlayan əzabları axirətdə daha şiddətli maddi və mənəvi əzabla sonsuzadək davam edir. Quranda cəhənnəmdə ürəklərə hakim olan atəşdən bəhs edilir. (Huməzə surəsi, 5–7) Məhz dünyadakı hər cür ürək ağrısının qat-qat şiddətli cəhənnəmdə müşrikin mənəvi əzabının bir parçasını meydana gətirər. Allah Ona xəyanət edən, haqsız yerə şirk qoşanlardan həm dünyada həm də axirətdə intiqam alır.

Qorxu

İnsanları şirkə sürükləyən ünsürlərdən bir digəri də qorxudur. Yalnız Allaha qarşı yönəldilməsi lazım olan qorxu hissi Onun yaratdıqlarına qarşı duyulduğunda və bu qorxu insanın rəftar və davranışlarına yoluxanda şirk meydana gəlmiş olar. Çünki həqiqətən qorxulmağa layiq olan tək varlıq Allahdır. Mütləq gücün sahibi Odur. Hər şey Onun diləməsi və idarəsi altındadır. Onun məlumatı və icazəsi xaricində heç bir şey reallaşa bilməz. O diləmədiyi müddətcə heç bir şey insana zərər verə bilməz. O bir kimsəyə zərər toxundurmaq istəsə, bu zərəri Allahdan başqa heç kəs qurtara da bilməz. Bu səbəbdən qorxub çəkinilməsi lazım olan yalnız Allahdır. Allahdan başqasından qorxmaq isə qorxduğu şeyi sanki Allah xaricində bir güc və qüdrət sahibi olaraq görmək, onun Allahdan müstəqil olduğunu, Allahın təyin etdiyi qədər xaricində hərəkət etdiyini sanmaq, qısaca onu böyük bir cəhalətlə ilahlaşdırılması mənasını verir. (Allahı tənzihi edirik)

Allahdan başqasına qarşı qorxu bəsləməyin şirk, digər bir deyimlə ikinci bir ilah etmək olduğu Quranda belə xəbər verilir:

Allah: "İki məbuda sitayiş etməyin! O, yalnız Tək bir İlahdır. Yalnız Məndən qorxun!" – dedi. Göylərdə və yerdə nə varsa, Onundur. Din də daim Ona məxsusdur. Siz Allahı qoyub başqasındanmı qorxursunuz? (Nəhl surəsi, 51–52)

Bir başqa Quran ayəsində isə Allahdan başqa heç bir şeydən qorxmamaq lazım olduğu belə bildirilir:

Məgər Allah Öz qulunu qane etmirmi? Onlar isə səni Ondan başqaları ilə qorxudurlar. Allahın zəlalətə saldığı kimsəyə isə doğru yol göstərən olmaz. (Zumər surəsi, 36)

Yuxarıdakı ayədə də diqqət çəkildiyi kimi müşriklər Allahdan deyil, insanlardan, hətta möminlərdən qorxurlar. Quranda, bunun yenə ağılsızlıqlarının bir nəticəsi olduğu belə izah edilir:

Doğrusu, onlar ürəklərində Allahdan çox sizdən qorxurlar. Çünki onlar anlamayan adamlardır. (Həşr surəsi, 13)

Yardım gözləmə və güvənmə duyğusu

Allahın xaricindəki varlıqlar yalnız Onun yaratdıqlarıdır. Onun diləməsiylə yaranmışlar. Onun diləməsiylə varlıqlarını davam etdirərlər. Şəfanı və ruzini verən, güldürən və ağladan Allahdır. Qısaca, Allahdan başqa hər şey və hər kəs, sonsuz aciz, sonsuz kasıb, sonsuz möhtac varlıqlardır. Bunların özlərinə aid bir gücləri, qabiliyyətləri yoxdur; elə ki, özlərinə belə köməyə güc çatdıra bilməz. O halda, Allahdan başqa güvəniləcək, kömək umulacaq, bir şeylər istənəcək, gözləniləcək kimsə də yoxdur.

Buna görə də, Allahdan deyil, başqalarından kömək diləmək, Allaha güvənməyib, səbəblərə, vasitəçilərə, insanlara güvənmək, Allahın yaratdıqlarını Allahdan müstəqil bir güc, iradə və təsir sahibi olaraq görmək deməkdir ki, bu da açıq-aşkar şirkdir.

Allahı tərk edib də qullarından kömək gözləyənlərin düşdükləri azgınlıq Quranda belə ifadə edilir:

Bir çarə tapmaları üçün müşriklər Allahdan başqa məbudlar qəbul etdilər. Amma məbudlar onlara heç bir kömək edə bilməzlər. Hərçənd ki, onlar bunlar üçün hazır durmuş əsgərlərdir.(Yasin surəsi, 74–75)

Ayələrdə bildirildiyi kimi, bu cür gözləntilərlə saxta ilahlara güvənib dayananlar bunların köləsi halına gəlirlər. Gələcəklərini zəmanət altına ala bilmək məqsədiylə Allahı unudub da Onun yaratdıqlarını razı etməyə çalışan insanlara tez-tez rast gəlmək mümkündür. Allahdan başqasından mədət ümid edən bu insanlar gözlədiklərinin qarşılığını görmədikləri kimi bütlərinin əmrində zillət və alçaldılma içində bir ömür keçirərlər. Şirkələrinin dünyadakı qarşılıqlarından biri olan bu xorluq və alçaldılma axirətdə daha şiddətli və əbədidir.

Allah bir ayəsində insanların eynilə özləri kimi aciz bir qul olan digər varlıqlara ibadət etmələrinin mənasızlığını belə açıqlayır:

Ey insanlar! Sizə bir məsəl çəkilir. Onu dinləyin. Şübhəsiz ki, Allahdan başqa ibadət etdikləriniz bir milçək belə yarada bilməzlər, hətta bunun üçün bir yerə yığışsalar belə. Əgər milçək onlardan bir şey götürüb aparsa, bunu ondan geri ala bilməzlər. Bunu etmək istəyən də aciz qalar, istənilən də! (Həcc surəsi, 73)

Başqa ayələrdə isə Allahdan başqa kömək istənən varlıqların acizlikləri belə ifadə edilir:

Onlar heç bir şey yaratmayan, özləri xəlq edilmiş olan şeyləri Allaha şərik qoşurlar? Bütlər nə onlara yardım edə bilər, nə də özlərinə kömək edə bilərlər. (Əraf surəsi, 191–192)

Ondan savayı çağırdıqlarınız nə sizə yardım edə bilər, nə də özlərinə köməkçi ola bilərlər". (Əraf surəsi, 197)

Göründüyü kimi Allahı unudaraq özlərindən mədət umulan, kömək istənilən varlıqların əslində özlərinə kömək etməyə belə gücləri yoxdur. Ancaq bu, həqiqətən qəflət içində olan və Allahdan başqasına mədət umub, yalvaran kəslər hər dövrdə var olmuşlar. Bu qafil insanların düçar olduqları son, bir çox ayədə bildirilmişdir. Bu ayələrdən biri belədir:

Allah ilə birlikdə başqa bir ilaha ibadət etmə, yoxsa əzaba düçar edilənlərdən olarsan. (Şuəra surəsi, 213)

Sahib olduğu mallara güvənərək Allaha şirk qoşduğu üçün daha dünyadaykən əzaba uğradılanlara verilən nümunələrdən biri Kəhf surəsində izah edilən bağ sahibidir. Əvvəlki hissələrdən bildiyiniz kimi bəhsi keçən adam, sahib olduğu bağ, bağça və mallara görə son dərəcə təkəbbürlüdür. Bu malların sonsuza qədər yox olmayacağını, qiyamətin də qorpmayacağını iddia edir. Ancaq özünə verilən əzabı gördükdə şirk qoşmaqla nə böyük bir günah işlədiyini anlayar. Bu vəziyyət ayələrdə belə xəbər verilir:

(Beləcə, onun bağının məhsulu bir anda məhv edildi. O, bağını belə görüb ora qoyduğu xərcə görə peşmançılıq çəkməyə və əllərini bir-birinə vurmağa başladı. Bağın talvarları belə darmadağın olub yerə yığılmışdı. O dedi: "Kaş Rəbbimə heç kəsi şərik qoşmayaydım!" Allahdan başqa ona yardım edə biləcək dostlar yox idi və o da öz-özünə kömək edə bilməzdi.(Kəhf surəsi, 42–43)

Allahdan başqasından mədət uman, Allahdan başqalarına rəğbət edən, onlardan mərhəmət dilənən, onlara güvənən bir adam əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, bu umduqlarına əsla qovuşa bilməz və bu səbəblə həyatı boyunca, xüsusilə də çətin anlarında, böyük bir boşluq, sahibsizlik və tərک edilmişlik hissənə qapılırlar. Özünü dünyanın min bir cür qarışıqlığı və çətinliyi qarşısında, güvəndiyi saxta ilahlar tərəfindən tərک edilmiş, çarəsiz, tək-tənha hiss edər. Bu həqiqətə, **"Allahla yanaşı başqa məbuda ibadət etmə, yoxsa zəlil və tənha qalarsan."** (İsra surəsi, 22) ayəsiylə diqqət çəkilmişdir. Quranda başqa ayələrdə isə, müşriklərin içində olduqları bu boşluq çox hikmətli bir bənzətmə ilə belə açıqlanır:

... Elə isə murdar bütlərdən uzaq olun, yalan sözlərdən də çəkinin; ancaq tək Allaha ibadət edənlərdən və Ona şərik qoşmayanlardan olun! Kim Allaha şərik qoşsa, sanki o, göydən düşər, quşlar onu alıb aparar, yaxud külək onu sovurub uzaq bir yerə atar.(Həcc surəsi, 30–31)

Yalnız Allaha güvənən, yalnız Ona ibadət edib yalnız Ondan kömək istəyən möminlər isə nemət, izzət və şərəf içində bir ömür sürərlər. Bunlar Allahın Quranda bildirdiyi kimi "iman edənlər və ürəkləri Allahın zikriylə mutmain olanlardır".

Ürəyi Allahın zikriylə mutmain, yəni rahatlanan bir mömin, başqa heç bir şeyə möhtac olmaz. Mümkün olan ən böyük şərəfə qovuşmuşdur. Çox böyük çətinliklərlə qarşılaşsa da, **"Mən dərd-qəmimi yalnız Allaha açıb söyləyirəm.."**(Yusif surəsi, 86) dediyi Quranda bildirilən hz. Yaqub kimi təmkinli olar. Möminlərin bu rəftarı, ayədə bu şəkildə xəbər verilir:

De: "Allahın bizim üçün yazdığından başqa bizim başımıza heç nə gəlməz. O bizim Himayədarımızdır. Qoy möminlər yalnız Allaha təvəkkül etsinlər!" (Tövbə surəsi, 51)

Bura qədər araşdırdığımız sevgi, güvənmə və yardım gözləmə kimi duyğuların bir yerə gəlməsindən Quranda "dost (vəli) əldə etmə" adı verilən yaxınlıq doğular. Allah Quranda dost və köməkçi olaraq Özünün yetərli olduğunu xəbər verir (Nisa surəsi, 45). Özündən başqa dost və köməkçi olmadığını da Allah Quranda belə bildirmişdir:

Həqiqətən, göylərin və yerin mülkü Allaha məxsusdur. O həm dirildir, həm də öldürür. Sizin Allahdan başqa nə bir himayədarınız, nə də bir köməkçiniz vardır (Tövbə surəsi, 116)

Dost və köməkçi seçilməyə layiq yeganə varlıq Allahdır. Çünki Ondan başqaları, daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, özlərinə belə yardım etməyə gücləri olmayan, özləri də yaradılmış olan, hər baxımdan Allaha möhtac və asılı olan aciz varlıqlardır:

De: "Mən göyləri və yeri Yaradan Allahdan başqasınımi dost tutacağam? O, hamını yedirir, Özünü isə heç kəs yedirmir". De: "Mənə Allaha təslim olanların birincisi olmaq əmr edildi". Odur ki, sən müşriklərdən olma. (Ənam surəsi, 14)

Halbuki, müşriklərin əhəmiyyətli bir xüsusiyyəti də özlərinə Allahdan başqa hamilər tutmalarıdır. Halbuki, Allahı buraxıb qullarını vəli etmək əhəmiyyətli bir günahdır, belə bir davranışın – tövbə edib imtina etmədiyi təqdirdə adamı çox acı bir nəticəyə apardığı Quranda belə xəbər verilir:

Olmaya, kafirlər Məni qoyub qullarımı özlərinə dost tutacaqlarını güman edirdilər? Həqiqətən, Biz Cəhənnəmi kafirlər üçün mənzil hazırlamışıq. (Kəhf surəsi, 102)

Möminlər yalnız Allahı qəbul edərkən, inkarçılar və müşriklər də şeytanı seçərlər. Şeytanı özünə dost etmək isə, onun əmrlərinə uymaqla olar. Yəni Qurana zidd hərəkət etməklə, Allahın sərəhdələrini tanımamaqla, şirk qoşmaqla, Allahı anmamaqla ... Onsuz da şeytanın emr etdikləri də bunlardır. Halbuki, şeytanı bu şəkildə dost etmək insanın özü üçün son dərəcə ağılsız bir hərəkətdir; çünki ayədə

bildirildiyi kimi, "kim şeytanla dostluq etsə, şübhəsiz ki, o (şeytan) onu çaşdırıb-sapdırar və onu alovlu Odun əzabına sürükləyər." (Həcc surəsi, 4). Buna görə də Allah insanı bu düşməninə qarşı xəbərdar etmiş, həqiqi dostun Özü olduğunu belə bildirmişdir:

Allah sizin düşmənlərinizi daha yaxşı tanıyır. Himayəçi olaraq Allah kifayət edər! Yardımçı olaraq Allah yetər! (Nisa surəsi, 45)

Minnətdarlıq duyğusu

İnsan həyatının hər anında növbənöv nemətlə qarşılaşır. Ona verilən nemətlər əksərən səbəblər vasitəsilə olduğu üçün insan təşəkkür duyğularını bu səbəblərə istiqamətləndirməyə çox meyillidir. Halbuki, bu duyğunun da əsl mənada yönəldilməsi lazım olan Allahdır. Quranda minnətdarlıq duyğusunun ifadəsi "şükür etmək" olaraq göstərilir. Şükür etmək vasitəçilər kim, ya da nə olursa olsun, bütün nemətləri ona göndərən yalnız Allah olduğunun və hər mövzuda yalnız Ona möhtac olduğunun şüurunda olmaq, Ona qarşı təşəkkür və minnətdarlığını ürəkdən və dillə ifadə etməkdir.

Allaha şükür etmək və Ona minnətdar olmaq, Quranda həqiqi bir qulluğun göstəricisi olaraq belə ifadə edilmişdir:

Ey iman gətirənlər! Sizə ruzi kimi verdiyimiz pak şeylərdən yeyin və əgər Allaha ibadət edirsinizsə, Ona şükür edin! (Bəqərə surəsi, 172)

Elə isə Allahın sizə verdiyi halal (və) pak ruzilərdən yeyin; əgər Allaha ibadət edirsinizsə, Allahın nemətinə şükür edin. (Nəhl surəsi, 114)

Yuxarıdakı ayələrdə görüldüyü kimi, Allaha şükür etmək başqa ilahlar uydurmadan, yəni şirk qoşmadan ibadət etməyin bir şərti və göstəricisidir. Həqiqətən də, yalnız Allaha şükür edən bir kimsə bütün nemətlərin Allahdan gəldiyinin, hər şeyin Onun əlində, Onun idarəsində olduğunun, yəni Allahdan başqa ibadətə layiq olan məbud olmadığına şüurundadır. Bütün nemətlərin Allahdan gəldiyinin şüurunda olan bir kimsə isə yeganə güc, qüvvət və söz sahibinin Allah olduğunu, Ondən başqa heç bir tanrı olmadığını ürəyinə yerləşdirmiş, təmiz imana sahib bir kimsə deməkdir. Quranda təsvir edilən və təriflənən insan modeli də budur. Demək ki, yalnız Allaha yönəldilən bir şükür, iman və ixlasın əhəmiyyətli bir parçasıdır.

Şirk qoşanlarda isə vəziyyət tam tərsidir. Müşriklər sahib olduqları bütün nemətləri Allahın bunları yaratmağa vəsilə etdiyi maddələrə və şəxslərə bağlayar və böyük bir cəhalətlə onlardan mədət umar. Onlara minnətdar olar, onlara şükür edər. Qısaca, Allahdan başqa güc və təsir sahibi sandıqları saysız saxta ilahlar əldə edirlər. Ağıllarını istifadə etmədikləri üçün, bütün bu saxta ilahları da, onların etdiklərini da

Allahın yaratdığını və Allahın diləməsi və əmri olmadan heç bir şey edə bilməyəcəklərini, heç bir şeyə güclərinin çatmayacağını görə bilməzlər.

Allahı unudaraq gücü və təsiri Onun qullarında axtarmaq, onlara yönəlmək, onlara şükür etmək isə həm şirk, həm də çox böyük bir nankorluqdur.

Ancaq dərhal ifadə etmək lazımdır ki, insanların bir-birlərinə, təşəkkür etmələri, əlbəttə ki, səhv deyil. Amma bunu edərkən özünə bu yaxşılığı edənin Allah olduğunu unutmamaları şərtidir. Bu şüurla hərəkət edildiyi müddətcə doğru davranılmış olar. Ancaq müşriklər bunun tam tərsi bir rəftar sərgiləyərək nemətin gəldiyi qaynağı ağılsızca ilahlaşdırırlar (Allahı tənzih edirik). Bu saxta ilahları üçün lazım gəldikdə dindən, Allahın razılığından güzəştə gedərlər. Müşriklərin bu rəftarı Quranda belə açıqlanır:

Siz Allahı qoyub ancaq bütlərə ibadət edir və yalan uydurursunuz. Şübhəsiz ki, Allahdan başqa ibadət etdikləriniz sizə ruzi verməyə qadir deyillər. Elə isə ruzini Allahdan diləyin, Ona ibadət edin və Ona şükür edin. Siz ancaq Ona qaytarılacaqsınız". (Ənkəbut surəsi, 17)

Möminlər isə müşriklərin əksinə yalnız Allaha şükür edər, yalnız Ona minnətdarlıq edərlər. Özlərinə bir nemət gəldiyində əvvəl Allaha yönələr, Ona şükür edər və bunun Allahın bir ehsanı olduğunun fərqi vararlar. Bunun Quranda bir çox nümunəsi vardır. Məsələn, bilindi ki kimi Allah Hz.Zəkəriyyəni Hz.Məryəmdən məsul etmişdi. Zəkəriyyə peyğəmbər mehraba hər girdiyində Hz.Məryəmin yanında yemək görürdü. Ona bunun haradan gəldiyini soruşduqda isə Hz. Məryəm bunun Allah Qatından olduğunu söyləyirdi. Bunu xəbər verən ayə belədir:

Rəbbi onu yaxşı tərzdə qəbul etdi, onu gözəl bir bitki kimi yetişdirdi və onu Zəkəriyyəyə həvalə etdi. Zəkəriyyə hər dəfə onun yanına ibadətgaha daxil olduqda, onun yanında ruzi olduğunu görürdü. O dedi: "Ey Məryəm! Bu, sənə üçün haradandır?" Məryəm dedi: "Bu, Allah tərəfindəndir. Həqiqətən, Allah istədiyi kimsəyə hesabsız ruzi verir" (Ali-İmran surəsi, 37)

Bu ayədən aydın olduğu kimi, Hz.Məryəm özünə çatan bütün nemətlərin Allahdan olduğunu şüurundaydı. Quranda bu mövzu ilə əlaqədar yer alan bir digər nümunə isə Hz.Süleymanın özünə verilən nemətlər qarşısında Allaha yönəlib dönməsidir:

Süleyman dedi: "Ey əyanlar! Onlar müti olaraq yanıma gəlməmiş hansınız onun taxtını mənə gətirə bilər?" Cümlərdən çox qüvvətli birisi dedi: "Sən məclisdən qalxmamış mən onu sənə gətirərəm. Mən bu işi görməyə çox qüvvətliyəm, etibarlıyam!" Kitabdan xəbəri olan bir başqa kimsə isə belə dedi: "Mən onu sənə bir göz qırpımında gətirərəm!" Süleyman taxtı yanında hazır durmuş görün kimi dedi: "Bu, Rəbbimin lütfündəndir ki, mənə sınağa çəksin, görək şükür edəcəyəm, yoxsa nankor olacağam! Kim şükür etsə, ancaq öz xeyrinə şükür etmiş olar, kim də nankor

olsa, bilsin ki, həqiqətən, Rəbbim onun şükrünə möhtac deyildir, Səxavətlidir!” (Nəml surəsi, 38–40)

Yuxarıdakı ayələrdə açıq şəkildə görüldüyü kimi Süleyman peyğəmbər bir şeyi istəmiş, onun bu istəyini yanında olanlardan biri yerinə yetirmişdir. Ancaq diqqət etsək Süleyman peyğəmbər bunu edən adama minnətdarlıq etməmiş, dərhal Allaha yönəlmiş və şükr etmişdir. Məhz mömin rəftarı da belə olar, əgər insan oxşar bir vəziyyətdə Allahı unudub, aradakı vasitəçiyə minnətdar olsa və bu nemətin o adamdan gəldiyini düşünsə Allaha ortaq qoşmuş olar.

Quranın bir çox ayəsində şirk qoşmaqla şükr etmək, bir–birinin əksi olaraq vurğulanır. Məsələn, Allah Hz.İbrahimi təsvir edərkən onun müşrik olmadığını, Allahın nemətlərinə şükür edən olduğunu belə xəbər verir:

"Həqiqətən, İbrahim Allaha müti, hənif bir rəhbər idi. O, müşriklərdən deyildi. O, Allahın nemətlərinə şükür edən idi. Allah onu seçmiş və doğru yola yönəltdi. (Nəhl surəsi, 120–121)

Zumər surəsinin 65 və 66–cı ayələrində də şirk qoşmaqla Allaha şükür etmək bir–birinin tam əksi anlayışlar olaraq xatırlanır.

Göründüyü kimi şükran duyğusu da digər duyğular kimi Allaha yönəldiyində iman və ixlası gətirərkən, Allahdan başqalarına yönəldiyində şirkə doğurur. Şükür etmək imani baxımdan son dərəcə əhəmiyyətli bir mövzudur. Belə ki, şeytan insanları azdırarkən müvəffəqiyyətinin bir ölçüsü olaraq onları "şükür etməz hala gətirməsi"ni göstərmişdir. Quranda bu ibrətamiz vəziyyət belə xəbər verilir:

İblis dedi: "Sən məni yoldan çıxartdığınə görə mən də Sənin düz yolunun üstündə oturub insanları tovlayacağam. Sonra onların yanına önlərindən və arxalarından, sağlarından və sollarından gələcəyəm və Sən onların əksəriyyətini şükür edən görməyəcəksən" (Əraf surəsi, 16–17)

Bura qədər insanların azmalarında, şirkə düşmələrinə ən tez və ən təsirli rol oynayan romantiklik növlərini araşdırdıq. İnsanların şirkə düşmələrində bunların biri, bir neçəsi və ya hamısı birdən təsirli ola bilər. Əlbəttə, insanda bu araşdırdığımızdan başqa daha bir çox duyğu növü vardır. Şəfqət, mərhəmət, yaxşılıq bunlardan bəziləridir. Bunların da eyni şəkildə şeytani istiqamətdə istifadə edilməsi insanların şirkə düşmələrinə yol açar.

İnsanların, kiçik uşaqların və ya günahsız sevimli heyvanların ölümlərindən böyük kədər duyan bir adam düşünək. Bu adamın duyduğu yalançı mərhəmət, onu Allaha qarşı üsyana və şirk qoşmağa aparar. Halbuki, insan şeytani mərhəmətin təlqinini ağılı istifadə edərək xilas olsa həqiqəti təmiz və aydın bir şəkildə görə bilər. Ölüm, kiçik uşaq, mömin kəslər, günahsız heyvanlar üçün bir zülm əziyyət və əzab olmadığı kimi onlar üçün bir qurtuluş və sonsuz gözəl bir həyata atılan addımdır. Allahın bu sevimli varlıqları Öz Qatına aldığı bir qapıdır. Şeytan və onun dostları

baxımından isə ölüm dünyadakı azğınlıqlarının, nəfslərinin sərhədsiz ehtiraslarının sona çatdığı və özlərinə vəd edilən əbədi əzab qapısının açıldığı andır. Buna görə şeytan ölümü çirkin bir pislik olaraq görür və göstərməyə çalışır. Onun bu qiymətləndirməsi özünə görə doğrudur, lakin günahsızlar və möminlər üçün etibarlı deyil. Ölüm digərlərinin əksinə, cənnətə gedəcək biri üçün xoşbəxtlik verən bir hadisədir.

Məhz duyğularının təsirinə qapılmadan ağılı istifadə edən bir kimsə, həqiqətləri dəqiq və aydın görür, ona görə davranar. Romantik, qısacası ağılı bağlanmış bir kəsin içindən çıxma bilmədiyi, çox çətin, ziddiyyətli, həll olunmaz kimi gördüyü mövzular, ağıllı bir möminin gözündə son dərəcə asan, açıq, dəqiq və sadədir. Romantikliyinin arxasınca sürünən kəslər bu mövqelərini dəyişdirmədikləri müddətcə ağıllarını bir kənara atmış, özlərini şeytanın cadusuna və iradəsinə təslim etmiş bir şəkildə şirkin qaranlığı və bataqlığında əbədi əzablarına doğru süründürülməyə davam edirlər.

ŞİRKİN ƏN TƏHLÜKLİ NÖVÜ: GİZLİ ŞİRK

Bu hissəyə qədər şirkin ümumi mənası müzakirə edildi, nə səbəbə qaynaqlandığı, insanlarda necə ortaya çıxdığı və nə şəkildə görüldüyü nümunələrlə izah edildi. Bu hissədə isə şirkə imanlı olan hər kəsin diqqət etməsi və oxuyarkən öz üzərində də axtarması lazım olan, çox təhlükəli bir istiqaməti müzakirə ediləcək: Gizli şirk ...

Gizli şirk hər mömin üçün üzərində düşünülməsi ən aktual, ən həyati mövzuların əvvəlində gəlir. Bəlkə, bir insan bu hissəyə qədər izah edilənlərin heç birini etmir, heç bir nümunənin əhatəsinə girmir, lakin bu yenə də kimsəni çaşdırmamalıdır. Əgər adam, həqiqətən, xalis bir imana çatmaq istəyirsə, mütləq və mütləq bu mövzu üzərində düşünməli, müstağniyyətdən çəkilməlidir. Çünki Allah bir çox ayəsində Özünə şəriksiz olaraq iman edilməsini yəni şirk qoşmadan yönəlməsini əmr edir:

Tövbə edərək Ona üz tutun, Ondən qorxun, namaz qılın və şəriklə qoşanlardan olmayın! (Rum surəsi, 31)

... De: "Şübhəsiz ki, Allah istədiyini saptırır. Tövbə edib Ona üz tutan kimsəni isə doğru yola yönəldir". (Rad surəsi, 27)

Ayələrdə açıq şəkildə görüldüyü kimi, Allah insanlar üçün təmiz bir imanı şərt qoymuş və onlara müşriklərdən olmamağı əmr etmişdir. Eyni zamanda yalnız Özünə yönələnə də düz yola yönəldib çatdıracağını bildirmişdir. Deməli, doğru yolu tapa bilmək üçün şirk qoşulmaması şərtidir.

Bunun üçünsə ən əsas şey Allahın **"Ancaq Rəbbinə üz tut!" (İnşirah surəsi, 8)** əmrini lazımı kimi yerinə yetirməkdir. Ancaq bu həqiqətin çox yaxşı düşünülməsi və qavranılması lazımdır. Yalnız Allaha rəğbət etmək nə deməkdir?

Bu, insanın tək dost və köməkçi olaraq Allahı görməsi, yalnız Onun razılığını hədəfə almaq və yalnız Allahın razılığını əsas tutması deməkdir. Belə bir insan üçün Allahın onu bəyənməsi, ondan razı olması son məqsəddir. Bu səbəblə də belə bir adam bütün həyatını Allahın təyin etdiyi meyarlara görə nizamlayar, Onun əmr və qadağanlarına görə hərəkət edər. Digər insanların razılığı, rızası həmişə ikinci plandadır. Yalnız Allah ondan razı olsun, lazım olsa bütün dünya qarşı gəlsin, bu adam üçün fərq etməz. Əhəmiyyətli olan əsl dost olan Allahın ondan razı olmasıdır. Belə bir insan kimin nə düşündüyündən, kimin nə dediyindən, digər insanların onu necə dəyərləndirdiklərindən narahat olmaz. Yalnız Allahın razı olması və yalnız Allahın sevməsi onun üçün kifayətdir. Beləcə, yalnız Rəbbimizə rəğbət etmiş olar. Bəlkə, bunu oxuyan iman sahibi hər insan bu xüsusiyyətlərə sahib olduğunu düşünə bilər.

Halbuki, insanın bundan qəti olaraq əmin olmaq yerinə, bu mövzu üzərində dərin düşünməsi və özünü bu barədə daha mükəmməl hala gətirməyə çalışması lazımdır.

Hər şeyin Allahın idarəsində olduğunu unutmamaq

Allaha ürəkdən bağlanan bir insan yalnız Allaha güvənər, çünki Allahın hər şeyə hakim olduğunu, hər şeyə gücünün çatdığını, Allahın izni xaricində tək bir yarpağın belə düşmədiyini bilir. Buna görə hər hansı bir hadisədə kömək istəniləcək tək ünvanın Allah olduğunu fərqləndir. Onu vəli etmişdir, Allahın başqa sığınacaq, kömək istəniləcək başqa heç kimə, heç bir şeyə və heç bir gücə ehtiyac duymaz. Bu, həqiqi mənada bir güvəndir. Buna sahib olan bir insan həyatı boyunca başına gələn hadisələrdə bir an belə olsa narahatlığa düşməz, kədərlənməz, sıxılmaz. Çünki dünyada meydana gələn hər hadisənin Allahın izni ilə reallaşdığının fərqləndir. Əgər bu vəziyyətdə qayğılansa, kədərlənsə, ya da pessimizmə qapılsa bunun mənası çox fərqli olar. Çünki belə bir vəziyyətdə insan Allahın hikmətlə yaratdığı və xeyir gördüyü bir hadisədən məmnunsuz qalır deməkdir ki, bu, Allaha qarşı hörmətə uyğun olmayan bir davranışdır. Allahın yaratdığı hər şeydə, inanan insan üçün bir çox xeyir vardır. Məhz həqiqi imana sahib bir insan həyatının hər anında bu şüurla hərəkət edər. Əlbəttə ki, insan üçün nəyin xeyirli olduğunu Allah bilir, necə ki, Allah Quranda bu həqiqəti belə bildirir:

... Ola bilsin ki, sevmədiyiniz bir şey sizin üçün xeyirli, sevdiyiniz bir şey isə sizin üçün zərərli olsun. Allah bilir, siz isə bunu bilmirsiniz. (Bəqərə surəsi, 216)

Buna görə şirkdən təmizlənmiş bir insan heç gözlənilməz bir hadisə ilə qarşılaşsa, çox pis görünən bir vəziyyətdə qalsa və ya başına digər insanların çox təhlükəli və ya qorxunc olaraq şərh etdiyi bir hadisə gəlsə Allaha olan etibarına görə mötədil bir rəftar içində olar. Çünki əgər "tək bir an" belə narahat olsa bu, Allaha olan güvəninin tam olmadığını, Allahın sonsuz qüdrətini və hikmətini tam təqdir edə bilmədiyini göstərir.

Həqiqi imanda, təmiz bir sevgidə Allaha qarşı mütləq bir təslimiyyət olar. Adam bir saniyədə belə səhv etməmək üçün diqqətli olar. Allaha etibarında əskiklik hiss etdiyi və ya Allahdan başqa yardım edən axtardığı anda bunun şirk olacağını bilir. Bunun üçün heç bir bəhanə gətirə bilməyəcəyinin də fərqləndir.

Məhz "gizli şirk" bu tip vəziyyətlərdə böyük bir təhlükə olaraq ortaya çıxar. Məsələn, çətin bir vəziyyətlə qarşılaşdığı anda insanın, "ümumiyyətlə, çox təslimiyyətliyəm, Allaha güvənim tam, amma çox nadir bəzi hadisələrdə təşvişə düşürəm, təvəkkül edirəm" şəklindəki bir düşüncəyə qapılması çox yanlış və çirkin

olar. Bu mövzuda insanın özünü aldatması da çox təhlükəlidir. Çünki bu məntiqlə hərəkət edən bir insan özünə başqa köməkçilər axtardığı üçün Allaha tam güvənmir deməkdir. Bu da o adamın Allahın varlığını qəbul etsə də, Ona təvəkkül edə bilmədiyini, Allahın sonsuz Qüdrətini qavraya bilmədiyini və bu səbəbdən şirk içində olduğunu göstərir.

Yalnız Allaha rəğbət edən insan isə Allahın onun üçün yaratdığı qədərdən ürəkdən razıdır. Çünki iman sahibi bir insan, qədərin xaricinə çıxmağın, ya da taleyi dəyişdirməyin mümkün olmadığını bilir. Allahın hər insan üçün təyin etdiyi bir tale olduğunu və o qədərin heç bir dəyişiklik olmadan işlədiyini unutmaz. Allah insanların yaşayacaqları hər hadisənin kitabda qeyd olunduğunu və insanların kitablarında yazılı olanlar xaricində başqa bir şey yaşaya bilməyəcəklərini bir çox ayəsiylə xəbər vermişdir. Bu ayələrdən biri belədir:

... Nə yerdə, nə də göydə zərrə qədər bir şey Rəbbindən gizli qalmaz. Bundan daha kiçiyi və daha böyüyü yoxdur ki, açıq-aydın Yazıda (Lövhi-Məhfuzda) olmasın. (Yunus surəsi, 61)

Ayədən də aydın olduğu kimi, bir insanın həyatında qarşılaşdığı hər hadisə, kiçik-böyük hər şey bir kitabda qeyd olunmuşdur. Hər insan yaşadığı bu dünya həyatında özünə aid olan bu qədər kitabını oxuyur. Buna görə mömin qarşılaşdığı hadisələri bu həqiqətin şüurunda olaraq qiymətləndirər və Rəbbimizin yaratdığı qədərdə bir gözəllik axtarar. Qədərdə hər detalın mütləq bir xeyir üzrə yaradıldığına qəti olaraq iman edər. Bunun şüurunda olan mömin üçün yaşadığı şeylərin hamısı mütləq gözəldir; mömin bu gözəllikləri heç ötürmədən görə bilər. Keçmişdə yaşadıklarından, ya da hal-hazırda başına gələn hadisələrdən şikayətlənmə, narahatlıq duyma və ya məmnun qalmamaq kimi bir səhv etməz. İstisnasız, həyatı boyunca yaşadığı hər andan razı olar.

Bunun əksi isə imanın dərin olmadığını, imana şirk qarışdığını göstərir. Belə bir insan Allaha iman etdiyini söyləyə, axirətə inandığını, həqiqi bir müsəlman olduğunu iddia edə bilər. Amma qədərindəki hər hansı bir hadisədən razı olmayan bir insan əslində, Quranda əmr edilən təvəkkülü yaşamır, Allahın yaratdığı qədəri həqiqi mənada qavraya bilmir deməkdir. Məhz bu vəziyyət "gizli şirk" əlamətidir.

Açıq şəkildə görüldüyü kimi, gizli şirk mövzusu çox əhəmiyyətlidir və eyni zamanda hər insan üçün gözərdi edilməyəcək böyük təhlükədir. Buna görə insanın gündəlik həyatında öz içində hiss etdikləri və ya hadisələrə verdiyi reaksiyalar çox əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan səmimi bir insanın bütün həyatını, gündəlik həyatını, hisslərini, düşüncələrini, həyata baxışını və ən əhəmiyyətlisi şüuraltını bu anlayışla nəzərdən keçirtməsi şərtidir.

Şirk bəzən bir insanın həyatına çox dərin şəkildə yerləşə bilər. İnsanın bir qorxusu onun dini olduğu kimi yaşamasına mane ola bilər. Məsələn, gələcəklə bağlı

ciddi bir narahatlığa düşüb, "gələcəyini zəmanət altına almaq" üçün Allahın əmrlərini gözardı edə bilər, lazım bildiyi hallarda dinindən güzəştə gedə bilər. Və ya bir insan qarşılaşdığı çətinlikləri bir çatışmazlıq olaraq qiymətləndirir; buna görə üsyankar bir ruhda ola bilər. Məhz bu və ya oxşar vəziyyətdəki insanların böyük bir əksəriyyəti Allahın sonsuz qüdrətini və hər şeyin hakimi olduğunu unudaraq gizli bir şirkə düşər. Gələcəyini yaradanın da, ona mal, mülk zənginlik verənin də, qarşısına çıxan çətinlikləri aradan qaldıranın da Allah olduğunu unudar, başqa varlıqlara güc aid edərək onlardan kömək ümid edən hala düşər.

Halbuki, hər insan belə bir qəflətdən şiddətlə çəkinməli və tez bir zamanda uzaqlaşmalıdır. Düşdüyü vəziyyəti incə–incə düşünməli, həyatının hər anında Rəbbimizin hər şeyə güc yetirən, hər varlığın və hər hadisənin üzərində söz sahibi olduğunu fikirləşməlidir. Ancaq bu şəkildə gizli şirk bəlasından uzaqlaşsa bilər.

Məsələn, bir insan xərcəng ola bilər, ya da heç gözləmədiyi bir anda yol qəzası keçirərək şikəst qala və ömrü boyunca yeriyə bilməyəcəyini öyrənə bilər. Şirkdən tamamilə təmizlənmiş təslimiyyət və təvəkkül yaşayan insan xəstəliyinə görə kədərlənməz, narahatlıq keçirməz, başına gələn çətinliklərə görə heç vaxt şikayət etməz. Bunu təslimiyyət və gözəlliklə qarşılayar; Rəbbimizin özü üçün mütləq bir xeyir istədiyini unutmaz. Dünyada yaşadığı hər cür imtahanın sonsuz axirət həyatı ilə müqayisədə çox qısa sürdüyünü, axirətdə böyük bir əcr qaynağı olaraq qarşısına çıxacağını ağılından çıxarmaz. Şirkdən təmizlənmiş imanlı insan qarşısına çıxan çətinliyi bildiyi ilk anda bu xəbəri gözəlliklə qarşılayar, bunda bir xeyir və hikmət axtarar. Ancaq bunu xüsusilə ifadə etmək lazımdır ki, bu, əsla təsəlli mahiyyətində bir düşüncə deyil. Tam əksinə həqiqi iman sahibi bir adam tutulduğu bu xəstəliyin özü üçün həqiqətən böyük xeyirlərə vəsilə olacağına iman edər. Eyni şəkildə tək qaldığında da, insanların yanında da, hadisədən səbir tələb edən uzun zaman keçdiyində də şikəstliyinə qarşı həmişə eyni təslimiyyəti göstərir. Çünki qədərini Allahın təyin etdiyini bilir, Allahdan gələn hər şeyin gözəl olduğunu düşünüb səbir edər.

Hər insan gündəlik həyatında gözlənilməz hadisələrlə qarşılaşır. Ona insanlar tərəfindən böyük bir haqsızlıq edilə, bir böhtana uğraya, söz yaxud fiziki hücumla məruz qala bilər ... Amma gizli və ya açıq şirkdən təmizlənmiş bir insan belə bir vəziyyətdə qədəri unutmaz və hər şeyin Allahın idarəsində olduğunu gözardı edib duyğusallaşmaz, sıxılmaz, kədərlənməz . Onu əsəbiləşdirəcək hadisələr və davranışlarla da qarşılaşar, amma bunların da əslində qədərin bir parçası olduğunu bilər və Allahın Quranda əmr etdiyi kimi pisliklərə belə gözəlliklə cavab verir.

Elə hadisələrlə qarşılaşar ki, dini yaşamayan bir insanın qorxuya düşməsi, narahatlıq keçirməsi çox təbiidir, lakin o qorxmaz. Allahın hər an yanında olduğunu bilər, Ona təvəkkül edib, güvənər. Məsələn, bütün malını, ailəsini bir anda itirə bilər; amma bu insan həmin anda Allaha təslimiyyət göstərir. Uşağını itirə, təhsili təhlükədə

ola bilər, işindən ayrılmaq məcburiyyətində qala bilər, ən yaxınlarından birinin amansız bir xəstəliyə tutulduğunu öyrənə bilər... Bütün bu və bənzəri hallarda həqiqi iman sahibi insan sarsılmaz təvəkkül və təslimiyyət içində olar. Hadisələrə görə qarışıqlığa, ümitsizliyə düşməz, pessimizmə qapılmaz, hüznəlməz, kədərlənməz, Allaha olan etibarında bir şey itirməz.

Məhz hər insanın öz içində belə hallarda necə bir reaksiya verəcəyini səmimi bir şəkildə ölçməsi və gizli şirkə qarşı tədbir görməsi lazımdır. Çünki "bu qədərdən bir şey olmaz" deyə düşünmək, çətin vəziyyətlərdə veriləcək cahil reaksiyaları normal qarşılamaq və ya bu mövzuda insanların əksəriyyətinin verdiyi reaksiyaları göstərmək son dərəcə səhv olar. Çünki bir ayədə Allah "Yer üzündə olanların əksəriyyətinə itaət etsən, onlar səni Allahın yolundan azdırarlar. Onlar ancaq zənnə uyar və onlar ancaq zənn və yalan danışarlar" (Ənam surəsi, 116) şəklində buyurur.

Gizli şirkə səbəb olacaq digər bir xüsusiyyət də insanın müvəffəqiyyətlərini, ya da etdiklərini öz etdiyini düşünməsidir. Məsələn, bir adam müvəffəqiyyətli nitq söylədikdə o danışdığı öz ağılla özünün etdiyini zənn edərsə bu çox səhv olar. Çünki Quranda təsvir edildiyi kimi "nitqi verib danışdıran" Allahdır. O diləmədikcə insanın danışması və üstəlik hikmətli danışması mümkün deyil. Bunların hamısı Allahın diləməsiylə reallaşır. Və ya bir insan peşəsində uğur əldə edərsə, elmi kəşflər edərsə, həyatı asanlaşdıran ixtiralar edərsə, bunların hamısını Allahın köməyiylə edir deməkdir. Allahın diləməsi xaricində bir müvəffəqiyyət əldə etməsi mümkün deyil. Bütün bunlara baxmayaraq, insanın hələ də öz müvəffəqiyyətlərinə sahib çıxması, bunlarla öyünməsi, qürurlanması və bu əsnada Allahı unutması çox səhv və haqsız bir hərəkət olar. Necə ki, bir Quran ayəsində Allah insanın heç bir şey etməyə qüdrəti olmadığını belə bildirir:

"Allah istəməsə, siz istəyə bilməzsiniz. Həqiqətən, Allah biləndir, hökm və hikmət sahibidir." (İnsan surəsi, 30)

Uğurlarla yanaşı insan bir müsibətlə qarşılaşanda, məsələn, xəstələndiyində, ya da yaralandığında, bunların da qədərində yaradıldığını unutması lazımdır. Əgər xəstəlik yaradan virus, qəzaya səbəb olanın da pis bir sürücü olduğunu düşünərsə bu insan hadisələri böyük bir qəflət içində qiymətləndirir. Əlbəttə, müxtəlif səbəblər yaradılmışdır ancaq bunların hamısı Allahın elmi və nəzarəti altındadır. Bu adam xəstələnmişdir və ya yaralanmışdır; çünki qədərində o xəstəliyin meydana gəlməsi vardır. Bu, Allahın təqdiridir. İnsanın bunu qəbul etməməsi, daxilən üsyankarlıq etməsi də gizli şirk olar. Müsibət və xəstəliklərdə xeyir və hikmət olmadığını düşünmək, xəstəlikləri yaradanın Allah deyil, birbaşa olaraq mikrob və viruslar olduğunu zənn etmək, Allahın bu mikrob və virusları bir vəsilə olaraq yaratdığını unutmaq son dərəcə yanlış bir dünyagörüşüdür. Quranda hər hadisənin Allahın məlumatı daxilində reallaşdığını xəbər verən bir çox ayə vardır. Məsələn,

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) dövründə möminlərin yaşadıkları bir çətinlik anı üçün Allah belə buyurmuşdur:

Uhudda iki qoşunun üz-üzə gəldiyi gün sizə üz vermiş müsibət Allahın izni ilə oldu ki, möminləri aşkara çıxartsın və münafıqları bəlli etsin... (Ali-İmran surəsi, 166-167)

Bu ayələrdən də aydın olduğu kimi, insanların qarşılaşdıqları hər cür hadisə ancaq Allahın izni ilə reallaşır. Bu halda insanın Allahın hər şeyi idarəsi altında saxladığını unutmaması, çox azğın bir düşüncə olar. Allah olan bitən hər şeydən xəbərdardır. İnsanın həyatının hər mərhələsi və hər anı da ancaq Allahın izni ilə, Allahın idarəsində reallaşır. Və unudulmamalıdır ki, Allahın təqdir edib yaratdığı qədər iman edən səmimi qullar üçün hər zaman ən yaxşısıdır. İnananların bütün yaşadıklarında çox böyük bir xeyir və hikmət vardır. Amma insan bu hikmətləri hər zaman anlamaya bilər. Bəzən bu hikmətləri görər və şükür edər. Bəzən isə görə bilməz ancaq yenə Allaha güvənər. Bilir ki, onun başına gələn bu hadisələri Allah bir çox xeyirlər və gözəlliklərlə birlikdə yaratmışdır.

"Bir az şirk bir az iman" məntiqi azğınlıqdır

Gizli şirk mövzunu düşünərkən bu xüsus mütləq göz ardı etməməlidir: İnsanın "bir az şirk bir az iman" kimi azğın bir məntiqlə hərəkət etməsi, "iman içərisində bir az şirkdən bir şey olmaz" deyərək azğın bir məntiqlə düşünməsi, əlbəttə, böyük bir aldanışdır. Hər an Allaha rəğbət etmək və bundan heç güzəştə getməmək möminin normal həyatıdır. Bu iman və ağılın gərəyidir və möminə yaraşan da budur. Bu vəziyyətdə insanın Allahdan başqa güc sahibi heç bir varlıq olmadığına qəti olaraq qənaət gətirməsi lazımdır. Necə ki, Allah hər hadisənin Öz idarəsində meydana gəldiyinə çox ayədə diqqət çəkmiş və insanlara Özünə orta qoşmamalarını belə əmr etmişdir:

Göyləri və yeri yaradan, sizin üçün göydən yağmur endirən kimdir? Biz onunla gözəl bağçalar saldıq. Halbuki, siz onların ağaclarını böyüdə bilməzdiniz. Heç Allahla yanaşı başqa bir məbud varmı? Xeyr, onlar haqdan yayınan adamlardır. Yeri məskən edən, arasından çaylar axıdan, üzərində möhkəm duran dağlar yaradan və iki dənizin arasında maneə qoyan kimdir? Heç Allahla yanaşı başqa bir məbud varmı? Xeyr, onların əksəriyyəti bunu bilmirlər. Darda qalan kimsə yalvardığı zaman ona cavab verən, şəri sovuşduran və sizi yer üzünün varisləri edən kimdir? Heç Allahla yanaşı başqa bir məbud varmı? Siz necə də az düşünürsünüz? Qurunun və dənizin qaranlıqlarında sizə doğru yol göstərən, küləkləri Öz mərhəməti önündə yağışdan qabaq müjdəçi kimi göndərən kimdir? Heç Allahla yanaşı başqa bir məbud varmı? Allah onların qoşduqları şəriklərdən ucadır. Məxluqatı əvvəldən yaradan, sonra onu

yenidən dirildən, sizə göydən və yerdən ruzi verən kimdir? Heç Allahla yanaşı başqa bir məbud varmı?" De: "Əgər doğru deyirsinizsə, dəlilinizi gətirin". (Nəml surəsi, 59–64)

Yuxarıdakı ayələrdə görüldüyü kimi, hər hadisə Allahın diləməsi ilə reallaşır və bu həqiqəti unutmaq, bəzi hadisələrin Allahdan müstəqil meydana gəldiyini zənn etmək, Ona şərikin qoşmaq deməkdir.

Unutmaq olmaz ki, gizli şirk həqiqi imanın meydana gəlməsinin qarşısını alan ən böyük maneədir. Din ancaq "saf", yəni "təmiz" olsa həqiqi mənada yaşanar. Orta bir yol axtarmağın, bəzi hadisələrin Allahın idarəsində, bəzilərinin də –Allahın tənzihi edirik– insanların və ya başqa varlıqların idarəsində meydana gəldiyini düşünmək isə şirkdir. Bunu anlamaq istəməməyinin insana bir faydası olmaz. Burada izah edilən mövzular hər müsəlmanın düşünüb təcili olaraq həyata keçirməsi lazım olan həqiqətlərdir. Əks təqdirdə insanın özünü bu təhlükədən müstağni görməsi, həyatını yarı müsəlman olaraq yaşaması həm böyük bir ağılsızlıq həm də bunu yaşayan insan üçün çox çətin bir həyat olar. Bu baxımdan insan öz nəfsini bu cəhətdən qiymətləndirməsi və ən qısa zamanda səhvlərini tapıb düzəltməsi lazımdır.

İnsan bəlkə başqa bir mövzuda səhlənkar yanaşsa böyük bir zərəərə uğramaya bilər. Lakin bu mövzuya səhlənkar yanaşması, anlamaq istəməməsi, həmin adam adına çox təhlükəli və səhv bir davranışdır. Çünki burada izah edilənlər, olsa da olar olmasa da məntiqilə düşünüləcək hadisələr deyil. Əksinə şirk mövzusu, imanla imansızlıq arasında xətt olması baxımından son dərəcə əhəmiyyətlidir. Gizli şirk insanın qarşısında, həqiqətləri qavramasına mane olan, ağıl və bəsirətini korlaşdıran, dünyada həqiqi mövcudluq məqsədini unuduran, hesab gününə qarşı qəflətə salan çox aldadıcı bir pərdə əmələ gətirir. Və bu mövzu həll edildiyində insanın gözünün önündəki bu aldadıcı pərdə qalxmış olar.

Ancaq bunu da ifadə etməliyik ki, şirkdən tamamilə təmizlənmək son dərəcə asandır. İnsan üçün səmimi olmaq, onu yaradan Allahın gücünü təqdir edə bilməkdir. İnsan bura qədər izah etdiyimiz mövzuları tətbiq etsə çox mürəkkəb bir şeyi bacarır, qəhrəmanlıq edir kimi bir ruh halına girsə bu da çox səhv olar. İzah edilənləri çətin görərək, içindən çıxılmaz bir vəziyyət kimi göstərməyə çalışmaq, izah edilən mövzuların çətin olduğu şəkildə bir imic vermək çox böyük bir səmimiyyətsizlikdir. Çünki saleh bir mömindən istənilən çox asan bir şeydir; hər an yalnız Allaha ürəkdən bağlanmaq və Allaha şərikin qoşmadan iman etmək ...

Müsəlman bu saleh xarakterə sahib olduğu, həqiqətən heç bir orta qoşmadan Rəbbimizə yönəldiyi zaman, hər cür müvəffəqiyyəti, gözəlliyi və neməti Allahdan ümid edə bilər. Çünki Allah şirkdən tamamilə təmizlənməmiş qullarına dünyada da axirətdə də böyük mükafat verəcəyini müjdələmişdir. Dünyada tam ixlası əldə etmiş qullara Allahın müjdəsi belədir:

Allah sizlərdən iman gətirib yaxşı işlər görənlərə vəd etmişdir ki, özlərindən əvvəlkiləri varislər etdiyi kimi onları da yer üzünün varisləri edəcək, möminlər üçün onların Özünün bəyəndiyi dinini möhkəmləndirəcək və onların qorxusunu sonra arxayınçılıqla əvəz edəcəkdir. Onlar Mənə ibadət edir və heç nəyi Mənə şərikin qoşmurlar. Bundan sonra küfr edənlər – məhz onlar fasiqlərdir. (Nur surəsi, 55)

Hər cür şirkdən təmizlənən, təmiz iman olan kəslərin axirətdəki vəziyyətləri isə Quranda belə xəbər verilir:

... Tövbə edənlər, əməllərini islah edənlər, Allahdan möhkəm yapışanlar və öz dinlərini Allaha məxsus edənlər istisnadır. Bunlar möminlərlə birgə olacaqlar. Möminlərə isə Allah böyük mükafat verəcəkdir. (Nisa surəsi, 145)

BÜTLƏRİ QIRMAQ

Şirk cahiliyyə cəmiyyətlərində böyüyən insan üçün bir növ "həyat forması"dır. Belə bir insan Allahdan qafil olan bir cəmiyyətdə böyüyər, beləcə o Allah yerinə mənimsədiyi saxta ilahları mənimsəyər. Bu səbəblə də şirk qoşmaq, çox insan üçün adət edilmiş bir şeydir. Onsuz da buna görə etdiyi işin Allaha qarşı bir üsyan olduğunu və özünü böyük bir cəzaya layiq görəcəyini də çox düşünməz. Üstəlik, özünü Allaha heç şirk qoşmadan iman etməyə çağıran bir insanı da mühakimə edə bilər.

Məkkənin əsas müşrikləri Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–ə eyni reaksiyanı vermişdilər. Onlar da tək bir ilah var olduğuna, yəni Allaha inanırdılar. Ancaq böyük bir cəhalətlə dünyəvi işlərinin demək olar ki, hamısını kiçik saxta ilahlarla, bütllərlə əlaqələndirmişlər. Ticarətin, sevginin, döyüşün, əkinçiliyin, hamısının ayrı-ayrı kiçik saxta ilahları var idi. Ən əhəmiyyətli isə, bu şirk nizamının onlara çox normal gəlməsi idi. Buna görə Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in bütün ilahları rədd edib, tək bir Allaha iman etməyə dəvət etməsi onları çaşdırdı. Ayələrdə bu mövzu belə bildirilir:

Öz aralarından onlara xəbərdarlıq edən bir peyğəmbər gəldiyinə təəccüb edərək kafirlər dedilər: "Bu, yalançı bir sehrbazdır! O, bütün məbudları bir məbudmu etdi? Həqiqətən, bu, əcaib bir şeydir". Onların adlı-sanlı adamları çıxıb gedərək dedilər: "Gedin öz məbudlarınızla səbirlə davranın. Doğrusu, bu sizdən istənilən bir şeydir. Biz bunu axırıncı dində də eşitməmişik. Bu, uydurmadan başqa bir şey deyil. (Sad surəsi, 4–7)

Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–in tək İlahın Allah olduğunu və digər sözdə ilahların heç bir gücünün olmadığını bildirməsi müşriklərin azğın məntiqlərinə sığmamışdı. Onların içində olduqları korluq səbəbiylə qavraya bilmədikləri həqiqət bu saxta ilahların onsuz da heç bir gücləri olmadığı idi. Dilədiyinə bərəkət verən, istədiyini növbənöv məhsullarla ruzi verən Uca Allahdır. Qüreyş surəsində bu həqiqət belə bildirilmişdir:

Qureyşin birliyi xatirinə, onların qış və yay səfərlərindəki birliyi xatirinə qoy onlar bu Evin Rəbbinə ibadət etsinlər. Allah onlara aclıqdan sonra yemək verdi və qorxudan sonra əmin–amanlıq bəxş etdi (Qureyş surəsi, 1–4)

Bu gün də tək Allaha iman etməyə çağırılan bir insan bəzi qureyşlilərin düşdüyü azğınlığa düşə bilər. İlah etdiyi digər bütün anlayış və insanları buraxıb, yalnız Allaha qulluq edərək necə yaşayacağını anlamaya bilər. Halbuki, onu yaşadan və ruzi verən, onu qoruyan və nəzarət edən yalnız və yalnız Allahdır. Qarnını doyduran güc, ona maaş verən müdiri deyil, o müdiri qədərində yaradan və ona maaş verməyə məcbur edən Allahdır. Hadisələr, əsla başiboş və təsadüfi bir şəkildə, milyonlarla kiçik saxta ilahın müdaxiləsi ilə deyil, yalnız və yalnız Allahın dilədiyi şəkildə inkişaf edir. Uca Allah dünyanı bir qədər ilə yaratmışdır və insanlar da Təkvir surəsinin 29–cu ayəsində

bildirildiyi kimi, O diləmədən heç bir şey diləyə bilməyəcək qədər Allahın iradəsinə boyun əymişlər. Quranda xəbər verildiyi kimi, " **Elə bir canlı yoxdur ki, Allah onun kəkilindən tutmuş olmasın. Həqiqətən, Rəbbim ədalətlidir.** " (Hud surəsi, 56).

Şeytan insana, şirkdən xilas olmağı; tövhidi, ixlası və imanı isə yaşamağı çətin kimi göstərə bilər. Halbuki, bu, yalnız şeytanın verdiyi bir vəsvəsədən ibarətdir. Şeytanın yalançı olduğu, Quranın bir ayəsində belə xəbər verilir:

İş bitdikdə şeytan deyəcək: "Həqiqətən də, Allah sizə gerçək vəd vermişdi. Mən də sizə vəd vermişdim, lakin vədimə xilaf çıxdım. Mənim sizin üstünüzdə heç bir hökmranlığım yox idi. Mən sizi azgınlığa dəvət etdim, siz də dəvətimi qəbul etdiniz. Buna görə də məni yox, özünüzü qınayın. Nə mən sizin köməyinizə çata bilərəm, nə də siz mənim köməyimə çata bilərsiniz. Heç şübhəsiz ki, mən əvvəllər də sizin məni Allaha şərik qoşmağınızı rədd etmişdim". Həqiqətən, zalımlar üçün ağırlı-acılı bir əzab hazırlanmışdır. "(İbrahim surəsi, 22)

Məhz buna görə şeytanın yalanlarından, vəsvəsələrindən ümitsizliyə düşmək, əhvalını pozmaq böyük bir ağılsızlıq olar.

Bilinməlidir ki, şirkdən xilas olmaq üçün səmimi bir niyyət dəyişikliyi kifayətdir. Bu niyyət dəyişikliyi insanın hər şeyə, hər kəsə və bütün hadisələrə qarşı olan dünyagörüşünü şirkdən tövhidə çevirəcək. Yəni qara eynək taxan birinin ətrafını görə bilmək üçün hər yeri tək-tək işıqlandırmasına ehtiyac yoxdur. Eynəyini çıxarması kifayətdir. Şirk də hər yeri qaraldan bu eynək kimidir. Eynəyi çıxartmadan məcburi üsullarla şirkdən təmizlənməyə çalışmaq çətinidir. Bir həmləylə eynəyi çıxarmaq isə həm asan, həm də tək təsirli həlldir. Məhz insanın şirkdən, Allahın razı olduğu imanlı və ixlaslı həyata keçməsi də tək təsirli həmlə tələb edir. Bu da hər nə vəziyyətdə olursa olsun, Allaha güvənmək və Qurana hərfbəhərf və səmimi olaraq uymağa qərar verməklə olar. Bu səmimiyyət və dayanıqlılıq, şübhəsiz ki, özü Allahın köməyini, hidayətini və mərhəmətini gətirəcək.

Bunu da unutmaq olmaz ki, insan özünə hidayət verə bilməz, hidayəti ancaq Allah verir. O halda insan hidayət, səmimiyyət və ixlas üçün Allaha davamlı dua etməli və Allahın, bu səmimi və təmiz çağırışa mütləq razılıq verəcəyini bilməlidir. "Mən bu qədər işin içindən necə çıxacağam; xalis, təmiz imana necə sahib olacağam" kimi şeytani bir ümitsizliyə əsla düşməməli, lazım olan səmimiyyət və dözümlülüüyü göstərdikdən sonra Allahın mütləq özünü ən doğru yola çatdıracağını, şeytanın azdırmalarından qoruyacağını şüurunda olmalı, bunun rahatlığını və sevincini yaşamalıdır.

Əlbəttə ki, şeytan imanı və ixlası çirkin, çətin və iztirab verici olaraq göstərməyə çalışacaq. Halbuki, əsl əziyyət, çətinlik və iztirab şirkdədir. Bu, dünyada da axirətdə də belədir.

Tapıldığı saxta ilahları buraxaraq yalnız Allaha yönələn bir insan, "boşluqda" və "sahibsiz" qalmaz, əksinə tək, əsl ilah olan Allaha sığınaraq ola mümkün olan ən böyük dinclik, güvən və rahatlığı qazanar. Quranda möminlərə bu müjdə verilir:

Gözləmə vaxtı bitdikdə onları şəriətə müvafiq olaraq saxlayın və yaxud onlardan müvafiq qaydada ayrılın. Aranızdan iki ədalətli şahid çağırın və Allah üçün şahidlik edin. Allaha və Axirət gününə iman gətirənlərə verilən nəsihət budur. Allahdan qorxana, Allah çıxış yolu göstərir və ona təsəvvürünə gətirmədiyi bir yerdən ruzi bəxş edər. Kim Allaha təvəkkül etsə, Allah ona kifayət edər. Allah Öz əmrini yerinə yetirəndir.. (Talaq surəsi, 2–3)

Buna görə şirk içində yaşadığını fərq edən və bundan peşmanlıq duyan insan, bir an belə tərəddüd etmədən bütlerini tərk etməlidir. Məsələn, daha əvvəl sahib olduğu malları, pulları, fabrikləri, mülkləri mütləq özünün sanan, ruzisinin bunlara bağlı olduğunu düşünən, bu böyük sərvətin özünün və nəslinin on illərcə səltənətini davam etdirəcəyini düşünən, bütün bunları özünə verənin Allah olduğunu düşünməyən və bunlarla qürurlanan bir insan, yaxşıca düşünərək baxış mövqeyini və rəftarını dəyişdirməlidir. Bundan belə mülkün tək sahibinin Allah olduğunu, bütün bu zənginlikləri Allahın özünü sınamaq üçün verdiyini, bunları Allahın razı olacağı şəkildə istifadə etməsi lazım olduğunu düşünməlidir. İçindəki qürur və sahiblik duyğusundan təcili olaraq xilas olmalıdır. Bunları etdiyində niyyət olaraq bütlerini qırmış olar, ancaq, əlbəttə ki, bunu faktiki olaraq isbat etməsi lazım olduqunda da eyni qərarlı rəftarı göstərməlidir. Məsələn, malını, pulunu Allah rızası üçün xərcləməsi lazım olduqda heç tərəddüd etmədən, gələcək və ruzi narahatlığına düşmədən bunu etməlidir. Bu mövzuda Allaha tam güvənməli, ruzini verənin Allah olduğunu unutmamalı və Allahın qarşısında acizliyini bilməlidir.

Göründüyü kimi, şirklə tövhid arasındakı fərq, çox vaxt niyyət və dünyagörüşü fərqi qərarlıdır. Mübarək Peyğəmbərimiz (s.ə.v) Kəbədəki bütleri faktiki olaraq qırmış, hz. Musa bəzi yəhudilərin əldə etdiyi buzovu yandıraraq küllərini dənizə sovurmuşdur. Beləcə, şirk mənfiyyətini də tam olaraq dağıdıb. Bu gün də əsas məsələ şirk mənfiyyətini kökündən yıxmaqdır ki, bu da niyyətin və dünyagörüşünün dəyişməsi ilə mümkün olar.

Buna görə, şirkdən imtina edib imana yönələn insanın yaşadığı böyük dəyişiklik, əvvəlcə zehmində meydana gəlir. Xarici görünüş olaraq bəlkə köhnə həyatının bəzi elementlərini davam etdirər, amma tamamilə fərqli bir dünyagörüşünə və qavrayışa sahib olar. Qisası, keçmişdən atalarından gördüklərinə, öz ehtiraslarına, bəzi insanların fikirlərinə görə təşkil etdiyi həyatını, indi yalnız Quranda və hədislərdə bildirildiyinə görə və yalnız Rəbbimizin rızası üçün nizamlayar. Beləcə, minlərlə kiçik saxta tanrıya ibadət etməyi, ağılsız şəkildə onları razı etmək üçün məşğul olmağı buraxaraq, **"bir-birindən ayrı tanrılar daha yaxşıdır, yoxsa Qahhar olan bir tək**

Allahmı?" (Yusif surəsi, 39) ayəsində buyrulduğu kimi, yalnız özünü yaradan Allaha təslim edər.

Ayədə bu şəkildə bildirilmişdir:

Ondan başqa ibadət etdikləriniz sizin və atalarınızın adlandırdığınız adlardan başqa bir şey deyildir. Allah onlara dair heç bir dəlil nazil etməmişdir. Hökm yalnız Allahındır. O əmr etmişdir ki, yalnız Ona ibadət edəsiniz. Doğru din budur, lakin insanların çoxu bunu bilmir. (Yusif surəsi, 40)

Çox insan şirkin böyük bir azgınlıq olduğunu bilir, amma bunun özüylə uzaqdan və ya yaxından əlaqədar ola biləcəyini heç düşünməz. Müşriklərin, yəni şirk qoşanların, yalnız daşdan, ya da taxtadan oyulmuş totemlərə səcdə edən insanlar olduqlarını sanırlar. Ona görə müşriklər yalnız Peyğəmbərimiz (s.ə.v)–dən əvvəl Kəbədəki bütlərə tapınan cahiliyyə ərəbləri və onlara bənzər primitiv bütperəstlərdir. Halbuki, şirk yalnız taxtadan oyulmuş bütlərə tapınmaqla məhdudlaşan bir anlayış deyil və düşünüldüyündən artıq indiki vaxtda da bir çox cəmiyyətdə məşhurdur.

İnsanın Allahın razılığına müxalif olaraq özünə həyat məqsədi təyin etdiyi, özündən mədət umduğu, razılığını axtardığı hər varlıq, Allahın razılığına üstün tutduğu hər şey Allahdan başqa əldə etdiyi bir ilahdır, əslində. Buna görə şirki uzaq görməmək, onun insanın çox yaxınında ola biləcəyinə ehtimal vermək lazımdır.

Allaha şirk qoşmaq son dərəcə təhlükəli, qarşılığı mümkün olmayan, insanı cəhənnəmə qədər sürükləyə bir günahdır. Buna görə Allahdan qorxan və Onun cənnətini ümid edən bir adamın bu təhlükəyə qarşı diqqətli olması lazımdır. Ancaq diqqətli ola bilmək üçün də əvvəlcə şirki tanımaq, nələrin şirkin əhatəsinə girdiyini bilmək lazımdır.

Bu kitab şirki Quranda açıqlanan əsl mənasıyla təsvir etmək məqsədiylə hazırlanmışdır. Ola bilsin ki, məqsədinə çatır və insanların bütün bu bütləri buraxıb, yalnız və yalnız hər şeyin yaradıcısı olan Uca Allaha qulluq etmələrinə vəsilə olar.

TƏKAMÜL YALANI

Darvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini inkar etmək məqsədilə irəli sürülmüş, ancaq uğursuzluqla nəticələnmiş elmdən kənar cəfəngiyatdan başqa bir şey deyil. Canlıların cansız maddələrdən təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə kainatda və canlılarda çox möcüzəvi nizam olduğunun elm tərəfindən sübut edilməsi ilə və təkamül prosesinin əsla baş vermədiyini göstərən 350 milyona yaxın fosilin tapılması ilə süqut etmişdir. Beləliklə, Allah'ın bütün kainatı və canlıları yaratdığı elm tərəfindən də sübut edilmişdir. Bu gün təkamül nəzəriyyəsini dirçəltmək üçün dünya səviyyəsində aparılan təbliğat sadəcə elmi həqiqətlərin təhrif olunmasına, tərəfli şərhinə, elm adı altında söylənilən yalan və saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat həqiqəti gizlətmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixində ən böyük xəta olması son 20-30 il ərzində elm dünyasında getdikcə daha ucadan dilə gətirilir. Xüsusilə 1980-ci illərdən sonra aparılan tədqiqatlar darvinist iddiaların tamamilə səhv olduğunu üzə çıxarmış və bu həqiqət bir çox elm adamı tərəfindən dilə gətirilmişdir. ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi fərqli sahələrlə məşğul olan bir çox elm adamı darvinizmin əsassızlığını görür, canlıların mənşəyini artıq yaradılışla açıqlayırlar.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutundan və yaradılış dəlillərindən digər bir çox əsərimizdə bütün elmi təfərrüatları ilə bəhs etmişik və etməyə davam edirik. Ancaq əhəmiyyəti baxımından mövzudan burada da bəhs etməkdə fayda var.

Darvini məhv edən çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixi qədim yunanlara gedib çıxan bir təlim olmasına baxmayaraq, XIX əsrdə hərtərəfli şəkildə irəli sürüldü. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəminə gətirən ən mühüm irəliləyiş Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr edilən "Növlərin mənşəyi" adlı kitabı idi. Darvin bu kitabda dünyadakı müxtəlif canlı növlərini Allah'ın ayrı-ayrı yaratdığına qarşı çıxırdı. Darvinin fikrincə, bütün növlər ortaq əcdaddan törəmiş və zaman ərzində kiçik dəyişikliklərlə müxtəlifləşmişdilər.

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya əsaslanmırdı; özünün də qəbul etdiyi kimi, sadəcə bir məntiq yeritmə idi. Hətta Darvin kitabındakı "Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər" başlıqlı uzun bölmədə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox mühüm suala cavab verə bilmirdi.

Darvin nəzəriyyəsinin qarşısındakı çətinliklərə inkişaf edən elmin üstün gələcəyinə, yeni elmi kəşflərin nəzəriyyəsinə gücləndirəcəyinə ümid edirdi. Bunu

kitabında tez-tez bildirirdi. Ancaq inkişaf edən elm Darvinin ümidlərinin tam əksinə, nəzəriyyənin əsas iddialarını bir-bir əsassız qoydu.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyyətini üç əsas başlıq altında təhlil etmək olar:

Nəzəriyyə həyatın yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını əsla açıqlaya bilmir.

Nəzəriyyənin irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin, əslində, təkamül xarakterinə malik olduğunu göstərən heç bir elmi tapıntı yoxdur.

Fosillər təkamül nəzəriyyəsinin iddialarının tam əksini göstərir.

Bu bölmədə bu üç əsas başlığı əsaslı təhlil edəcəyik.

Keçilməz ilk pillə: həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin bundan təxminən 3.8 milyard il əvvəl dünyada fantastik şəkildə təsadüfən meydana gələn bircə canlı hüceyrədən törədiklərini iddia edir. Bircə hüceyrənin milyonlarla kompleks canlı növünü necə əmələ gətirməsi və əgər həqiqətən bu cür təkamül baş vermişsə, nə üçün izlərinin fosillərdə tapılmadığı nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardandır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül prosesinin ilk pilləsi üzərində dayanmaq lazımdır. Həmin ilk hüceyrə necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi cahilliklə yaradılışı inkar etdiyinə görə, həmin ilk hüceyrənin heç bir plan və nizam olmadan təbiət qanunları çərçivəsində təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Yəni bu nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddə kortəbii təsadüflər nəticəsində ortaya canlı hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, məlum olan ən təməl biologiya qanunlarına zidd iddiadır.

Həyat həyatdan gəlir

Darvin kitabında həyatın mənşəyindən heç bəhs etməmişdi. Çünki onun dövründəki ibtidai elm anlayışı canlıların çox sadə quruluşa malik olduqlarını fərz edirdi. Orta əsrlərdən bəri "spontane generation" adlı nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddələrin təsadüfən birləşərək canlı varlıq əmələ gətirməsinə inanırdılar. Bu dövrdə həşəratların yemək artıqlarından, siçanların da buğdadan əmələ gəlməsi geniş yayılmış düşüncə idi. Bunu sübut etmək üçün qəribə təcrübələr aparılmışdı. Çirkli əsginin üstünə bir az buğda qoyulmuş və bir müddət sonra bu qarışıqdan siçanların əmələ gəlməsini gözləmişdilər.

Ətin qurdlanması da həyatın cansız maddələrdən törədiyinə dəlil hesab edilirdi. Lakin daha sonra məlum olacaqdı ki, ətin üstündəki qurdlar öz-özlərindən əmələ

gəlmirlər, milçəklərin gətirib qoyduğu gözlə görülməyən sürfələrdən çıxırdılar. Darvin “Növlərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə bakteriyaların cansız maddədən əmələ gəlməsi inancı elm dünyasında geniş şəkildə qəbul edilirdi.

Lakin Darvinin kitabının nəşr edilməsindən beş il sonra məşhur fransız bioloq Lui Paster təkamülə əsas verən bu inancı qəti şəkildə təkzib etdi. Paster apardığı uzun elmi fəaliyyət və təcrübələrdə gəldiyi nəticəni belə şərh etmişdi:

“Cansız maddələrin həyatı əmələ gətirməsi iddiası artıq qəti şəkildə tarixə gömülmüşdür”. (*Sidney Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, New York: Marcel Dekker, 1977, səh. 2*)

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarları Pasterin kəşflərinə uzun müddət qarşı çıxdılar. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrəsinin mürəkkəb quruluşunu üzə çıxardıqca həyatın öz-özünə əmələ gəlməsi iddiasının əsassızlığı daha da açıq şəkil aldı.

XX əsrdəki nəticəsiz səylər

XX əsrdə həyatın mənşəyi mövzusunda tədqiq edən ilk təkamülçü məşhur rus bioloq Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə irəli sürdüyü bəzi tezislərlə canlı hüceyrəsinin təsadüfən meydana gələ biləcəyini sübut etməyə çalışdı. Ancaq bu fəaliyyətlər uğursuzluqla nəticələnəcək və Oparin bu etirafı etməli olacaqdı:

“Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi təkamül nəzəriyyəsinin tamamilə əhatə edən ən qaranlıq nöqtədən ibarətdir”. (*Alexander I. Oparin, Origin of Life, (1936) New York, Dover Publications, 1953 (Reprint), səh. 196*)

Oparinin yolunu davam etdirən təkamülçülər həyatın mənşəyi problemini həll etmək üçün təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyaçı Stenli Miller tərəfindən 1953-cü ildə aparıldı. Miller ibtidai atmosferdə mövcud olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübədə birləşdirdi və bu qarışıqca enerji verərək zülalları təşkil edən bir neçə üzvi molekul (amin turşusu) sintezlədi.

O illərdə təkamüllə bağlı mühüm mərhələ kimi tanıtılan bu təcrübənin əsassız olduğu və təcrübədə tətbiq edilən atmosferin yer şərtlərindən çox fərqli olduğu sonrakı illərdə üzə çıxacaqdı. (*“New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life”, Bulletin of the American Meteorological Society, c. 63, Kasım 1982, səh. 1328-1330*)

Uzun sükutdan sonra Millerin özü də tətbiq etdiyi atmosfer mühitinin həqiqi olmadığını etiraf etdi. (*Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules, 1986, səh. 7*)

Həyatın mənşəyi problemini açıqlamaq üçün XX əsr boyu göstərilən bütün təkamülçü səylər uğursuzluqla nəticələndi. San Diyeqo Skrips İnstitutundan məşhur geokimyəçi Cefri Bada təkamülçü "Earth" jurnalında 1998-ci ildə dərc edilən bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir:

"Bu gün XX əsri arxada qoyarkən hələ də XX əsrin başlanğıcındakı ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşı-qarşıyıq: həyat yer üzündə necə başlayıb". (*Jeffrey Bada, Earth, Şubat 1998, səh. 40*)

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamülçülərin həyatın mənşəyi ilə bağlı bu qədər çıxılmaz vəziyyətə düşməsinin başlıca səbəbi ən sadə hesab etdikləri canlıların bu qədər mürəkkəb quruluşa malik olmasıdır. Canlı hüceyrəsi insanın hazırladığı bütün texnoloji məhsullardan daha mürəkkəbdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən qabaqcıl laboratoriyalarında belə cansız maddələr birləşdirilərək nəinki canlı hüceyrə, hətta hüceyrəyə aid bircə zülal da hasil etmək mümkün deyil.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazımlı şərtlər əsla təsadüflərlə açıqlanmayacaq qədər çoxdur. Lakin bunu açıqlamağa heç ehtiyac yoxdur. Təkamülçülər hələ hüceyrə səviyyəsinə çatmadan çıxılmaz vəziyyətə düşürlər. Çünki hüceyrənin əsasını təşkil edən zülalların təsadüfən sintezlənmə ehtimalı riyazi cəhətdən sıfırdır.

Bunun ən əsas səbəbi budur ki, bir zülalın əmələ gəlməsi üçün başqa zülallar da olmalıdır. Bu səbəb bir zülalın təsadüfən əmələgəlmə ehtimalını tamamilə aradan qaldırır. Ona görə, təkəcə bu fakt təkamülçülərin təsadüf iddiasını təkzib etmək üçün kifayətdir. Mövzunun əhəmiyyətini qısaca açıqlayaq:

- **Fermentlər olmasa, zülal sintezlənmə bilməz, fermentlər də zülaldır.**
- **Bircə zülalın sintezlənməsi üçün 100-ə yaxın hazır zülal olmalıdır. Ona görə, zülalların olması üçün zülallar lazımdır.**
- **Zülalları sintezləyən fermentləri DNT hazırlayır. DNT olmasa, zülal sintezlənmə bilməz. Ona görə, zülalların əmələ gəlməsi üçün DNT də lazımdır.**
- **Zülal sintezlənmə prosesində hüceyrədəki bütün orqanoidlərin mühüm funksiyaları var. Yəni zülalların əmələ gəlməsi üçün tam funksional hüceyrə bütün orqanoidləri ilə birlikdə mövcud olmalıdır.**

Hüceyrənin nüvəsində yerləşən, genetik məlumat daşıyan DNT molekulu isə informasiya bankıdır. İnsan DNT-sindəki informasiyanı kağıza köçürmək istəsək, hər biri 500 səhifədən ibarət 900 cildlik kitabxana ortaya çıxar.

Burada çox maraqlı dilemma da var: DNT ancaq bir sıra xüsusi zülalların (fermentlərin) köməyi ilə qoşalaşa bilər. Amma bu fermentlər də ancaq DNT-dəki informasiya əsasında sintezlənir. Bir-birlərindən asılı olduqlarına görə, DNT-nin qoşalaşması üçün ikisi də eyni anda mövcud olmalıdır. Bu isə həyatın öz-özünə meydana gəlməsi ssenarisini çıxılmaz vəziyyətə salır. San Diyeqo Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü prof. Lesli Orsel “Scientific American” jurnalının 1994-cü il oktyabr sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Olduqca kompleks quruluşa malik olan zülalların və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni zamanda təsadüfən əmələ gəlmələri həddindən artıq ehtimaldan kənaradır. Ancaq bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Ona görə, insan məcburən həyatın kimyəvi yollarla meydana gəlməsinin tamamilə qeyri-mümkün olduğu nəticəsinə gəlir”. (*Leslie E. Orgel, The Origin of Life on Earth, Scientific American, c. 271, Ekim 1994, səh. 78*)

Şübhəsiz ki, əgər həyatın kortəbii təsadüflərlə öz-özünə meydana gəlməsi mümkün deyilsə, onda həyatın yaradıldığı qəbul edilməlidir. Bu həqiqət əsas məqsədi yaradılışı inkar etmək olan təkamül nəzəriyyəsini açıq-aydın əsassız edir.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvinin nəzəriyyəsini əsassız edən ikinci əsas cəhət nəzəriyyənin təkamül mexanizmləri kimi irəli sürdüyü iki anlayışın da, əslində, heç bir təkamül gücünə malik olmamasıdır.

Darvin irəli sürdüyü təkamül iddiasını tamamilə təbii seleksiya mexanizmi ilə əlaqələndirmişdi. Bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da açıq şəkildə başa düşülür: “Növlərin mənşəyi, təbii seleksiya yolu ilə...”

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir, təbiətdəki həyat uğrunda mübarizədə təbii şərtlərə uyğun və güclü canlıların həyatda qalacağı düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən təhlükəyə məruz qalan bir maral sürüsündə daha sürətlə qaçan marallar həyatda qalacaq. Beləliklə, maral sürüsü sürətlə qaçan və güclü fərdlərdən ibarət olacaq. Amma bu mexanizm maralların təkamül keçirməsinə səbəb olmaz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Ona görə, təbii seçmə mexanizmi heç bir təkamül gücünə malik deyil. Darwin də bu həqiqəti anlamışdı və “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında: **“Faydalı dəyişikliklər baş vermədikcə təbii seçmə heç bir şey edə bilməz”**, - demək məcburiyyətində qalmışdı. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 184*)

Lamarkın təsiri

Bəs bu faydalı dəyişikliklər necə baş verə bilərdi? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı çərçivəsində bu suala Lamarka əsaslanaraq cavab verməyə çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız bioloq Lamarka görə, canlılar həyatları boyu keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsələ ötürürlər, nəsildən-nəsələ toplanan bu xüsusiyyətlər nəticəsində yeni növlər meydana gəlir. Məsələn, Lamarkın fikrincə, zürafələr ceyranlardan törəyiblər, hündür ağacların yarpaqlarını yeməyə çalışarkən nəsildən-nəsələ boyunları uzanmışdır.

Darvin də buna bənzər misallar çəkmiş, məsələn, “Növlərin mənşəyi” kitabında qida tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların tədricən balinalara çevrildiyini iddia etmişdi. (B. G. Ranganathan, *Origins?*, Pennsylvania: The Banner Of Truth Trust, 1988.)

Lakin Mendelin kəşf etdiyi və XX əsrdə inkişaf edən genetik elmi ilə qəti şəkildə sübut edilən genetik qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə ötürülməsi əfsanəsini məhv etdi. Beləliklə, təbii seçmə “təkbaşına” və tamamilə təsirsiz mexanizm olaraq qaldı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər isə bu vəziyyətə bir çıxış yolu tapmaq üçün 1930-cu illərin sonlarında müasir sintetik nəzəriyyəni və ya daha geniş yayılmış adı ilə neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seçmənin yanına faydalı dəyişiklik səbəbi kimi mutasiyaları, yəni canlıların genlərində radiasiya kimi xarici amillər və ya transkripsiya xətalari nəticəsində əmələ gələn pozulmaları əlavə etdi. Bu gün də elmi cəhətdən əsassız olduğunu bilmələrinə baxmayaraq, darvinistlər neodarvinist modeli müdafiə edirlər. Nəzəriyyə yer üzündəki milyonlarla canlı növünün, onların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi saysız-hesabsız mürəkkəb orqanlarının mutasiyalara, yəni genetik pozulmalara əsaslanan bir proses nəticəsində əmələ gəldiyini iddia edir. Amma nəzəriyyəni çarəsiz qoyan bir açıq elmi həqiqət var: mutasiyalar canlıları təkmilləşdirmirlər, əksinə, hər zaman canlılara zərər verirlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox mürəkkəb quruluşa malikdir. Bu molekula olan hər hansı təsadüfi təsir ancaq zərər verir. Amerikalı genetik B.G. Ranqanatan bunu belə açıqlayır:

“Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərliyə malikdir. Çox nadir meydana gəlirlər və ən yaxşı halda təsirsizdir. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamül xarakterli təsir meydana gətirməyəcəyini sübut edir. Yüksək dərəcədə xüsiləşmiş orqanizmdə meydana gələn təsadüfi dəyişiklik ya təsirsiz, ya da zərərli olur. Bir qol saatında meydana gələn təsadüfi

dəyişiklik qol saatını təkmilləşdirməz. Ona böyük ehtimalla zərər verər və ya ən yaxşı halda təsir etməz. Bir zəlzələ bir şəhəri daha yaxşı hala salmaz, onu məhv edər". (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179*)

Bu günə qədər heç bir faydalı, yəni genetik məlumatı təkmilləşdirən mutasiya müşahidə edilməyib. Bütün mutasiyaların zərərli olması aşkar edilib. Aydın olmuşdur ki, təkamül nəzəriyyəsinin təkamül mexanizmi kimi göstərdiyi mutasiyalar, əslində, canlıları sadəcə məhv edən, şikəst edən genetik hadisələrdir (insanlarda mutasiyanın ən çox rast gəlinən təsiri xərçəngdir). Əlbəttə, məhvedici mexanizm təkamül mexanizmi ola bilməz. Təbii seçmə isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, tək başına heç bir şey edə bilməz. Bu həqiqət bizə təbiətdə heç bir təkamül mexanizminin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə, təkamül deyilən xəyali proses də baş verməyib.

Fosillər: ara-keçid formalardan əsər-əlamət yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi prosesin baş vermədiyinin ən açıq göstəricisi isə fosillərdir.

Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birlərindən törəyiblər. Əvvəlcədən mövcud olan bir canlı növü zaman ərzində digərinə çevrilmiş və bütün növlər bu şəkildə əmələ gəlmişlər. Nəzəriyyəyə əsasən, bu çevrilmə yüz milyon illər davam edən uzun dövrü əhatə etmiş və mərhələ-mərhələ irəliləmişdir. Bu təqdirdə iddia edilən uzun çevrilmə prosesi zamanı saysız-hesabsız ara növlər əmələ gəlməli və yaşamaladırlar.

Məsələn, keçmişdə balıq xüsusiyyətlərini daşımalarına baxmayaraq, bir tərəfdən də bəzi sürünən canlı xüsusiyyətlərini qazanmış yarı-balıq, yarı-sürünən canlılar yaşmalıdır və ya sürünən xüsusiyyətlərini daşıyan, bir tərəfdən də bəzi quş xüsusiyyətləri qazanmış sürünən quşlar ortaya çıxmalıdır. Bunlar bir keçid prosesində olduqları üçün şikəst, yarımçıq, qüsurlu canlılar olmalıdır. Təkamülçülər keçmişdə yaşadığına inandıqları bu nəzəri məxluqları "ara-keçid forması" adlandırırlar.

Əgər, həqiqətən, bu cür canlılar keçmişdə yaşayıbsa, onların sayı və növü milyonlarla, hətta milyardlarla olmalıdır və bu əcaib canlıların qalıqlarına mütləq fosil izlərində rast gəlinməlidir. Darvin "Növlərin mənşəyi"ndə bunu belə açıqlamışdır:

"Əgər nəzəriyyəmə doğrudursa, növləri bir-biri ilə əlaqələndirən saysız-hesabsız ara-keçid növləri keçmişdə mütləq yaşamalıdır... Onların yaşadığının dəlilləri də sadəcə fosil qalıqları arasında tapıla bilər". (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Ancaq bu sətirləri yazan Darvin ara-keçid formaların heç cür tapılmadığını bilir və bunun nəzəriyyəsi üçün böyük problem olduğunu görürdü. Ona görə, "Növlərin

mənşəyi” kitabının “Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər” (Difficulties on Theory) adlı bölməsində belə yazmışdı:

“Əgər, həqiqətən, növlər digər növlərdən yavaş dəyişikliklərlə törəyibsə, nə üçün saysız-hesabsız ara-keçid formasına rast gəlmirik? Nə üçün bütün təbiət qarmaqarışq vəziyyətdə deyil, məhz yerli-yerindədir? Saysız-hesabsız ara-keçid forması olmalıdır, bəs nə üçün yer üzünün çoxsaylı təbəqələrində onları tapmırıq?... Nə üçün hər geoloji forma və hər təbəqə belə qalıqlarla dolu deyil?” (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq XIX əsrin ortasından indiyə qədər dünyanın hər tərəfində qızğın fosil araşdırmaları aparılmasına baxmayaraq, ara-keçid formalarına rast gəlinməmişdir. Aparılan qazıntı işlərində və tədqiqatlarda əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə, canlıların yer üzündə birdən-birə, tam və qüsursuz formada ortaya çıxdıklarını göstərmişdir.

Məşhur ingilis paleontoloq Derek V. Eycer təkamülçü olmasına baxmayaraq, bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Problemimiz budur: fosilləri hərtərəfli tədqiq etdikdə növlər və ya siniflər səviyyəsində belə daima eyni həqiqətlə qarşılaşırıq; mərhələli təkamüllə təkmilləşən deyil, birdən-birə yer üzündə əmələ gələn qruplar görürük”. (Derek A. Ager, “The Nature of the Fossil Record”, *Proceedings of the British Geological Association*, c. 87, 1976, səh. 133)

Yəni fosil qeydlərində bütün canlı növləri aralarında heç bir keçid forması olmadan, tam formada ani surətdə ortaya çıxırlar. Bu, Darvinin fikirlərinin tam əksidir. Habelə, bu, canlı növlərinin yaradıldıklarını göstərən çox güclü dəlildir. Çünki bir canlı növünün heç bir əcdadı olmadan, bir anda və qüsursuz şəkildə ortaya çıxmasının təklə açıqlaması var: o növ yaradılmışdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü biolog Duqlas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

“Yaradılış və təkamül yaşayan canlıların mənşəyi haqqında iki yeganə açıqlamadır. Canlılar dünyada ya tamamilə mükəmməl və tam formada ortaya çıxmışlar, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmamışdırsa, bir dəyişiklik prosesi nəticəsində özlərindən əvvəl mövcud olan bəzi canlı növlərindən təkamül keçirərək meydana gəlməlidirlər. Amma əgər tam və mükəmməl formada ortaya çıxıblarsa, onda sonsuz güc sahibi olan bir ağıl tərəfindən yaradılmışlar”. (*Douglas J. Futuyma, Science on Trial, New York: Pantheon Books, 1983. Səh. 197*)

Fosillər isə canlıların yer üzündə tam və mükəmməl formada ortaya çıxdıqlarını göstərir. Yəni “növlərin mənşəyi” Darvinin hesab etdiyinin əksinə, təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağılı

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarlarının ən çox gündəmə gətirdikləri məsələ insanın mənşəyidir. Bununla bağlı darvinist iddia bu gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər məxluqlardan törədiyini zənn edir. 4-5 milyon il əvvəl başladığı fərz edilən bu prosesdə müasir insan ilə əcdadları arasında bəzi ara-keçid formaların yaşadığı iddia edilir. Əslində, tamamilə fantastik olan bu ssenaridə dörd əsas kateqoriya var:

Australopithecus

Homo habilis

Homo erectus

Homo sapiens

Təkamülçülər insanların ilk “meymunabənzər əcdadları”na “cənub meymunu” mənasını verən “australopithecus” adını veriblər. Bu canlılar, əslində, nəslə kəsilməmiş meymun növüdür. Lord Solli Zukerman və prof. Çarlz Oksnard kimi İngiltərə və ABŞ-dan iki məşhur anatomun *australopithecus* nümunələri üzərində apardığı hərtərəfli araşdırmalar bu canlıların sadəcə nəslə kəsilməmiş meymun növünə aid olduqlarını və insanlarla heç bir bənzərlik təşkil etmədiklərini göstərmişdir. (*Charles E. Oxnard, “The Place of Australopithecines in Human Evolution: Grounds for Doubt”, Nature, c. 258, səh. 389*)

Təkamülçülər insanın təkamülünün sonrakı mərhələsini də “homo”, yəni insan kimi təsnif edirlər. İddiaya əsasən, homo sırasındakı canlılar *australopithecus*lardan daha çox inkişaf ediblər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fosilləri ardıcıl düzərək fantastik təkamül sxemi qururlar. Bu sxem xəyalidir, çünki bu fərqli siniflərin arasında təkamül xarakterli əlaqə olması əsla sübut edilə bilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin XX əsrdəki ən mühüm tərəfdarlarından biri olan Ernst Mayr: “*Homo sapiens*ə uzanan zəncir halqası, əslində, itib”, - deyərək bunu qəbul edir. (*J. Rennie, “Darwin’s Current Bulldog: Ernst Mayr”, Scientific American, Aralık 1992*)

Təkamülçülər “*ausrtalopithecus > homo habilis > homo erectus > homo sapiens*” ardıcılığını qurarkən bu növlərin hər birinin daha sonrakının əcdadı olmasını irəli sürürlər. Lakin paleoantropoloqların son kəşfləri *australopithecus*, *homo habilis* və *homo erectus*ün dünyanın müxtəlif bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını göstərir. (*Alan Walker, Science, c. 207, 1980, s. 1103; A. J. Kelso, Physical Antropology, 1. baskı, New*

York: J. B. Lipincott Co., 1970, s. 221; M. D. Leakey, *Olduvai Gorge, c. 3*, Cambridge: Cambridge University Press, 1971, səh. 272)

Habelə, *homo erectus* sinfinə aid olan insanların bir qismi çox müasir dövrlərə qədər yaşayıblar, *homo sapiens neandertalensis* və *homo sapiens sapiens* (insan) ilə eyni mühitdə birlikdə mövcud olmuşlar. (*Time*, noyabr 1996)

Bu isə, əlbəttə, bu siniflərin bir-birilərinin əcdadı olduqları iddiasının əsassızlığını açıq şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universitetinin paleontoloqlarından Stiven Cey Quld, təkamülçü olmasına baxmayaraq, darvinist nəzəriyyənin düşdüyü bu çıxılmaz vəziyyəti belə açıqlayır:

“Əgər bir-biri ilə paralel şəkildə yaşayan üç müxtəlif hominid (insanabənzər) sxemi varsa, onda bizim soy ağacımıza nə oldu? Aydınır ki, bunların biri digərindən törəyə bilməz. Habelə, biri digəri ilə müqayisə edildikdə təkamül xarakterli inkişaf meyli göstərmirlər”. (*S. J. Gould, Natural History, c. 85, 1976, səh. 30*)

Qısaca desək, KİV-də və ya dərsliklərdə verilən bir cür fantastik yarı-meymun yarı-insan canlıların rəsmləri ilə, yəni sırf təbliğat yolu ilə dirçəldilməyə çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi əsası olmayan nağıldan ibarətdir. Bu mövzunu uzun illər tədqiq edən, xüsusilə *australopithecus* fosilləri üzərində 15 il araşdırma aparan İngiltərənin ən məşhur və hörmətli elm adamlarından biri olan Lord Solli Zukerman təkamülçü olmasına baxmayaraq, meymunabənzər canlılardan insana uzanan nəsil ağacı olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Zukerman maraqlı elm şkalası da qurmuşdur. Elmi hesab etdiyi elm sahələrindən elmdən kənar qəbul etdiyi elm sahələrinə qədər şaxəli cədvəl çəkmişdir. Zukermanın bu cədvəlində ən elmi, yəni konkret faktlara əsaslanan elm sahələri kimya və fizikadır. Cədvəldə bunlardan sonra bioloji elmlər, daha sonra sosial fənlər gəlir. Şaxələnmanın ən kənar ucunda, yəni elmdən kənar hesab edilən hissədə isə Zukermanın fikrincə telepatiya, altıncı hiss kimi hissini fəvqündə olan qavrama anlayışları və bir də insanın “təkamülü” yerləşir! Zukerman şaxələnmanın bu ucunu belə açıqlayır:

“Obyektiv reallıq sahəsindən çıxıb bioloji elm fərz edilən bu sahələrə, yəni hissini fəvqündə olan qavramaya və insanın fosil tarixinin şərh edilməsinə daxil olduqda, təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir şəxs üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, nəzəriyyələrinə qəti şəkildə inanan bu şəxslərin ziddiyyətli bəzi rəyləri eyni anda qəbul etmələri belə mümkündür”. (*Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, New York: Toplinger Publications, 1970, səh. 19*)

İnsanın təkamülü nağılı da nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bir sıra insanların tapdıqları bəzi fosillər haqqında qabaqcadan rəy verərək şərh etmələrindən ibarətdir.

Darvin formulu!

İndiyə qədər təhlil etdiyimiz bütün dəlillərlə yanaşı, istəyirsinizsə, təkamülçülərin necə cəfəng inanca malik olduqlarına bir də uşaqların belə anlayacağı qədər açıq misalla baxaq.

Təkamül nəzəriyyəsi canlıların təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edir. Ona görə, bu iddiaya əsasən, cansız və şüursuz atomlar birləşərək əvvəlcə hüceyrəni əmələ gətirmiş və sonra eyni atomlar birləşərək digər canlıları və insanı meydana gətirmişlər. İndi düşünək, canlıların əsasını təşkil edən karbon, fosfor, azot, kalium kimi elementləri birləşdirdikdə bir yığın əmələ gəlir. Bu atom yığını hansı prosesdən keçirilsə də, bircə canlı belə əmələ gətirməz. İstəyirsinizsə, bununla bağlı bir təcrübə keçirək və təkamülçülərin, əslində, müdafiə etdikləri, amma ucadan söyləyə bilmədikləri iddianı onların adından “Darvin formulu” adı ilə nəzərdən keçirək:

Təkamülçülər çoxlu sayda böyük çənin içinə canlıların əsasını təşkil edən fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən bol miqdarda qoysunlar. Hətta normal şərtlərdə mövcud olmayan, ancaq bu qarışıqın içində lazımlı bildikləri maddələri də bu çənlərə əlavə etsinlər. Qarışıqların içinə istədikləri qədər amin turşusu, istədikləri qədər də zülal doldursunlar. Bu qarışıqlara istədikləri nisbətdə temperatur və rütubət versinlər. Bunları istədikləri ən yaxşı texnoloji cihazlarla qarışdırırsınlar. Çənlərin başında nəzarətçi kimi dünyanın qabaqcıl elm adamlarını qoysunlar. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsil-dən-nəslə ötürülərək növbə ilə milyardlarla, hətta trilyonlarla il fasiləsiz çənlərin başında gözləsinlər. Bir canlının əmələ gəlməsi üçün hansı şərtlərin mövcud olmasını lazım bilirlərsə, hamısını tətbiq etsinlər. Ancaq nə etsələr də, o çənlərdən əsla bir canlı çıxara bilməzlər. Zürafələri, aslanları, arıları, bülbülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, səhləb çiçəklərini, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmaları, pomidorları, qovunları, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuz quşlarını, qırqovulları, rəngarəng kəpənəkləri və bunlar kimi milyonlarla canlı növündən heç birini əmələ gətirə bilməzlər. Nəinki burada sadaladığımız bir neçə canlıyı, bunların bircə hüceyrəsini belə əldə edə bilməzlər.

Qısaca desək, **şüursuz atomlar birləşərək hüceyrəni əmələ gətirə bilməzlər.** Sonra yeni qərar verərək bir hüceyrəni iki yerə bölüb, sonra ardıcıl başqa qərarlar verib elektron mikroskopunu icad edən, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskop altında tədqiq edən professorları əmələ gətirə bilməzlər. **Maddə ancaq Allah'ın üstün yaratması ilə həyat qazanır.** Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə ağıla tamamilə zidd cəfəngiyatdır. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar üzərində bir az düşünmək yuxarıdakı misalda göstərildiyi kimi, bu həqiqəti üzə çıxarar.

Göz və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin qətiyyəni açıqlaya bilmədiyi digər məsələ isə göz və qulaqdakı üstün duyğu keyfiyyətidir.

Gözlə bağlı mövzuya keçməzdən əvvəl “Necə görürük?” sualına qısaca cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözdə tor qişaya tərsinə düşür. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beyinin arxa hissəsindəki görmə mərkəzi adlanan kiçik nöqtəyə ötürülür. Bu elektrik siqnalları bir sıra ardıcıl proseslərdən sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü kimi şərh edilir. Bu məlumatdan sonra düşünək: beyin işığa qapalıdır. Yəni beyinin içi qapqaranlıqdır, işıq beyinin yerləşdiyi yerə girə bilməz. Görmə mərkəzi adlanan yer qapqaranlıq, işığın düşmədiyi, bəlkə, heç qarşılaşmadığınız qədər qaranlıq yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlıqda işıqlı, aydın dünyanı izləyirsiniz.

Üstəlik, bu, o qədər aydın və keyfiyyətli görüntüdür ki, XXI əsrin texnologiyası belə hər cür imkanı olmasına baxmayaraq, bu aydın görüntünü əldə edə bilmir. Məsələn, hal-hazırda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə baxın, sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza baxın. Hal-hazırda gördüyünüz aydın və keyfiyyətli görüntünü başqa bir yerdə görmüsünüzmü? Bu qədər aydın görüntünü sizə dünyanın qabaqcıl televizor şirkətlərinin istehsal etdiyi təkmilləşdirilmiş televizor ekranı belə verə bilməz. 100 ildən bəri minlərlə mühəndis bu aydın görüntünü əldə etmək üçün çalışır. Bunun üçün fabriklər, böyük müəssisələr qurulur, tədqiqatlar aparılır, planlar və dizaynlar edilir. Bir televizor ekranına baxın, bir də hal-hazırda əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük aydınlıq və keyfiyyət fərqi olduğunu görəcəksiniz. Həm də televizorun ekranı sizə iki ölçülü görüntü göstərir, lakin siz üç ölçülü, dərin perspektivi olan görüntü izləyirsiniz.

Uzun illərdən bəri on minlərlə mühəndis üç ölçülü televizor icad etməyə, gözün görmə keyfiyyətini əldə etməyə çalışırlar. Bəli, üç ölçülü televizor kimi sistem istehsal edə bildilər, amma onu da eynəksiz üç ölçülü görmək mümkün deyil, həm də bu, süni üçölçülü görüntüdür. Arxa tərəf daha bulanıq, ön tərəf isə kağız dekorasiya kimi görünür. Heç bir zaman gözün gördüyü qədər aydın və keyfiyyətli görüntü əmələ gəlmir. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi olur.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və aydın görüntünü əmələ gətirən mexanizmin təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edirlər. İndi birisi sizə otağınızda ki televizorun təsadüflər nəticəsində əmələ gəldiyini, atomların birləşib bu görüntünü əmələ gətirən aləti meydana gətirdiyini desə, nə düşünərsiniz? Minlərlə insanın birlikdə edə bilmədiyini şüursuz atomlar necə etsin?

Gözün gördüyündən daha bəsit görüntünü əmələ gətirən alət təsadüfən əmələ gəlmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gəlməyəcəyi çox açıqdır. Eyni vəziyyət qulağa da aiddir. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq seyvanı vasitəsilə toplayıb daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəyişləri elektrik impulslarına çevirərək beyinə göndərir. Eynilə görmədə olduğu kimi, eşitmə prosesi də beyindəki eşitmə mərkəzində həyata keçir.

Göz üçün dediklərimiz qulağa da aiddir, yəni beyin işıq kimi səsə də qapalıdır, səs keçirmir. Ona görə, xarici aləm nə qədər səs-küylü olsa da, beyinin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq, ən aydın səslər beyində eşidilir. Səs keçirməyən beyinizdə orkestr simfoniyaları dinləyir, ətraf mühitin bütün səs-küyünü eşidirsiniz. Ancaq həmin anda həssas bir cihazla beyinizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada səssizliyin hakim olduğu məlum olacaqdır. Aydın görüntü əldə etmək ümidi ilə texnologiyadan necə istifadə edildisə, səs üçün də eyni səylər on illərdən bəri davam etdirilir. Səsyazma cihazları, musiqi mərkəzləri, bir çox elektron alət, səs qəbul edən musiqi sistemləri bu fəaliyyətlərin nəticələrindən bəziləridir. Ancaq bütün texnologiyaya və bu sahədə minlərlə mühəndis və mütəxəssis işləməsinə baxmayaraq, qulağın əmələ gətirdiyi qədər aydın və keyfiyyətli səs əldə edilməmişdir. Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi mərkəzini düşünün. Səsi qeyd etdikdə mütləq səsin bir hissəsi itir, az da olsa təhrif olur və ya musiqi mərkəzini işə saldıqda hələ musiqi çalmazdan əvvəl mütləq bir cızıltı eşidirsiniz. Ancaq insan orqanizmindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər olduqca aydın və qüsursuzdur. İnsan qulağı heç vaxt musiqi mərkəzində olduğu kimi cızıltılı və ya təhrif olunmuş şəkildə səs eşitmir; səs necədirsə, tam və aydın şəkildə onu eşidir. Bu, insan yaradıldığı gündən bəri belədir. İndiyə qədər insanın istehsal etdiyi heç bir görüntü və səs cihazı göz və qulaq qədər həssas və keyfiyyətli qəbuledici olmamışdır. Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunların fəvqündə duran çox böyük həqiqət də var.

Beyinin içində görən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beyinin içində parlaq, rəngli dünyanı izləyən, simfoniyaları, quşların civiltilərini dinləyən, gülü qoxulayan kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn siqnallar elektrik impulsu kimi beyinə ötürülür. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə əmələ gəlməsinə dair bir çox şey oxuyursunuz. Ancaq bu mövzu haqqında ən mühüm həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz: beyində bu elektrik impulslarını

görüntü, səs, qoxu və hiss kimi qavrayan kimdir? Beyinin içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac hiss etmədən bütün bunları qavrayan bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyini təşkil edən sinirlər, yağ təbəqəsi və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Elə buna görə, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist-materialistlər bu suallara heç cür cavab verə bilmirlər. Çünki bu şüur Allah'ın yaratdığı ruhdur. Ruhun görüntünü izləmək üçün gözə, səsi eşitmək üçün qulağa ehtiyacı yoxdur. Eyni zamanda, düşünmək üçün beyinə də ehtiyacı yoxdur.

Bu açıq və elmi həqiqəti oxuyan hər insan beyinin içindəki bir neçə sm³-lik, qapqaranlıq yerə bütün kainatı üçölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı şəkildə sığışdıran uca Allah'ı düşünüb, Ondan qorxub Ona sığınmalıdır.

Materialist inanc

Bura qədər təhlil etdiklərimiz təkamül nəzəriyyəsinin elmi kəşflərə zidd iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin heç bir təkamül gücü yoxdur və fosillər nəzəriyyənin iddia etdiyi ara keçid formalarının yaşamadığını göstərir. Bu təqdirdə, əlbəttə, təkamül nəzəriyyəsi elmə zidd fərziyyə kimi bir kənara qoyulmalıdır. Belə ki, tarix boyu dünya mərkəzli kainat modeli kimi bir çox düşüncə tərzii elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Ancaq təkamül nəzəriyyəsi təkidlə elmin gündəliyində saxlanılır. Hətta bəzi insanlar nəzəriyyənin tənqid edilməsini elmə təcavüz kimi göstərməyə çalışırlar. Axı niyə? Bunun səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi kütlələr üçün əl çəkilməz doqmatik inanc olmasıdır. Bu kütlələr materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiət haqqında yeganə materialist açıqlama olduğu üçün mənimsəyiblər. Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf edirlər. Harvard Universitetindən məşhur genetik və eyni zamanda, qabaqcıl təkamülçülərdən olan Riçard Levontin əvvəlcə materialist, sonra elm adamı olduğunu belə etiraf edir:

“Bizim materializmə bir inancımız var, bu “a priori” (əvvəlcədən qəbul edilmiş, doğru fərz edilmiş) inandır. Bizi dünya haqqında materialist açıqlama verməyə məcbur edən şey elmi metodlar və qanunlar deyil. Əksinə, materializmə olan “a priori” bağlılığımız səbəbi ilə dünya haqqında materialist açıqlama verən tədqiqat metodları və anlayışlarını uydururuq. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də ilahi açıqlamanın səhnəyə çıxmasına icazə verə bilmərik”. (*Richard Lewontin, “The Demon-Haunted World”, The New York Review of Books, 9 Ocak, 1997, səh. 28*)

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq uğrunda davam etdirilən bir doqma olduğunun açıq ifadəsidir. Bu doqma maddədən başqa heç bir varlıq olmadığını qəbul edir. Bu səbəbdən də cansız, şüursuz maddənin həyatı əmələ gətirdiyinə inanır.

Milyonlarla müxtəlif canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, pələnglərin, həşəratların, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların maddənin öz daxilindəki reaksiyalarla, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə, cansız maddədən əmələ gəldiyini qəbul edir. Əslində isə bu, həm ağıla, həm də elmə ziddir. Amma darvinistlər Allah'ın açıq-aşkar varlığını qəbul etməmək üçün bu ağıldan və elmdən kənar fikri cahilliklə müdafiə etməkdə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə materialist düşüncə ilə baxmayan insanlar isə bu açıq həqiqəti görəcəklər: bütün canlılar üstün güc, bilik və ağıla malik olan Yaradanın əsəridir. Yaradan bütün kainatı yoxdan var edən, ən qüsursuz şəkildə nizama salan və bütün canlıları yaradan Allah'dır.

Təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən təsirli sehridir

Burada bunu da bildirmək lazımdır ki, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmadan, sadəcə aqlını və məntiqini işlədən hər insan elm və mədəniyyətdən uzaq xalqların xurafatlarını xatırladan təkamül nəzəriyyəsinə inanmağın qeyri-mümkün olduğunu asanlıqla anlayacaqdır.

Yuxarıda da bildirildiyi kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir çənin içində bir çox atomu, molekulu, cansız maddəni dolduran və bunların qarışığından zaman ərzində düşünən, dərk edən, kəşflər edən professorların, universitet tələbələrinin, Eynşteyn, Habl kimi elm adamlarının, Frank Sinatra, Çarlton Heston kimi aktyorların, bununla yanaşı, ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Həm də bu cəfəng iddiaya inananlar elm adamları, professorlar, mədəniyyətli, təhsilli insanlardır. Bu səbəbdən, təkamül nəzəriyyəsi haqqında dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli sehri ifadəsini işlətmək yerinə düşər. Çünki dünya tarixində insanların bu dərəcədə aqlını başından alan, ağıl və məntiqlə düşünmələrinə imkan verməyən, gözlərinin qarşısına sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan başqa inanc və ya iddia yoxdur. Bu, afrikalı bəzi qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının Günəşə tapınmasından, hz. İbrahimin qövmünün düzəltdikləri bütələrə, hz. Musanın qövmünün qızıldan düzəltdikləri buzova tapınmalarından daha qorxulu və ağılasığmaz korluqdur. Əslində, bu vəziyyət Allah'ın Quranda işarə etdiyi ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların anlayışlarının bağlı olacağını və həqiqətləri görməkdən məhrum olacağını bir çox ayəsində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Həqiqətən, kafirləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da, onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 6-7)

... Onların qəbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Allah “Hicr” surəsində də bu insanların möcüzələr görsələr də, inanmayacaq qədər sehrləndiklərini belə bildirir:

Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və oradan durmadan yuxarı dırmaşsalar yenə də: “Gözümüz bağlanmış, biz sehrlənmişik”, - deyərlər. (Hicr surəsi, 14-15)

Bu qədər geniş kütləyə bu sehrin təsir etməsi, insanların həqiqətlərdən bu qədər uzaq saxlanması və 150 ildən bəri bu sehrin pozulmaması isə sözlə ifadə edilməyəcək qədər heyvətli vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın qeyri-mümkün ssenarilərə, cəfəng və məntiqsiz iddialara inanmalarını anlamaq olar. Ancaq dünyanın hər tərəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani qərarla birləşib qeyri-adi mütəşəkkillik, nizam, ağıl və şüur nümayiş etdirərək qüsursuz sistemlə işləyən kainatı, həyat üçün uyğun hər cür xüsusiyyətə malik olan Yer planetini və saysız-hesabsız kompleks sistemdən ibarət canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının sehrdən başqa heç bir açıqlaması yoxdur.

Allah Quranda inkarçı fəlsəfənin tərəfdarı olan bəzi şəxslərin etdikləri sehrlərlə insanlara təsir etdiklərini Hz. Musa ilə firon arasında baş verən bir hadisə ilə bizə bildirir. Hz. Musa firona haqq dini təbliğ etdikdə firon Hz. Musaya öz bilici sehrkarları ilə insanların topladığı bir yerdə qarşılaşmasını söyləyir. Hz. Musa sehrkarlarla qarşılaşdıqda əvvəlcə onların bacarıqlarını göstərməsini əmr edir. Bu hadisənin danışıldığı ayə belədir:

(Musa:) “Siz atın”, - dedi. Onlar (əsalarını yerə) atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehrləyib) onları qorxutdular və böyük bir sehr göstərdilər. (Əraf surəsi, 116)

Göründüyü kimi, fironun sehrkarları Hz. Musa və ona inananlardan başqa insanların hamısını sehrləyə bilmişdilər. Ancaq onların atdıqlarına qarşı Hz. Musanın ortaya qoyduğu dəlil onların bu sehrini, ayədəki ifadə ilə uydurduqlarını udmuş, yəni təsirsiz etmişdir:

Biz də Musaya: “Əsanı tulla!” - deyə vəhy etdik. Bir də (baxıb gördülər ki,) əsa onların uydurub düzəltdikləri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, onların uydurub düzəltdikləri yalanlar isə batil oldu. (Sehrbazlar) orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər. (Əraf surəsi, 117-119)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi, əvvəllər insanlara sehrləyərək təsir göstərən bu şəxslərin etdiklərinin saxtakarlıq olmasının başa düşülməsi ilə sözügedən şəxslər

alçalmışlar. Dövrümüzdə də bir sehrin təsiri ilə elmilik adı altında olduqca cəfəng iddialara inanan və bunları müdafiə etmək üçün həyatlarını qurban verənlər əgər bu iddialardan əl çəkməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə üzə çıxdıqda və sehr pozulduqda alçalacaqlar. Belə ki, təqribən 60 yaşına qədər təkamülü müdafiə edən və ateist filosof olan, ancaq sonradan həqiqətləri görən Malkolm Maqeric təkamül nəzəriyyəsinin yaxın gələcəkdə düşəcəyi vəziyyəti belə açıqlayır:

“Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq edildiyi sahələrdə gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük yumor hədəflərindən biri olacağına inandım. Gələcək nəsillər bu qədər çürük və qeyri-müəyyən hipotezin inanılmaz saflıqla qəbul edilməsini heyrlətlə qarşılayacaqlar”. (*Malcolm Muggeridge, The End of Christendom, Grand Rapids: Eerdmans, 1980, səh. 43*)

Bu gələcək uzaq deyil, əksinə, çox yaxın gələcəkdə insanlar “təsadüf”lərin ilah olmasının mümkünsüzlüyünü anlayacaqlar və təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən böyük yalanı və ən güclü sehri kimi tərif ediləcəkdir. Bu güclü sehr böyük sürətlə dünyanın hər tərəfində insanlar üzərində təsirini itirməyə başlamışdır. Təkamül yalanının sirrinin öyrənən bir çox insan bu yalana necə aldandığını heyrlət və təəccüblə qarşılayır.

...Sənin bizə öyrətdiklərinə başqa bizdə heç bir bilik yoxdur!

Həqiqətən, Sən bilənsən, müdriksən!

(Bəqərə surəsi, 32)